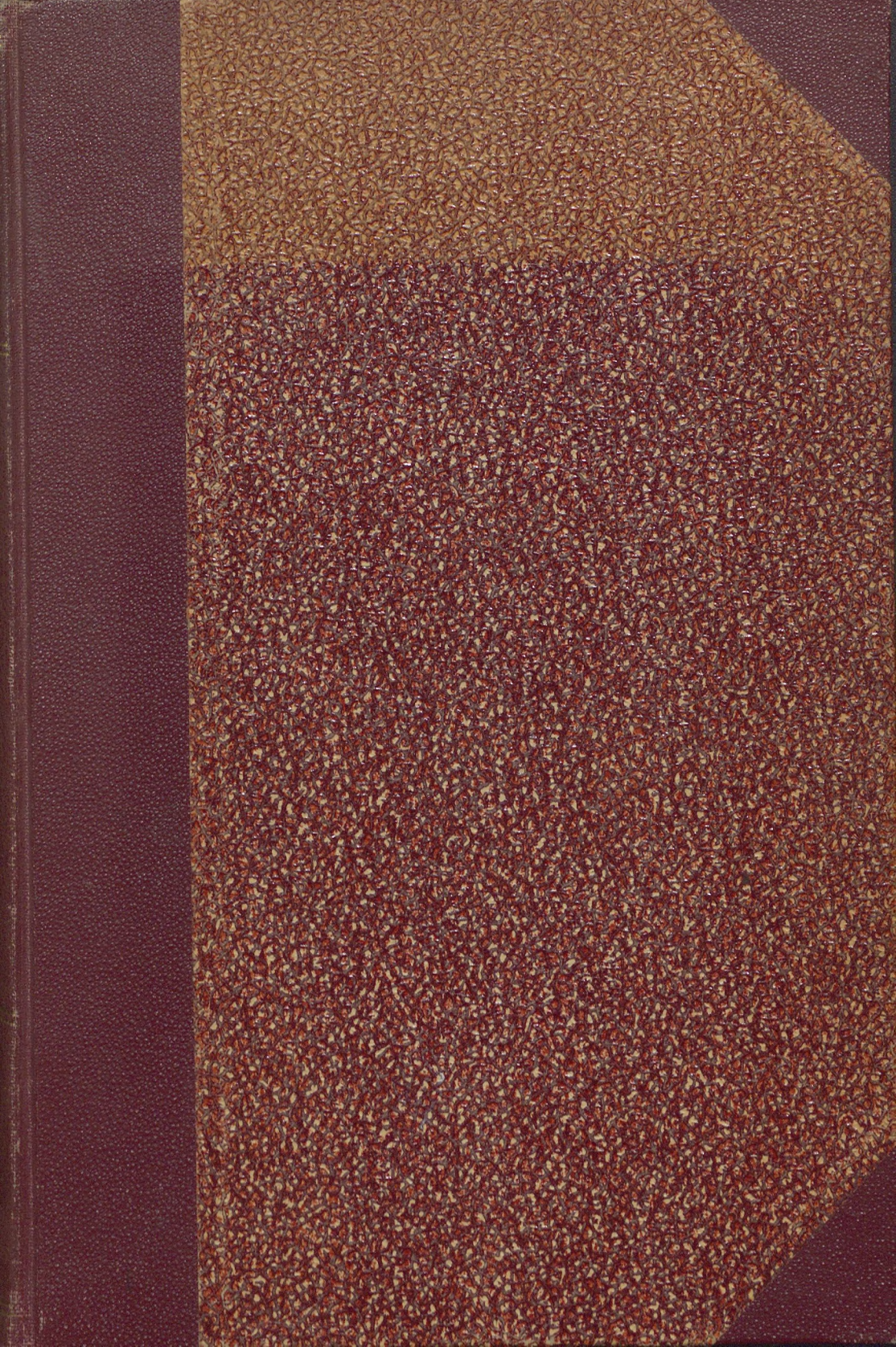

baden 7

pia 3

méro 5

déde 5

méro 11

Puchmeyer 2, 20

Grellmann 2

stence 8

gite 8

ballade 10

Györfy Endre, Magyar és angol zsidó Páris 1885.

Sztyuka M- és zsidó.

Bott, Die Zigenner

Cigány zsidó a m. ban: Hye. ~~36~~ 36,
90

az egiptomiaik nyugat romelu-nak,
azaz emberemnek noztek

L Mahler E: Örök Egiptom
25

a 45
b (76) 396
c 255

ca 176
cah 206

d 300
dyp 212
dz 258

e 62

f 389

g 129

gh 119

h (ch) 157, 193

i 64

j 64

k 90

l 327

m 434

n 320

o

p 371

peh 372

+ 264

Ruchmeyer Románi Cit
Ruh. 1821 C. c. ypt.

Jo4 II

Δ 220

Β 220

th 234

t 281

teh 295

n 73

v, w 76

y 64

3

mūs 94-5

bungo 89

IKER 354, 406, 141

pta 342 37

csör 200, 185

kelendya 276

mlha 271, 266

muri 14

sőő 221

hadova 3

metélgis 18

foliv. nio 28

bibolts 422

csaj 275

dili 313

mangár 445

baso 411

barvels 416

mbts 439

māts 440

mangár 445

maurez 476

kova 97

doszt 308

duma 314

drom 318

lulnya 337

lové 334

csivó 49

csóra 205

cuti 205

csibulir 208

baoster 224

rom 275

dadé 308

divy 310

devla 310

pia 342

282206

662171

419 f.

CIGÁNY

UH.

NYELVTAN.

~~~~~

K125

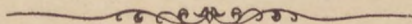
IRTA

JHNÁTKO GYÖRGY,

FŐGYMNÁZIUMI RENDES TANÁR.

Z. B.

1949.

LOSONCON.

NYOMATOTT RÓTH SIMON GYORSSAJTÓJÁN.

1877.

474839

CIGANY
MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

И. А. Т. В. Е. И

И. А. Т.

И. А. Т. В. Е. И
Könyvtár

1977

M. TUD. AKADEMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár 3974 3 szl
1977

MÉLTÓSÁGOS ÉS FŐTISZTELENDŐ

CSÁSZKA GYÖRGY

URNAK,

SZEPESI PÜSPÖKNEK,

Ő SZENTSÉGE TITKOS KÁPLÁNJÁNAK,

A SZENT SIR JELES REND NAGYKERESZTES LOVAGJÁNAK,

stb. stb.

MINT A TUDOMÁNY ÉS MŰVÉSZET KIVÁLÓ TÁMOGATÓJÁNAK,

LEGMÉLYEBB HÓDOLATTAL

AJÁNLVA.

At varios linguae sonitus Natura subegit
Mittere, et utilitas expressit nomina rerum :
Non alia longe ratione atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguae ;
Quom facit, ut digito, quae sint praesentia, monstret :
Sensit enim vim quisque suam quod possit abuti.

Lucretius.

Words are the notes of thought, and nothing more ;
Words are like sea shells on the shore,
They show
Where the mind ends, and not how far it has been.

Bailey's Festus.

A cigányokról és azok nyelvéről általános- ságban.

A cigány nyelv kétségen kívül az ifjabb ind nyelvjáráások nagy tömegének egyike; és az idegen befolyások és bővítéseknek dacára, melyek a cigány nyelvhez járultak: szanszkritről való származását nem tagadhatja meg. Tagadhatatlan azonban, hogy a cigány nyelv nagyon messzire ment ősanjától, anélkül azonban, hogy eredeti vonásaiban nem lenne felismerhető, — legalább olyan országokban, a hol nem, mint Spanyolországban, egyediségének egész feláldozásával, egészen vagy majd egészen a hazai nyelv szabályainak vetette alá magát. Különbözik minden nyelv, századok folyamában, erősen változik, és ép azért annál kevesebbé kell csodálkoznunk, ha a cigány nyelv több század alatt, némi változásokat szenvedett. Hosszú vándorlása alatt, hazájával ellentétben álló éghajlat alá kerülván a cigány: elveszté lassankint saját hazája tárgyait kifejező ind kifejezéseket; mert csakugyan, a természet bármelyik országából vett tárgyakat nem igen tudja kifejezni, hacsak az őt környező nép nyelvéhez nem fordul segítségért. Minden országban, a melyeken keresztül utazott, új fogalmakra ürgyvet talált, — hanem sokkal restebb és tunyább lévén, semhogy új szókat képezzen, átvette a hallottakat minden habozás nélkül, és csakis a nyelvében divó végzeteket függeszté hozzájuk. Onnan van az, hogy a cigányban annyi sok idegen szó van. Némelyek igyekeztek a cigányoktól ind szókat kicsikarni, Indiát illető tárgyakat és viszonyokat illetőleg: nagy siker azonban nem koronázta fáradságukat. Mert az igazat megvallva, kevés ily szó őriztetett meg nyelvükben, mint: gulo cukor, pchar vagy pah r selyem, drak szőlő, ind. szók, hanem mol bor, perzsa szó. — Ide tartozik továbbá az év megjelölésére bers, szansz. varsha, mi különben esős időt jelent. A vallásfogalmakat illetőleg vannak ugyan szavaik, habár vallásuk 0-ra vezethető vissza, és rendesen az ország azon vallásához szegődnek látszólag, mely részökre több előnyt biztosít. Oroszországtól

kezdve Spanyolországig a vallás fogalom kifejezésére két szóval bírnak: de vel, del (isten,) beng (ördög.)* E két szó elseje mindenesetre, a második valószínűleg India tulajdona.

A cigány nyelv különben igen egyszerű és könnyen megtanulható nyelv, ha azt csupán a társalkodás szempontjából vizsgáljuk; — akarjuk azt az összehasonlítás szempontjából vizsgálni, úgy — lévén abban több nyelvből adalék — az illető nyelvek mindegyikét ismernünk kell.

A midőn egy részről, a cigány nép külsejében, életmódjában és erkölceiben mindenütt egyenlő, és legfeljebb a különféle éghajlat — vagy a természeti befolyások és az ország saját erkölcsi befolyásának, s feltételeinek ott enged, hol egyéb választás nincs: úgy másrészről, minden országban észrevehető ősi nyelvéhez való merev ragaszkodása, annyira, hogy az eredeti egység mindenütt félreismerhetlen.

Részleteiben azonban mutatkozik itt—ott jelentékeny eltérés. Legelőször is szótani tekintetben. A nyelv itt tagadhatlanul nagy veszteséget szenvedett, és ha a kölcsönzött öltözetéből kivetköztetjük, akkor elég szegényül és meztelenül látjuk magunk előtt. Gazdagnak különben éppen oly joggal gunyolható, — nevezetesen azon szempontból, hogy ő minden tekintet nélkül arra mi idegen, mindent összetákol, ami csak pillanatnyilag is szolgálatára áll, illjék az különben oly kevésbé is a nyelv magvához, mint egy jó vagy még cifra ruhadarab is a cigány rongyaihoz. Nem úgy megelégedve, mint más nyelvek, melyek kölcsönzéseknél rendszeren csak főnevet sajátítanak el, a cigány attól sem irtózik, hogy melléknevet, igéket, sőt még szócskákat és ragokat is kölcsönözzön más nyelvtől; de azért ép oly könnyedén játszik könnyű módon szerzett vagyonával, hogy amit ma használatba vett át, azt holnap elveti.

Ennek azonban dacára, más országbeli cigányokkal is megtudják egymást értetni, így Borrow, ki sokáig tartózkodott cigányok között, egy helyütt ezeket mondja: The dialect of the Romany in England, though mixed with English words may be considered as tolerably pure, from the fact, that it is intelligible to the Gypsy race in the heart Russia (Bow. I. 18.) (Az angol cigá-

*) Their names for God and his adversary, are Deval and Bengel, which differs little from the Spanisch Un-debel and Bengi, which signify the same. Bev. I. 11.

nyok nyelve, habár angol szókkal van keverve, türhetőleg tisztának tekinthető, azon tény következtében, hogy azt az oroszországi cigányok is megértik.) A spanyol cigányokat illetőleg ugyanezen írónál olvasható, hogy habár eredeti nyelvök szavai, vagy azok egy része eddig épségben van, emlékezet által őrizvén meg azokat, nyelvtani sajátásaik elenyésztek; miután az egész nyelvök megváltozott és a spanyol nyelv szabályainak vettetett alá, a melylyel az most megegyezik, szókötésben, igeragozásban és a nevek ejtegetésében.)*

Hangzók.

A cigány nyelvben valóban nagy nehézséggel jár a hangtant megállapítani; annál is inkább, mivel a cigány hangjait a különböző tartományok nyelvéhez idomította; és így bátran lehet állítani, hogy minden ország cigányainál a hangok nagyon eltérnek egymástól.

A rendes hangzók ezek: **a, á, i, í, u, ú**; de **e, é** is, és **o, ó**, tehát a szanszkritban hiányzó **e, o** rövid hangzó is megvan, és a mi több ind szókbán, mint pl. **bers év** = szansz. **warscha**, **terno ifju**, **cson hold**. A megfelelő hossza a példák ezekben láthatók: **dével** isten, **pér has**, **khelav** táncolok, **pchen** nővér; továbbá **csór** tolvaj, **lón só**, **góno zseb**, **kóvlo** puha.

Ami a mássalhangzókat illeti, tekintve és vizsgálva azokat a cigányok kiejtése szerint, a következőkép oszthatók fel: 1.) torok betűk, mint: **k, g, kh, ch, cch, h**; 2.) inybetűk, mint: **cs, dzsi** (pl. **dzsia-menj**), — **ancs** ebben: **pancs** (öt); 3.) fogbetűk, mint: **t, th, d, dh, n**; 4.) ajakbetűk, mint: **p, ph, f** (ezen **f** azonban a valóságos cigány szókbán nem fordul elő,) **b**.

Szóképzés.

Tagadni nem lehet, hogy azon sokide gen elem mellett, melylyektől a cigány nyelv hemzseg, továbbá azon könnyedséget fi-

*) Though the words or a part of the words of the original tongue still remain, preserved by memory amongst the Gitanos, its grammatical peculiarities have disappeared, the entire language having been modified and subjected to the rules of spanish grammar, with which it now coincides in syntax, in the conjugation of verbs, and in the declension of its nouns. Bw. II. 123.

gyeembe véve, melylyel a cigány valamely idegen szó vagy rag kölcsönvételénél és örökbe fogadásánál szokott elbánni: nem csekély nehézség e tekintetben szabályokat felállítani. Ami az igéket illeti, a cigány épen úgy bánik el az idegen igékkel, mintha sajátjai volnának, bárminő idegen igetőhöz hozzáfűggeszti a cigány a v vagy -inav jelen első személyragot, és kész a cigány szó, pl. musinav kell nekem (müssen,) terpinav szenvedek (szláv terpim) stb. Megjegyzendő a men rag, mely által némely melléknevek és szenvedő részesülők képeztetnek.

Némely melléknevek **no**, **ko** ragot kapnak, mint frisko üde, ungriko-nyemciko manus magyar-német ember.

A főnevek sokszor szláv **-inya** ragot vesznek fel, mint sógorkinya a sógorné.

Azon főnevek, melyek **isz** és **im** végzetűek a nőnemet **ka**-val képezik, az **osz** végzetűek pedig a nőnemben **inya**- vagy **kri**-t vesznek fel, mint: verbirisz táncos, nn. verbirka, narodosz barát nn. narodoszkinya vagy narodoszkri barátné, szászosz szász, nn. szászkinya vagy szászkri.

Az **isz** és **osz**-ba kimenő (idegen szóknál) főnevek kicsinyítői **iskosz**, **icskosz**, a nőnemben **ka**-t kapnak, mint: pagonisz szakáll, pagoniszkosz, forosz város, foriszkosz; de különben aszabálytól eltérőleg is, mint: ruv farkas, ruvecskosz; kicsinyítőkül szolgálnak még továbbá **oro**, **ora**, **ori** ragok mint: ciknoro kicsike, baloro malac- baló, raklari leányka (ebből raklyi,) guruvnyori borju (ebből: guruvnyi tehén,) guruvoro kis ökör, guruvnyori kis tehén, csavo fiu, csavori leány, romoro (ettől: rom) cigány fiu, romnyori cigány asszonyka, ternoro fiatal, csirikloro madárka, sukár szép, hn. sukáro sukároro, nn. sukári sukárori.

A mint a cigányban a kölcsönzött szók szeretik a nőnemben az a végzést, úgy a himnemek előszeretettel vannak **asz**, **osz**, **usz**, **isz**, **esz** iránt **o** mellett. Különben lehet, hogy az **usz**, **osz** végzetek a nevezőben **o**-ba és **i**-be kimenő szóknak szenvedő esei jelvényei; vagy különben az is valószínű, hogy ezen végzetek vagy a szanszkrit **s** egy. számu nevezőnek maradványai, vagy pedig a nőnem **a**-val ellentétben a cigányok azt az új görögöktől vették át, és később Európában meghonosították. A szlávból átkölcsönzöttek pedig sokszor **osz**-t vesznek fel, mint: mosztosz hid (szl. moszt,) magy. hidosz hid, misosz egér szl. mis, stb. Ezen rag

azonban sokszor más nyelvekből vett szókhöz is csatoltatik, pl. forosz forum, város, papirisz papir, doktorisz = doctor. Ide sorozható még a magyarból vett ezerosz = perzsa hezár, magy. ezer, (szad hezár százezer,) szapunisz szappan.*)

Névelő.

A cigány nyelvben nincsen meg a valóságos névelő, a melynek okvetetlenül a név előtt kellene állani, mégis szoktak a himnemek egyes számu nevezője elé o-t a nőmeknek pedig e-t tenni, melyek a többesben e-be mennek át. Ezen o a függő esetekben gyakran e-be megy át, melyhez néha l is járul, mint: o guruv az ökör, tárgy. le guruvesz az ökröt, o gadzsi az ember, több. tulj. e gadzsienge az embereknek. A névelő azonban nagyon gyakran a következő szóval egybeolvad, és ilyenkor mintegy az illető szó egyik alkatrészének tartatik, pl. o raj az úr, vagy oraj, e rányi az uri nő, vagy erányi sat. Továbbá gyakran the,**] (és) kötszóval nő össze, pl. o ruv th' (e helyett the o)

*) Itt bátran felhozhatjuk a következőket: Nomina verbaque non posuit fortuito, sed quadam vi ac ratione naturae facta esse, P. Nigidius in Grammaticis Commentariis docet; rem sane in philosophiae dissertationibus celebrem Quaeri enim solitum apud philosophos, *physi tá onomata sint, i thesi*. In eam rem multa argumenta dicit, cur videri possent verba esse naturalia magis quam arbitraria. P. Nigidius.

**) Mily szembe ötlő a hangbéli vesztés e kötszóban the, mely különben a lat. et betűinek csak felcserélése, és a szansz. antara, goth. anthar-nak torz maradványa. Különben lássuk e tekintetben az eredetit: As a remarkable instance of phonetic corruption let us take English copula *and*. In German this word is written *und*; in Dutch the *d* is dropped and it becomes *en*; in Latin the *n* is lost, and it is pronounced *et*; in French, though still written *et*, it is sounded like *ay*; in Italian the last consonant is rejected, and it is written *e* while preserving the French sound; and, finally, in Spanish the sound is further modified to the vowel sound of *y*. Thus we see that the word *and* by phonetic corruption alone becomes *y*. But what is this word *and*? and whence does it derive its sense of copulation? To answer these questions we must trace it through its Indian forms. In Bengali we find the same idea expressed by *o*, and in Hindi by *au* and *aur*. In these words no trace is found of the medial *n*, and the vowel has the *u* sound as in the German *und*. But the Hindi form *au* or *aur* also means „other“, and through this sense points to its derivation from the old Sanskrit word *antara*, which means „different separate.“ The word *aur* is a phonetic corruption of *antara*, just as the English *or* comes from *other*. Thus we see that the word *and* is an abbreviated form of the

bakrora a farkas és a bárány, rat th' o truposz a vér és a test, nászvalo ruv th' o dzsiuklo a beteg farkas és a kutya. A nőneműeknél pedig ezen the az e-vel nő össze, péld. ruv th' e p̄churi a farkas és az öreg asszony, sat. Nem felesleges megjegyezni, hogy a névelő a névmások előtt, továbbá jek (egy) számnév előtt, soha sem használtatik, pl. mro dad atyám, mri daj anyám, jek ma nus egy ember.

Nem.

A cigányban csak két nem van: him és nő, pl. parno, i fehér, kaló, i fekete, gulo, i édes, povlo, i puha, lacsó, i jó sat. A nem megkülönböztetés a főneveknél külön szók által történik, mint: bibi néne nn., basno kakas hn., kachnyi tyuk nn., pchral fivér, pchen nővér. Az is az onban előfordul, hogy a him megkülönböztetésére murs (him) szó használtatik, a nő nemre pedig dzsiuvlyi nöstény, mint: murs graj csődör (him ló,) murs guruv bika, (him tehén.) Ez különösen akkor történik, ha a név egy végzet által mind a két fogalmat kifejezi. Azon himneműek pedig, melyek i-be (illetőleg kettős hangzóba) kimennek, a nőnemben rendesen nyi-t kapnak; mi különben a szanszkritban is észlelhető, mint patni dicső. A cigányban lássunk néhány példát: graj ló nő n. grasznyi (equa,) ruv farkas nn. ruvnyi, balecsó ártány, balecsnyi kocadiszno. Személy nevek: manus férfi, nn. manusnyi, rom férfi, nn. romnyi, rasaj pap, nn. rasinyi papné. — A himneműekből oly módon is képeztetnek nőneműek, hogy az o át megy i-be p. o. kirvo koma, nn. kirvi, csavo fiu, nn. csaj, rakloro fiucska, nn. raklori, raklo fiu, ifju, nn. raklyi pchivlo özvegy férfi, nn. pchivlyi, pl. pchivlyi romnyi özvegy asszony, pirano szerető (férfi,) piranyi szerető (nő,) mennyasszony, dad atya, dajanya, sat. Az állat nevek közül, mint: dzsiuklo kutya, nn. dzsiuklyi, mácsó hal (him) nn. mácsi sat.

Sanskrit *antara*, Gothic *anthar* Anglo—Saxon *ober*, and that its original intention was to mark a difference between two objects. And it is really a sense of difference that we recognize in the word *and*. „This and that“ means, etymologically, „this other that,“ i. e., „this thing with that other thing.“ The word *other*, as will be perceived, preserves both the form and sense of the parent better than its rival *and*. L. Primitive and Universal Laws of the Formation and Development of Language, Frederic Pincott. London, 1874.

Az **u** illetőleg **v**-be kimenők jobbra himneműek, pl. **o. t c hu** vagy **t c hu v** füst; némely kevés nőnemű, pl. **e d zsi u** vagy **d zsi u v** tetű, **e szu** vagy **szu v** tű, **e pchu** vagy **pchu v** föld, sat.

Cigány ragok.

Ano, valo, alo, eno, ino, uno, kano, kuno, szkro és **tuno** által igékből és nevekből képeztetnek jobbra melléknevek, részben főnevek is, különösen pedig **i**-be kimenő nőneműek. A mult szenvedő részesülő is **no**-ra, mint a szansz. **na**. Lássunk példákat, **rat valo** véres, **bar valo** gazdag, **bok halo** éhes, **pacsivalo** becsületes, **zorálo** erős, **dilyino** bolond, **szuno** álom, **dinyo** adott, **pchurdino** felfutt, **pirano** szerető, **bipacsno** babona, **devleszkro** isteni, **bidevleszkro** istentelen, **angaruno** szén, — **khaszuno** széna, — **charkuno** réz, — **thannunoposztó**, — **cakluno** üveg, — **csonuno** hónap, — **graszuno** ló, — **mácsuno** hal- ból való sat. **Bibolduno** zsidói, **gadzsuno** paraszthoz való, **racsuno** éjjeli, **tajszuno** tegnapi, **jeke dzsiveszuno** egynapos, **adadzsiveszuno** mai, **káchnyalo** tyukból való, **csibalo** biró, ettől: **csib** nyelv, **dziungalo** ocsmány sat.

A szenvedő mult részesülő három módon képeztetik: 1.) **to** által, mint a szanszkritban, p. l. **szuto** fekvő, **tato** melegen; vagy pedig az ebből elkorcsosodott **do** által pl. **mardo** veretve. 2.) **no** által. 3.) **lo** által pl. **pchandlo** bezárt, **pandlo** bonyolított, **pchendlo** mondott, **andlo** vezetett, **paslo** feküdt, **diklo** látott, **dzsialo** ment, **mulo** meghalt, **kamilo** szeretett, **sutlo** savanyított, **muklo** elboesájtott.

A mi az állapotjegyző ragot illeti, azt alkalmasint az oláhból vették át, és **indosz**-ba megy ki, pl. **tergyindosz** állva, (**kergyom odova** **tergyindosz** tettem azt állva,) **besindosz** ülve [**csinel** **besindosz** = ír ülve,] **pchirindosz** járva sat.

Az elvont névszók majd melléknevekből képeztetnek, majd pedig igékből, és pedig **ben** és **pen** által, p. l. **csacsipen** igazság, **mariben** ütközet, **sukariben** szépség. —

Valóságos sajátító nincs meg a cigányban, és ami tulajdonkép azt pótolja, az nem egyéb birtokos melléknévnél, a mely különben úgy képeztetik, hogy a himn. **gro** vagy **kro** a nőn. **gri** vagy **kri**, a többesben pedig **gre** vagy **kre** függesztetik úgy az egy. mint a több. szenvedő esethez. Lássunk példákat: rajszkre graja királyi lovak, les chevaux du roi, khereszkro raj házi ur, khereszkri ranyi házi asszony, khereszkro chaben házi étel, leszkro pchral az ő fivére, leszkre pchraleszke az ő fivérének, több. leszkre pchrala az ő fivérei, nőn. leszkri pchen az ő nővére sat.

Ejtegetés.

A cigányban, mint több más újabb nyelvben, hiányzik a kettős szám; és így a kettős szám is a többes által fejeztetik ki, mint: duj keribnyaszkre két legény, duj pindre két láb. A többes számot illetőleg szabályként lehet felállítani, hogy az **o**-ba kimenő himneműek a többesben **e**-kapnak, más szóknál pedig, kiváltkép a mássalhangzóba kimenő himneműek **a**-kapnak, és a nőneműek hasonlóképp **a**-val képzik a többest, pl. csavofiu, több. csave, love pénz (csak töb.,) pindre t. lábak, angusto ujj, tb. anguste, csavoro gyerek, tb. csavore, romnyi asszony, tb. romnyija sat.

A cigány nyelvben nem igen lehet több ejtegetésről beszélni, habár könnyebb áttekintés végett nem lesz felesleges bizonyos osztályokat megkülönböztetni. A főbb tételeket ekkép lehetne összeállítani: minden **o**-ba kimenő himnemű szó, melyeknek számuk a legnagyobb, a többest **e**-vel képezi, az egyes sajátítót pedig eszkro-val, kilökvén a szó **o** végzetét. Minden **a**-ba kimenő nőnemű szó a több. **e**-- kap. — Oly himnemű szó, mely mássalhangzóval végződik, a többes nevezőben **a**-t vesz fel, az egy. saj. eszkro. A mássalhangzóval végződő nőneműek a többesben **ia**-vagy **ja**-t kapnak, a sajátítóban akro vagy jakro.

És így az előbbieik alapján négy ejtegetésről lehet beszélni.

Az első magában foglalja az **o**-ba kimenő himneműeket, saj. eszkro, több. **e**. Hol az **e** mint főhangzó a többi eset végzeteiben is marad.

A másodikhoz sorozandók az **a** nőneműek, saj. akro, több. **e**.

A harmadikat azon himneműek alkotják, melyek más hangzó — kettőshangzó — vagy mássalhangzóval végződnek, saj. eszkro, több. a. Itt kivételt képeznek a **ben** és **pen**-be kimenő szók. Továbbá kevés i végzésű szó, a mennyiben az i-betűt a előtt j-re változtatják, pl. vodzsilélek, több. vodzsja, szimirivagy szimirisz szij, több. szimirja sat.

A negyedikhez azon nőneműek tartoznak, melyek i-in — vagy mássalhangzóval végződnek, saj. jakro, több. ja. Itt azonban kiveendők azon szók, melyeknek végén **g, k, ch** van, mint a melyek az i-t elvetik.

Az esetek.

Sok nyelvben megvan az, hogy a nevező és tárgyesetet illetőleg az élő és élettelen tárgyakra nézve, jelentékeny különbség van, így pl. a szlávban is. A cigányban minden élettelen tárgynál a tárgyeset végzete épen az, mint a nevezőé. Ellenben minden élőtárgyat kifejező himnemű szó a tárgy esetben **esz, osz**-vesz fel; úgy szintén a nőnemű eszes teremtmények megnevezéseinél a tárgyesetnek a vagy ja végzete van; mint: me d a v a t u k e (én adok neked) d a d e s z (atyát) c s i r i k l e s z (madarat) k h u r e s z (csikót;) ellenben o g a v (falut) o k h e r (házat) v o d z s i (szívet,) o k a n (fület) o m a s z (hust) o m a r o (kenyeret.)

Különbén az igazi cigány beszéd módban a szokás mintegy törvénynyé vált, hogy a tárgyeset gyakran mint az új görögben a tulajdonító helyett basználtatik, kiválókép pedig a névmásoknál, és gyakran ott is, hol más nyelvekben a személy tulajdonítója a dolog tárgyesetével kötetnek össze. Az ily kettős tárgyeset kiválókép d a v (adok) igénél szokott előfordulni, pl. d e l e s z (ő t e helyett: l e s z k e n e k i) e b u d z é c h a (sarkantyukat;) p a l e (ezután,) d z s i a s z t u (mész te,) t h e d i k h e s z (hogy lásd,) c s i (vajjon) g r e n (lovakat e helyett: lovaknak) k h a s z (szénát) d i n e (adtak.) A tárgyeset sokszor áll tulajdonító helyett „a nekem van“ fele kifejezésekben, pl. e m a c s é s z (a h a l a t, e helyett: a h a l n a k) h i n j a k h a (vannak szemei,) n a h i n m a n (nem vannak engem=nincs nekem) l o v e (pénz.)

Tulajdonító eset.

A tulajdonító képzésére kétféle végzet van: **ke** (ge) és **te** (de,) pl. **me phenava** (mondom) **tuke** (neked,) **phen** (mondj) **mange** (nekem,) **me phengyom** (mondtam) **leszke** (neki) **o csacsipen** (igazságot,) **szave** (melyik) **manuseszke** (férfi-unak) **tu** (te) **oda** (ezt) **phengyal** (mondád) **mro csavo?** (gyermekem?) **me phengyom tuke** (mondtam) **the** (hogy) **dzsiasz** (menj) **andre** (ba) **skola** (iskolába,) **phengyas** (mondtad) **lake** (leki nőhöz.) Különben a **ke** eset mint tulajdonító **commodi** e kérdésre áll: kinek, kinek a javára, továbbá: mily idő tájban? mennyiért? milydrágán? pl. **szószke ada?** (miért ez,) **tre szasz-cipnaszke** (egészségtekre,) **dzsiveszke** (nappal,) **bersenszke** (évenként.) Ha elmúltakról akarunk beszélni, akkor is **ke** (ge) használtatik, pl. **stare dzsiveszke** (4 nap előtt,) **me dinyom** (adtam) **the kerel** (csináltatni,) **jekke csoneszke** (egy hónap előtt.) Ugy szintén ha az értékeket kiakarjuk fejezni, hogy mennyiért, pl. **sov neve dava jekke cakloszke** (hat graj-cárt adok egy üvegért,) **me dinyom** (adtam) **pancs neve** (5 graj,) **adalake** (ezért.)

Vannak továbbá **ke** szólásmódok is, pl. **ruveszke** (farkasnak) **e hasz** (volt) **bokh** (éhsége,) **nahin** (nincs) **mange** (nekei) **misto** (jól.) Azt azonban meg kell jegyezni, hogy ha a fő — mellék — névmás — vagy számnév előtt az egyesszámú tulajdonítóban előjáró van, ha az csak oda gondoltatik is, akkor a tulajdonító **k** átmegy **t**-be, a **g** pedig **d**-be, pl. **Kassate Kassa-felé**, **kija peszte** hozzá, **kija tumende** hozzátok, **pal amende** utánunk, **avlyasz** (jött) **kija** (hoz) **leszte** (hozzá, e helyett: leszke.)

A hívó eset.

A himneműek egyes számában **eja** használtatik, a nőneműeknél **ie**, pl. **csirikleja** (o madár,) és nőnem. **rom nyije** (o asszony;) a több. sz. mindkét nemében **ale** függesztetik, mint: **csiriklale**, [o madarak,] **rom nyale**, [o asszonyók.] Néha azonban a hívóban a nevező eset használtatik, és így **csirikleja** helyett áll: **o csiriklo**, **o vesoro** (liget, mro csavoro) (gyermekem;

ugyszintén romnyije helyett áll: romnyi (o asszony.) Mondják pl. o tumanus (oh te ember,) vagy: o tumanuseja! — Némely himneműek azonban az egy. hív a-t vesznek fel, pl. de vel (isten) h. dévla, raj (ur) h. raja. O mro devla (oh istenem.) *)

Távolító eset.

A távolító eset **tar, ter** által képeztetik, függesztetvén ez a szó végéhez, mint: Pestatar (Pestről,) szo vakerenlesztar [mit mondanak felőle.] na [nem] vakergyasz [beszélt] jo v [ő] tumenca [veletek] adolesztar? [erről.]

Eszköz és társasító eset.

Ha ezen kérdést akarjuk kifejezni, mivel? akkor a cigányban **ha, ca** vagy **sza** rag használtatik, mint: mansza vagy manca [velem,] tuha [veled,] leha [vele,] laha [vele nőn.] amenca [vetünk,] tumenca [veletek,] lenca [velők.] Mindkét végzet különben egynek tekinthető, csak hogy **n** után a sziszegő hang megőriztetett, hangzó után pedig **h**-ba ment át. Példák: me phenava [én beszélek] romnyaha [asszonynyal,] devleha [istennel,] bareha [kövel.]

A helyet kifejező eset.

A hely eset kifejezésére a szókhöz sokszor **e** hangzó járul, mint: the'dzsial [menni] khère [haza,] khangere [templomba.]

A him és nőnemű élőkre vonatkozó ejtegetési példák.

Egy. N. o de vel, isten, vagy del.

S. devleszkro, istené.

T. devlészke,**] istennek.

*) Az *osz* végzésű idegen szók a hívót — nagyon sokszor — *ona*-val képezik, pl. Petrosz: Petrona, ha ra ng o s z (harang) h. ha ra ng o na sat.

**) Ugy a cigányban, mint több egyéb nyelvben is a sajátító és a tulajdonító sokszor változik; illetőleg a tulajdonító a sajátító helyett áll, vagy a sajátító a tulajdonító helyett. — És innen magyarázható meg a különben rokon török

Targy. devlesz, istent.
Hiv. o devla, o isten!
Táv. devlesztár, istentől.
Eszk. devleha, istennel.

Egy. N. manus, férfi.
S. manuseszkro, férfiúé.
T. manuseszke, férfiúnak.
Targy. manusesz, férfiut.
Hiv. o manuseja, o férfiu!
Táv. manusesztar, férfiutól.
Eszk. manuseha, férfiuval.

Töb. N. manusa, férfiak.
S. manusengre, férfiaké.
T. manusenge, férfiaknak.
Targy. manusen, férfiakat.
Hiv. o manusa, o férfiak!
Táv. manusendar, férfiaktól.
Eszk. manusenca, férfiakkal.

Egy. N. raklo, fiu. Töb. rakla, fiuk.
S. rakleszkro, fiué. raklengre.
T. rakleszke, fiúnak. raklengé.
Targy. raklesz, fiut. raklen.
Hiv. o rakleja, o fiu! o rakle!
Táv. raklesztar, fiutól. raklendar.
Eszk. rakleha, fiuval. raklenca.

és magyar nyelvben a két esetben felcserélése; vagyis a török sajátító a magyarban tulajdonító, és a török tulajdonító a magyarban sajátító, pl. *ata* atya saj. *atanüng* atyáé, tulaj. *ataje* (magy. atyáé) atyának, táv. *ataden* atyától. Töb. n. *ataler* atyák, saj. *atalerüng* atyáké, táv. *atalerden* atyáktól. Személybirtok raggal: *atam* atyám, saj. *atamüng* atyámé, tul. *atame* atyámnak, táv. *atámden* atyámtól. Töb. n. *atalerüm* atyáim, saj. *atalerümüng* atyáimé, tul. *atalerüme* atyáimnak, táv. *atalerümden* atyáimtól. Itt azonban azt lehet megjegyezni, hogy a magyarban is a sajátító lehet majd *nak*, *nek* majd é pl. embernek vagy emberé sat.; és így a *nak-nek* egyenlő a török sajátító raggal.

Egy. N. o rom, férfi, cigány.

S. romeszkro.

T. romeszkre.

Tárgy. romesz, cigányt.

Hiv. o romeja!

Táv. romesztar.

Eszk. roméha.

Töb. roma, cigányok.

romengre.

romenge.

romen, cigányokat.

o roma!

romendar.

romenca.

Egy. N. o csiriklo, madár.

S. csirikleszkro, madaré.

T. csirikleszke.

Tárgy. csiriklesz.

Hiv. o csirikleja!

Táv. csiriklesztar.

Eszk. csirikleha.

Töb. csirikle, madarak.

csiriklengre.

csiriklengre.

csiriklen.

o csiriklale!

csiriklendar.

csiriklenca.

Egy. N. dad, atya.

S. dadeszkro.

T. dadeszke.

Tárgy. dadesz, atyát.

Hiv. o dado!

Táv. dadesztar.

Eszk. dadeha.

Töb. dada, atyák.

dadengre.

dadenge.

daden, atyákat.

o dada!

dadendar.

dadensza (dadenca.)

Nőneműeket illető példák.

Egy. N. e raklyi, a leány.

S. raklyakri.

T. raklyake.

Tárgy. raklya, leányt.

Hiv. o raklyije!

Táv. raklyatár.

Eszk. raklyaha.

Töb. raklyija, leányok.

raklyijengre.

raklyijenge.

raklyijen.

o raklyija!

raklyijendar.

raklyijenca, -sza.

Egy. N. e daj, anya.

S. dakro, anyáé.

T. lakke, anyának.

Tárgy. da, anyát.

Töb. daja, anyák.

dajengre, anyáké.

dajenge anyáknak.

dajen, anyákat.

Hív. o daj, o anya!
Táv. datar, anyától.
Eszk. daha, anyával.

o dajale, o anyák!
[le] dajendar, az anyáktól.
[le] dajenca [sza] anyákkal.

Egy. N. e romnyi, cigánynő.
S. romnyakri, cigánynőé.
T. romnyake, cigánynőnek.
Tárgy. romnya, cigánynőt.
Hív. o romnyije, o cigánynő!
Táv. romnyatar, cigánynőtől.
Eszk. romnyaha, cigánynővel.

Töb. N. romnyija, cigánynők.
S. romnyijengre, cigánynőké.
T. romnyijenge, cigánynőnek.
Tárgy. romnyijen, cigánynőket.
Hív. o romnyale, o cigánynők.
Táv. [le] romnyijendar, cigánynőktől.
Eszk. romnyijenca [sza,] a cigánynőkkel

A him- és nőnemű élettelenekre vonatkozó ejte- getési példák.

Egy. N. o angusto, ujj [kezen.]	Töb. angusta, ujjak.
S. angusztészkró, ujjé.	angustengre, ujjaké.
T. angusztészke	angustenge
Tárgy. angustó.	angusta,
Hív. o angustó!	o angusta!
Táv. angustar.	angustendar,
Eszk. angustéha.	angustenca [sza.]

Egy. N. máro, kenyér.	Töb. máre, kenyerek.
S. máreszkro.	márengre.
T. máreszke.	márengé.
Tárgy. máro.	máre.
Táv. máresztár.	máreendar.
Eszk. máreha.	márenca [sza.]

Egy. N. o khér, ház.

S. khéreszkro.

T. khéreszke.

Tárgy. khér.

Táv. khéresztár.

Eszk. khéreha.

Töb. khéra, házak.

khérenge.

khérenge.

khéra.

khérendar.

khérenca [sza.]

Egy. N. o lyinaj, a nyár.

S. lyinaszkro.

T. lyinaszke.

Tárgy. lyinaj.

Hiv. o lyinaj!

Táv. lyinasztár.

Eszk. lyinaha.

Töb. lyinaja, a nyarak.

lyinangre.

lyinange.

lyinaja.

o lyinaja!

lyinandar.

lyinanca [sza.]

Egy. N. vodzsi, lélek.

S. vodzsieszkro.

T. vodzsieszke, [dzsieszge.]

Tárgy. vodzsi.

Hiv. o vodzsi!

Táv. vodzsiesztár.

Eszk. vodzieha.

Töb. vodzsia, lelkek.

vodzsiengre.

vodzsienge.

vodzsien, [dzsia.]

o vodzsia!

vodzsiendar.

vodzsiencia, [sza.]

Egy. N. o vaszt, kéz.

S. vaszteszkro.

T. vaszteszke.

Tárgy. vaszt.

Táv. vasztesztár.

Eszk. vaszteha.

Töb. vaszta, kezek.

vasztengre.

vasztenge.

vaszta.

vasztendar.

vasztenca [sza.]

Egy. N. o muj, száj.

S. moszkro.

T. moszke.

Tárgy. muj.

Táv. mujesztár.

Eszk. móha.

Töb. muja, szájak.

mujengre.

mujenge.

muja.

mujendar.

mujenca [sza.]

Nőneműek.

Egy. N. e csib, nyelv.
S. csibakri, nyelvé.
T. csibake, nyelvnek.
Tárgy. csib, nyelvet.
Táv. csibatar, nyelvtől.
Eszk. csibaha, nyelvvel.

Töb. csiba, nyelvek.
csibengre, nyelveké.
csibenge, nyelveknek.
csiba, nyelveket.
csibendar, nyelvektől.
csibenca, [sza] nyelvekkel.

Egy. N. mariklyi, kalács.
S. mariklyakri.
T. mariklyake.
Tárgy. mariklyi.
Hiv. o mariklyi!
Táv. mariklyatar.
Eszk. mariklyaha.

Töb. mariklya, kalácsok.
mariklyengre.
mariklyenge.
mariklya.
o mariklya!
mariklyendar.
mariklyenca [sza.]

Egy. N. e bucsi, munka.
S. bucsakri.
T. bucsake.
Tárgy. bucsi.
Hiv. o bucsi!
Táv. bucsatar.
Eszk. bucsaha.

Töb. bucsa, munkák.
bucsengre.
bucsenge.
bucsá.
o bucsa!
bucsendar.
bucsenca [sza.]

Egy. N. e csam, arc.
S. csamakri, arcé.
T. csamake.
Tárgy. csam.
Hiv. o csam!
Táv. csamatar.
Eszk. csamaha

Töb. csama arcok.
csamengre.
csamenge.
csama.
o csama!
csamandar.
csamanca [sza.]

Melléknév.

A mellékneveket illetőleg is, vannak ugyan eltérő nézetek, azonban még is szabálykint állítható, hogy a cigányban a mellékneveknek két végzetők van, még pedig, a himneműek **o-**, a nőneműek pedig **i-**, a többesben pedig **e-t** vesznek fel, pl. **baro rom**

nagy férfiú, töb. bare roma nagy férfiak, bari romnyi nagy asszony, töb. bare romnya nagy asszonyok. Vannak azonban egyes, más végzetű melléknevek is, mint pl. sukár szép, mizech rosz, kucs drága, szik gyors, dur messzi, chor mély. Ezek közül azonban némelyek inkább határozóknak veendőek.

Midőn a melléknevek főnevek előtt állanak, a nevezőt és a hívót kivéve, úgy egyes, mint többes számban e-t vesznek fel, — ide nem értve az egyes számú nőneműeket, melyek a-t vesznek fel, pl. sukare manusesz jó férfit, mizehe romenge a rosz cigányoknak, peszkra romnyake az ő feleségének, andre chora [mélyben] pusztinyate mély pusztában. A közép- és felső fok, továbbá a számneveknél épen ilyen használat van, pl. nev. jek bareder manus egy nagyobb férfiú, saj. jeke baredere manuseszkro egy erősebb férfiú-é, jek romnyi egy asszony, saját. jeka romnyakri egy asszonyé, stb.

F o k o z á s.

A középfok a szanszk. tara és a görög tero alakjára der által képeztetik; a felsőfokra azonban nincs külön alak, és rendszeren úgy jó létre, hogy az alap- vagy jobbára a középfok elé a szláv naj vagy a magyar leg vagy néha más beszédrész is tétetik.)* Példák: baro nagy, kf. bareder, ff. naj vagy leg bareder, parno fehér, kf. parneder, ff. naj vagy legparneder, csulo kövér, kf. csuleder, ff. naj vagy legcsuleder, sukar szép, kf. sukareder, ff. naj vagy legsukareder. E két melléknév: laeso jó, és mizech rosz — a közép és felsőfokot nem az alaptóból képezi, lesz: lácsó vagy misto jó, kf. feder jobb, ff. najfeder, vagy legfeder legjobb, mizech

*) A felsőfokot illetőleg meg kell jegyeznem, hogy az nem minden tartományban egyenlően képeztetik, és rendszeren az illető ország nyelvében használt felsőfokot képző szót vagy szócskát használja a cigány a felsőfok képezésénél; így az oláh cigányok *tatre* szót tevén az alapfok elé, létrejő a felső fok, a mi nem egyéb az oláh *forté*-nál, pl. *pcharo* nehéz, kf. *pchareder*, ff. *farte pcharo* — nagyon nehéz — legnehezebb. A szlávok között tartózkodó cigányok pedig a felsőfokot úgy képezik, hogy a középfok elé szláv felsőfok képzőt — *naj* — helyezik, pl. *chor* mély, kf. *chored*, ff. *naj chored*. A magyarok között lakó cigányok pedig felsőfokot akarván képezni *leg*-et tesznek a középfok elé, pl. *baro* nagy, kf. *bareder*, ff. *legbareder*.

rosz, kf. horseder rosszabb, ff. naj vagy leghorseder legrosszabb.

Figyelemre méltó a középfok összetétele az összehasonlított tárgy távolító esetével, mi egészen megegyez a latinnyelv szófűzésével, pl. o cson [a hold] bareder [nagyobb] hin [van] cserchenjatar [csillagoknál,] cikneder [kisebb] khanasz-tar [napnál=sole minor.]

Általában azonban az egybehasonlításnál szar [mint] szó használatik, pl. me szom [én vagyok] feder [jobb] szar [mint] tu [te.]

Számnevek.

Azon körülmény is, hogy a cigány nyelvben igen sok új görög számnév van, arra mutat, hogy ősi hazájokból kiindulván, utjokat a Duna mentében Görögországnak kellett venniök. Az ott felvett számszókat, legyenek azok bármely országban, hiven megőrizték; eredeti számneveikből azonban sokat vesztenek, és e veszteséget a velök lakó nép nyelvéből vett számszókkal pótolták.*) Nézzük a számneveket: 1 jek, 2 duj, 3 trin, 4 star, 5 panes, 6 sov, 7 ehta, 8 ochto, 9 enya, 10 des, 11 desujek, 12 desuduj, 13 desutrin, 14 desustar, 15 desupanes, 16 desusov, 17 desehta, 18 desochto, 19 desenya, 20 bis, 21 bisthejek, 22 bistheduj, 23 bisthetrin, 24 bisthe-star, 25 bisthepanes, 26 bisthesov, 27 bisthehta, 28 bistheochto, 29 bistheenya, 30 trianda, 31 triandathejek, 32 triandatheduj, stb. 40 szaranda, 50 penda vagy jepassel=félszáz, 60 sovvardes, 70 ehtavardes, 80 ochtovárdes, 90 enyavárdes, 100 sel, 200 dujvársel, 400 starvarsel, 1000 desvársel, 2000 bisvársel, 3000 triandavársel, 5000 pendavarsel, stb.

*) Egybehasonlítás szempontjából nem tartom feleslegesnek más rokon nyelvekben használt számneveket előtüntetni, mint:

hindi:	ek,	do,	tin,	char,	panes,	chhah,	szat,	ath,	nau,	dasz;
bengali:	eko,	du-i,	tin,	chari,	panes,	chbay,	szat,	at,	nay,	das;
gujarati:	ek,	be,	taran,	chear,	panes,	chha,	szat,	ath,	nau,	dasz;
persza:	jak,	du,	sih,	chahar,	panj,	shash,	haft,	hast,	nuh,	dah;
szanszk.:	eka,	dvi,	tri,	chatur,	panchan,	shash,	szaptan,	astan,	navan,	dasan;
cigány:	jek,	dúj,	trin,	star,	panes,	sov,	ehta,	ochto,	enya,	des;
magyar:	egy,	kettő,	három,	négy,	öt,	hat,	hét,	nyolc,	kilenc,	tíz.

A rendszámok a **to** ragnak a számtőhez való illesztése által képeztetnek, mint: 1-ső jekto, 2-ik dujto vagy aver, 3-ik trito, 4-ik starto, 5-ik páncto, 6-ik sovto, 7-ik eftato, 8-ik ochtato, 9-ik enyato, 10-ik desto, 11-ik desthejekto, 20-ik bisto, 100-ik selto, 1000-ik desvarsolto, stb.

Amint a felhozott számnevekből láthatni 10—17 a tizes és az egyes szám **u**=és által köttetik össze; 17—20 a tizes és egyes szám egyszerűen egymás mellé illesztetik; 20—30 a husz és egyes közé **the**=és járul; 50—100 **var**=szor által képeztetnek, pl. 50 kifejeztetik: $50 = 5 \times 10 =$ ötször tiz, stb.

Minden további magasabb szám **var** szorzószócska közbetétele által képeztetik.

A számnevek ejtegetése ép úgy történik, mint a mellékneveknel; a főnév előtt a nevezőt és a hívót kivéve **e**-t vesznek fel. Különben ha a számnév magában is áll, ejtegethető pl.

Hímn.

Nőn.

N. jek, egy

jeka.

S. jekeszkro.

jekakri.

T. jekeszke.

jekaszke.

Tárgy. jekesz

jeka.

N. duj, kettő.

S. dujengre, kettőé.

T. dujenge, kettőnek.

Tárgy. dujen kettőt.

Táv. dujendar, kettőtől.

Eszk. dujensza (ca) kettővel.

N. trin, három.

S. triengre, háromé.

T. trienge, háromnak.

Tárgy. trinen, hármat.

Táv. trinendar, háromtól.

Eszk. trinenca, (sza) hárommal.

A többi számnevek természetesen csak többes számban ejtettetnek, pl. ada (ezen) graja (lovak) denasen (mennek) andre (on, en) starinde (négyen, több. tul. 4 lábon,) trinen

hármát, dujengro 2-é, trinengro 3-é, starengro 4-é, pandzsiengro 5-é, stb.)*)

Az osztó számokról elég röviden azt megjegyeznünk, hogy azok egyszerűen az ismételt tőszámok közé felvett **the** (és) által képeztetnek, pl. duj the duj kettőnkint, trin the trin hármankint,**) trianda the trianda 30-kint, sel the sel 100-kint, desvarsel the desvarsel 1000-kint.

A szorzó számok pedig a tőszámhoz a **var** vagy **ver**-nek hozzáillesztése által alkottatunk, mint jekvar egyszer, dnjvar kétszer, pancsvar ötször, bisvar 20-szor, triandavar 30-or, pendavar 50-szer, selvar 100-szor, stb.

Névmások.

Személyes névmások.

Egy. me, én.	Töb. amen, mi.
S. mro, enyém.	amare, mienk.
T. mande,)	amende vagy mende,)
man,) nekem.	men,) nekünk.
mange,)	menge,)
Tárgy. man, engem.	men, minket.
Táv. mandar, tőlem.	mendar, tőlünk.
Eszk. manca, velem.	amenca vagy menca velünk.

Egy. tu, te.	Töb. tumen, ti.
tiro, tied.	tumare, tietek.

*) Ha tekintetbe vesszük azt, hogy némely népek alig tudnak 5-ig számolni, 6-tól kezdve már az 5-ig való számokat hozzák segítségül: bámulnunk kell a cigány számneveket, melyek itt-ott ugyan egy-más nép nyelvéből toldva-foldva vannak, a szükségnek azonban teljesen megfelelnek, és kevés kívánni valót hagynak hátra. Az afrikai valfisek például így számolnak: 1 *go*, 2 *didí*, 3 *tati*, 4 *nai*, 5 *die*, 6 *diego* = 5 + 1, 7 *diedidí* = 5 + 2, 8 *dietati* = 5 + 3, 9 *díenai* = 5 + 4, 10 *szapo*, 11 *szapoego* = 10 + 1, 19 *szapoedíenai* = 10 + 5 + 4 stb.

**) Ebben nagy hasonlatosságot látok a magyarral, hol az osztó számok szintén csak a tőszámok kettőzése által képeztetnek, például: két-két, egy-egy, három-három stb.

tute,)
tuke,) neked.

tut, téged.
tutar, tőled.
tuha, veled.

tumende,)
tumen,) nektek.
tumenge,)
tumen, titeket.
tumendar, tőletek.
tumenca, veletek.

Himn.

Nőn.

Egy. N. jov, ő.   joj, ő.
S. leszkro, övé.   lakro.
T. leszke, neki.   lake.
Tárgy. lesz, őt*) la.
Táv. lesztar, tőle.   latar.
Eszk. leha, vele.   laha.

Töb. jon, ők.
lengre, övék.
lengé, nekik.
len, őket.
lendar, tőlök.
lenca, velök.

Birtokos névmások.

Himn.

Egy. N. miro, enyém.
S. mreszkro, enyém.
T. mreszke, enyémmek.
Tárgy. miresz, enyémet.
Táv. mresztar, enyémtől.
Eszk. mreha, enyémmel.

Töb. mire, enyéim.
mirengre, enyéimé.
mirenge, enyéimnek.
miren, enyéimet.
mirendar, enyéimtől.
mirenca, enyéimmal.

Nőn.

Egy. N. miri, enyém.
S. mrakro.
T. mrake.
Tárgy. mira.
Táv. miratar.
Eszk. miraha.

Töb. miri, enyéim.
mirengre.
mirenge.
miren.
mirendar.
mirenca.

Több birtokos.

Himn. N. amaro, miénk.
S. amarengro.

Nőn. amari, mieuk.
amarengre.

*) Ha a harmadszemélyű névmás a mondat alanyára vonatkozik, akkor épen úgy, mint a latinban az *ille* helyett a *sui*, *sibi*, *se*, a cigányban pedig a *lesz* helyett *pesz* = se áll, a több. *len* (öket) helyett *pen* = se.

T. amarengé, mienknek.	amarengé.
Tárgy. amaren, mienket.	amaren.
Táv. amarendar, miénktől.	amarendar.
Eszk. amarenca, miénkkel.	amarenca.

Egybirtokos.

Himn. N. tiro, tied.	Nőn. tiri, tied.
S. tireszkro.	tirakro.
T. tireszke, tiednek.	tirake.
Tárgy. tiresz, tiedet.	tira.
Táv. tiresztar, tiedtől.	tiratar.
Eszk. tireha, tieddel.	tiraha.

Töb. Himn. N. tire, tieid.	Nőn. tiri, tieid.
S. tirengre, tieidé.	tirengre.
T. tirenge, tieidnek.	tirenge.
Tárgy. tiren, tieidet.	tiren.
Táv. tirendar, tieidtől.	tirendar.
Eszk. tirenca (sza) tieiddel.	tirenca.

Többirtokos.

Himn. N. tumaro, tietek.	Nőn. tumari.
S. tumarengre, tietek.	tumarengre.
T. tumarengé.	tumarengé.
Tárgy. tumaren.	tumaren.
Táv. tumarendar.	tumarendar.
Eszk. tumarenca, tietekkel.	tumarenca.

Egy. Himn. N. peszkro, övé, sajátja, (suus, a, um.)	Nőn. peszkri, övé.
S. peszkreszkro.	peszkrakre.
T. peszkreszke, sajátjának.	peszkrake.
Tárgy. peszkreszkesz.	peszkra, őt, magamagát.
Táv. peszkresztar.	peszkratar.
Eszk. peszkreha, sajátjával.	peszkraha.

Töb. Himn. N. peszkre, övéi.	Nőn. peszkri.
S. peszkrengre.	peszkrengre.
T. peszkrengé, övéinek.	peszkrengé.

Tárgy. peszkren, övéit.	peszkren.
Táv. peszkrendar.	peszkrendar.
Eszk. peszkrenca, övéivel.	peszkrenca.

Egy. Himn. N. leszkro, övé.	Nőn. lakro, övé (eius)
S. leszkreszkro.	lakreszko.
T. leszkreszke.	lakreszke.
Tárgy. leszkreszkesz.	lakreszka, övét.
Táv. leszkresztar.	lakresztar.
Eszk. leszkreha.	lakreha, övével.

Töb. Himn. N. leszkre, övéi.	Nőn. lakre, övéi.
S. leszkrengre.	lakrengre.
T. leszkrengre.	lakrengre, övéinek.
Tárgy. leszkren.	lakren, övét.
Táv. leszkrendar.	lakrendar, övéitől.
Eszk. leszkrenca.	lakrenca, övéivel.

Midőn ezen névmások főnév előtt állanak, a nevezőt és a hi. vót kivéve — minden esetben a himnemben **e** betűt vesznek fel, a nőnemben pedig **a** betűt, pl.

Himn. N. leszkro pchral, az ő fivére.
 S. leszkre pchraleszkro, az ő fivéréé.
 T. leszkre pchraleszke, az ő fivérének.
 Tárgy. leszkre pchralesz, az ő fivérét.
 Hiv. leszkro pchral, o fivér!
 Táv. leszkre pchralesztar, az ő fivérétől.
 Eszk. leszkre pchraleha, az ő fivérével.

Nőn. N. leszkri pchen, az ő nővére.
 S. leszkra pchenyakro, az ő nővéreé.
 T. leszkra pchenyake, az ő nővéérének.
 Tárgy. leszkra pchenya, az ő nővérét.
 Hiv. leszkri pchenyije, az ő nővére!
 Táv. leszkra pchenyatar, az ő nővérétől.
 Eszk. leszkra pchenyaha, az ő nővérével.

A többi névmások, mint: korkoro hn. ő maga, egyedül, korkori nőn., szavo hn. melyik, szavi nőn., szavoro hn. mindegyik, szavori nőn. stb. épen úgy ejtegettetnek, mint az előrebocsátott névmások.

Kérdő névmások:

A magyarországi cigányoknál a következő kérdő névmások használatnak:

N. ko,*) ki.	szo, mi, micsoda.
S. kaszkro, kié.	szoszkro, mié.
T. kaszke, kinek.	szoszke, minek.
Tárgy. kasz, kit.	szo, mit.
Táv. kasztar, kitől.	szosztar, mitől.
Eszk. kaha, kivel.	szoha, mivel.

A mutató névmások ezek:

Himn.

Egy. N. ada, ez.	oda, az.
S. adaleszkro, ezé.	odaleszkro, azé.
T. adalaszke, ennek.	odaleszke, annak.
Tárgy. adalesz, ezt.	odalesz, azt.
Táv. adalesztar, ettől.	odalesztar, attól.
Eszk. adaleha, ezzel.	odaleha, azzal.

Töb. N. ada, ezek.	oda, azok.
S. adalengre, ezeké.	odalengre, azoké.
T. adalenge, ezeknek.	odalenge, azoknak.
Tárgy. adalen, ezeket.	odalen, azokat.
Táv. adalendar, ezektől.	odalendar, azoktól.
Eszk. adalenca, ezekkel.	odalenca, azokkal.

Nőnem.

Egy. N. ada, ez.	oda, az.
S. adalakro.	odalakro.
T. adalake.	odalake.
Tárgy. adala.	odala.

*) Ezen *ko* vagy a magyar *ki* vagy pedig a szláv *kto* elferditése; a *szo* pedig nem egyéb, mint \ szl'v, illetőleg lengyel vagy cseh: *co*.

Táv. adalatar.	odalatar.
Eszk. adalaha, ezzel.	odalaha.
Töb. N. ada, ezek.	oda, azok.
S. adalengre, ezeké.	odalengre.
T. adalenge.	odalenge.
Tárgy. adalen.	odalen.
Táv. adalendar.	odalendar.
Eszk. adalenca.	odalenca.

Ige-ragozás.

Valóságos határozatlan módu alak nincs meg a cigányban, a mint az különben más nyelvekben is észlelhető. Ezen alakot azonban körülírással fejezi ki, erre pedig a **the** (hogy, az új görögben **na**, e helyett: **ina**) szócskát basználja. Itt a szabály következőkép állítható össze: a jelen időnél a határozatlan módot kifejezendő ige szintén a jelenben áll, és pedig számra és személyre nézve megegyezően az alánnyal, mint: *ka ma v the d zsi a v* akarom hogy menjek (voló ut cam), *ka me sz the d zsi a sz* akarod hogy menj (vis ut abeas), *ka me l the d zsi a l* akarja hogy elmenjen (vult ut abeat), *ka ma sz the d zsi a sz* akarjuk hogy elmenjünk. Ha a meghatározandó ige azonban más időben áll, akkor a határozatlan módu alakot mindig a jelen idő egyes számu harmadik személye pótolja **the** kötszóval összekötve, pl. *d zsi a va the sz o ve l el* megyek hogy aludjam (ibo ut dormiat = dormitum.)

Az idők és módok.

Akik eddig a cigány nyelvvel foglalkoztak, mindannyian más-kép határozták meg az idők és módok számát. Figyelembe veendő és megállapíthatók a következő idők: a jelen **av** kimenetellel, mint: *ka ma v szeretek*, *pe ra v esem*; a jövő **ava** pl. *csiv a v do* bok, *jöv. csiv a va*, *a sa ra v dicsérek*, *jöv. a sa ra va*, *ter ny o va v* ifjodom, *jöv. ter ny o va va*, *bi cs a va v küldök*, *jöv. bi cs a va va*; félmult a **be** nem fejezett cselekvény kifejezésére, **sz** betűt vesz fel a jövő végzet után, pl. *a ra ka v talállok*, fm. *a ra ka va sz ta* lálék, *cs o ra v lopok*, fm. *cs o ra va sz*, *sut ly a ra v sa va nyi tok*,

fm. sutlyaravasz, chochavav hazudom, chochavasz; a mult **gyom**, **dyom** vagy **lyom** és **ilyom** által, mint: kerav tesztek, mlt. kerdyom, kalyarav feketitek, mlt. kalyardyom, nasarav elvesztek, mlt. nasadyom. A multat illetőleg azonban ezek a megjegyzendők: **cs**, **g**, **ch**, **k**, **nd**, **v** és **m**-be végződő ige-tők a multat lyom által képezik, mint: acsav lakom, mlt. acslyom, pchucsav kérdek, mlt. pchucslyom, chucsav ugrálok, mlt. chucslyom, mangav kérek, mlt. manglyom, sungav szimatolok, mlt. sunglyom, szovav alszom, mlt. szutyom, kamav szeretek, mlt. kamlyom, makav festek, mlt. maklyom, chav eszem, mlt. chalyom, pchandav elzárok, mlt. pchandlyom, pekav sütök, mlt. peklyom, mukav eresztek, mlt. muklyom, avav jövők, mlt. avlyom, dzsianav tudok, mlt. dzsianlyom, pijav iszom, mlt. pilyom; **s** után **ty** lágyulás áll be: kosav átkozom, mlt. kostyom, besav ülök, mlt. bes-tyom, rusav haragszom, mlt. rustyom; továbbá dav adok, mlt. dinyom, csidav dobok, mlt. csidinyom, chudav fogok, mlt. chudinyom, tradav üzök, mlt. tradinyom. Vannak még némely igék, hol a tőnek **r** betűje **l**-be megy át, mint: perav esem, mlt. pelyom, merav meghalok, mlt. mulyom. Van több **ovav**, **arav**-ba kimenő ige, melyek a multat **ilyom** által képezik, mint: matovav lerészegszem, mlt. matilyom, szapnyarav áztatok, mlt. szapnyilom. Vannak még más osztályhoz tartozó igék, melyek hasonlóképp **ilyom**-mal képezik a multat, mint: lav veszek, mlt. lilyom, uscsav felkelek, mlt. usstyilom. Végtére egyes igék **andilyom**-mal alkotják a multat, mint: aszav nevetek, mlt. aszandilyom, chaszav köhögök, mlt. chaszandilyom, pacsav hiszek, mlt. pacsandilyom, prasztav szaladok, mlt. prasztandilyom; régmult **asz** végzetet tevén a multhoz, pl. kerdyomasz tettem volt; a parancsoló-, köt- és határozatlan mód **av** alak és **the** (hogy) által.

A parancsoló mód.

Különös figyelmet érdemel a parancsoló mód. A parancsoló mód általában a gyököt tünteti elő, elvevén az **av** végzetet, mint: csorav lopok, csor lopj, kerav tesztek, ker tedd, dikhav látok, dikh lásd, darav félek, dar félj, phenav beszélék, pchen beszélj stb. E négy egytagú szó; dav adok, dzsia

megyek, cha v eszem, la v veszek, — a parancsoló módot azonban így képezik: de adj, dzsia menj, cha egyél, le végy, vedd.

Szom (vagyok) segédige.

Jelentő mód.

Jelen idő:

- Egy. 1. (me) szom, (én) vagyok.
 2. (tu) szal, (te) vagy.
 3. (jov) hin, (ő) van.
 Töb. 1. (amen) szam, (mi) vagyunk.
 2. (tumen) szan, (ti) vagytok.
 3. (jon) hin,*) (ők) vannak.

Mult:

- Egy. 1. (me) szomasz, (én) voltam.
 2. (tu) szalasz, (te) voltál.
 3. (jov) hasz, vagy ehasz (ő) volt.
 Töb. 1. (amen) szamasz, (mi) voltunk.
 2. (tumen) szanasz, (ti) voltatok.
 3. (jon) hasz, (ők) voltak.

Félmult:

- Egy. 1. (me) avavasz, (én) valék.
 2. (tu) avehasz, (te) valál.
 3. (jov) avlasz, (ő) vala.
 Töb. 1. (amen) avahasz, (mi) valánk.
 2. (tumen) avenasz, (ti) valátok.
 3. (jon) avnasz, (ők) valának.

*) Lássuk a „szom“ cigány segédigének más nyelvekkel való rokonságát:

latin:	örmény:	szanszk.:	perzsa:	pali.:	bengali:
sum,	aszum,	aszmi,	hasztam,	aszmi, amhi,	achchhi,
es,	a szusz,	aszi,	haszti,	aszi,	achchhisz,
est,	aszur,	aszti,	haszt,	atthi (prak. achchhi,	achchhe,
sumus,	aszuszi,	'szmasz,	hasztim,	aszma, amha . . .	achchhi,
estis,	aszumi,	'sztha,	hasztid,	attha (pr. achchhadlo,	achchho,
sunt.	aszumi,	'szanti.	hasztend.	szanti (pr. achchhanti.)	achchen.

Jövő:

Egy. 1. (me) avava, (én) leszek.

2. (tu) aveha, (te) leszesz.

3. (jov) avla, (ő) lesz.

Töb. 1. (amen) avaha, (mi) leszünk.

2. (tumen) avena, (ti) lesztek.

3. (jon) avna, (ők) lesznek!

K ö t m ó d.

Jelen:

Egy. 1. the (me) avasz, hogy (én) legyek.

2. the (tu) avehasz, hogy (te) légy.

3. the (jov) avlasz, hogy (ő) legyen.

Töb. 1. the (amen) avahasz, hogy (mi) legyünk.

2. the (tumen) avnasz, hogy (ti) legyetek.

3. the (jon) avnasz, hogy (ők) legyenek.

Mult:

Egy. 1. the (me) szomasz, hogy (én) voltam légyen.

2. the (tu) szalasz, hogy (te) voltál légyen.

3. the (jov) ehasz, hogy (ő) volt légyen.

Töb. 1. the (amen) szamasz, hogy (mi) voltunk légyen.

2. the (tumen) szamasz, hogy (ti) voltatok légyen.

3. the (jon) ehasz, hogy (ők) voltak légyen.

Félmult:

Egy. 1. the (me) avavasz, hogy (én) volnék.

2. the (tu) avehasz, hogy (te) volnál.

3. the (jov) avlasz, hogy (ő) volna.

Töb. 1. the (amen) avahasz, hogy (mi) volnánk.

2. the (tumen) avenasz, hogy (ti) volnátok.

3. the (jon) avnasz, hogy (ők) volnának.

Jövő:

Egy. 1. the (me) avava, hogy [én] leendek.

2. the [tu] aveha, hogy [te] leendsz.

3. the [jov] avla, hogy [ő] leend.

Töb. 1. the [amen] avaha, hogy [mi] leendünk,

2. the [tumen] avena, hogy [ti] leendtek.

3. the [jon] avna, hogy [ők] leendnek.

Parancsoló mód.

Egy. 2. acs, légy. — 3. th' [the] avel, legyen.

Töb. 2. acsen, legyetek. — th' [the] aven, legyenek.

Határozatlan mód.

Th' [the] avel, lenni.

Rendes igeragozás.

A rendes igeragozást követő igék öt csoportra oszthatnak. Az elsőhez azon átható és közép igék tartoznak, melyek a jel. id. egy. sz. első szem. **av**-val képezik, mint: csorav lopok, acsav vagyok, anav hozok, aszav nevetek, avav jövök, bikenav eladok, bolav mártok, cidav mérek, csandav csuklom, csiav dobok, csorav lopok, csumidav csókolok, csungardav köpöm, darav félek, dav adok, dikhav látok, dzsianav tudok, dzsiav megyek, ginav számlálok, chanav fészülök, chaszav köhögök, chav eszem, chinav szarom, chudav fogok, ragadok, chucsav ugrálok, kamav akarok, kerav dolgozom, khandav bűdös vagyok, kosav civődom, bántok, kusav szakítok, kinav veszek, ladzsiav man szégyenlem magam, lav veszek [capio,] lyidzsiav hordok, makav festek, mangav kérek, marav verek, merav meghalok, morav köszörülök, mukav hagyok, muterav vizelek, pacsav hiszek, pekav sütök, pijav iszom, pchandav elzárok, pchenav mondok, pchirav megyek, pchucsav man kérdek, prasztav szaladok, rakav talállok, randav vakarok, rodav keresek, rovav sirok, rusav haragszom, sivav varrok, szovav alszom, sünga v szimatolok, sunav hallok, távav főzök, teloprelyijav átölelek, tchovav nyujtok, tcharav égek, égetek, tradav üzök, tromav merek, urav man öltözködöm, usanav gyurok.

A második csoporthoz tartozó átható igék a jelenidő egy. sz. első személyében a tőhez **arav**-t és néhány igéknél **erav**-t vesznek fel, mint: akarav sóhajtozom, asarav dicsérek, cik-

nyarav kicsinyitek, bandzsiarav görbitek, csikalyarav zavarok, besározom, csiknyarav zsirozok, dzsidyarav táplálók, charnyarav röviditek, cholyarav haragitok, churdyarav morzsolok, kalyarav feketitek, kovlyarav puhitok, londyarav sózok, melyarav beszennyeznek, mudarav kioltok, parnyarav fehéritek, prindzsiarav ismerek, ratvarav véreznek, rovlyarav siratok, sutlyarav savanyítok, szapnyarav áztatok, szaszcarav gyógyítok, sziklyarav tanítok, silalyarav hidegitek, tatyarav melegitek, szutyarav száritok, ucskarav befedek, uzsarav várok, uzslyarav kölcsön vesznek, zoralyarav erősítnek, csingerav vágok, danderav harapok, ikerav tartok, pobiszterav elfelednek, pcharav török, vakerav beszélnek.

A harmadik csoportbeliek jobbára átható igék, a jelenidő egy. sz. első személyében **avav** ragot vesznek fel, mint: basavav játszom, hegedülök, bicsavav küldök, csaravav legeltetek, daravav ijesztenek, dilyavav dalolok, chochavav hazudom, muravav nyírok, nasavav ölök, pcharavav hasítok, pchukavav vádolok, pchutravav felfejtenek, pchoszavav döfök, szikavav mutatnak, sulavav seprek, taszavav fojtnak, umlavav felakasztanak.

A negyedik osztályba azon közép igék sorozandók, melyek a jelen idő egy. sz. első személyét **ovav** által képezik, mint: barovav nővök, barvalovav gazdagodom, csorovav szegényedem, csulyovav kevésbedem, gulyovav édesedem, chalyovav értek, [magy. hallok,] kasukovav megsiketülök, kovlyovav lágyulok, kérnyovav rothadnak, matovav megérezszem, murdalyovav megdöglöm, pcharovav megrepednek, szikovav sietnek, silalyovav hidegülök, suvlyovav dagadnak, taszlyovav befulnak, terdyovav állnak, ternyovav ifjodom, tchulyovav vastagodom, zoralovav erősödöm.

Végkérd az ötödik csoportot az **inav** végzetű igék képezik, mint: fagyinav fáznak [magy. fagy,] hamzinav ásitozom, hangostinav ágaskodom, harangozinav harangozom, kucsinav kalapálók, razinav remegek, talyinav találók [m. talál,] juminav szorítanak, ruginav rugnak [magy. rug,] vicsinav kiáltanak.

Gyakorlati példák.*)

1.

Az anya a gyermeket szereti. — Én szeretem a kutyákat. --

E daj le csavoresz kamel. — Me kamav rukonen. —
Ti szeretitek a lovakat. Hozz vizet. Mindig szólj igazat. Szeres-
Tumen kamen gren. An phanyi. Sza pchen csacsipen. Ka-
sétek az istent és az embereket. Hozzatok kenyeret és bort. Irsz
men le devlesz the le gadzsi. Anen o maro the mol. Piszinez
levelet? Én is írok levelet. Keresek kést és tollat. Nem adod
lyil? The me piszinav lyil. Ródav e csuri the pirkosz. Na bikenesz
el a házat és a kertet? Nem adjátok el a lovakat? Mi kölcsö-
o kher the bar? Na bikenen le gren? Amen lyid-
nözünk a gyerekeknek pénzt. A jó gyerekek hallgatják az atyát
zsiaha le csavorengé love. Lacse csavore sunen le dadesz
és az anyát. A falvak nem oly szépek [vannak] mint a városok.
the la daj. O gava na avka sukar hin szar fori.

Keress barátot. Keressetek barátokat. A szolgáló a kertben van.
Róde le narodosz. Roden le naroden. E szluzska andre bar hin.
A katona a kertbe megy.
O szlugadzsizs andre bar dzsial.

2.

A madarak repülnek a levegőben. Én nem szeretem a pa-
E csirikle urnyan andro lyuftosz. Me na kamav le gad-
rasztokat. Disznókból sok hus lesz. A kakas szépen dalol. A
zien. Le balendar but masz avla. O basno mistó dilyavel. E
juhok bógnek. Itt sok [van] zsidó van. Csinálj nekem karót. A tál
bakre becsinen. Adaj but hin bibolde. Ker mange cilo. O csáro
[van] teli ételekkel. Adtam gyermekeidnek sok pénzt. Veszek
hin pcherdo le habenanca. Me dinyom tre csaven ge but love. Cinava
neked egy ostort. Fáj nekem a hát[am.] Tegnap előtt meghalt
tuke jek deszto. Dukhal mange o dumno. Angal icsesz[kro] mulyasz
a vóm. Adj nekem 3 üres zsákot [üreset.] Mi félünk a kardtól.
o dzsiamutro. De mange trin gone csuce. Amen darasz le charesztar.

*) Ha itt-ott a magyar fordításban talán némileg nem egészen helyes
szórend észlelhető, az azért történt, hogy a cigány szórendnek lehetőleg meg-
feleljen.

3.

Menj, végy nekem öt grajcarért lisztet. Atyja és anyja ha-
 Dzsia, cin mange pancsie nevenge jaro. Perdalo murdalyipen
 lála miatt fáj neki a szive. Torka [neki] megdagadt.
 dadeszkro the dakre dukhal leszke o jilo. O kirlo leszke upreszvo-
 A sintérek ölik az embereket és kutyákat. A halak usznak
 lyilasz. E kuste murdalen le gadzsien the le rukonen. E macse plyivi-
 a vízben. A fehér kenyér jobb mint a fekete. Mutasd nekem
 nen andro panyi. O parno maro feder hin szar o kalo. Szikav mange
 gránátaidat. Nekem van a ládában gyertyám és ételem. Én
 tire mirikle. Man hin andro mocho e momelye the chaben. Me
 megyek a kocsmába. Ennek a fiúnak a feje fáj.
 dzsiav andre pisalyi. Okole csavoreszke o sero dukhal.

4.

Holnap megyek az erdőbe és hozok szeneket, diókat. Az
 Tájsza dzsiava andro ves, the anava angara, jakhora. E
 ördögök nem laknak az égben. Nagy tűz volt a kemencében. Az
 benga na besen andro nyebosz. Bari jakh ehasz andro bov. Bri-
 eső esik és a hó nem akar esni. Ezen háj [igen] bűdös. Adj
 sind del the jiv na kamel the del. Okoda csiken igen khandel. De
 [nekem] 2 számba 2 kanál vizet. Az isten minden embert szeret.
 man andro muj duj roja panyi. O del kamel szakone manusesz.
 A nap megy a nap után, és az év az év után. Menj az uton,
 O dzsivesz dzsial palo dzsivesz, the o bers palo bers. Dzsia palo
 mert ott kutyák vannak. Hol az ingeim? Kovácsunknak 8 ökre
 drom, bo odoj rukone hin. Kaj mre gada? Amare harcsaszke hin
 van.
 ochto guruva.

5.

A réz jobb mint a vas. A fehér tésztát jobban szeretem
 O charchun feder hin szar o trasz. Parno chumen feder kamav
 mint a feketét. Ez évben igen jó széna volt. Az ajtókon sok
 szar kalo. Ada bers igen laco kasz ehasz. Pro vudara ehin
 lakat van. A leves nem jó csont nélkül. Fáj a mellem.
 but klyidzsina. E zumin na ne laci bi kokaleszkro. Dukhal mange o

Egy darab szalona jobb télben, mint nyárban 2 darab. Ha kolyin. Jek koter balevasz feder hin jevende, szar lyinaje duj kotera. sár van, kell a lábakra sok kapca. Kana csik hin, kampel pro pindre but patave.

6.

Az erdőben láttam sok kigyót, egynek nyakából vér ment. Andro ves diklyom but szapen, jekeszke andalo nak dzsialasz rat. Ágyamban kevés szalma van. Testvéremnek tegnap nagyon fájtt Andro mro agyosz csepo pchusz hin. Mre pchraleszke ics igen dukha- a hasa, mert sokat fujt a fuvóba. Gyermekeimnek vannak in- lasz o per, bo but pchurdelasz andro pisot. Mre csavenge hin gada gei fehér vászonból. A papoknak, kik a városban laknak, több parne pochtanesztar. E rasenge, szave besen andro forosz, buter pénzök van, mint a zsidóknak disznóik. Ily gömbölyű szappant hin love, szar le biboldenge bale. Ajszo kruhlo szapunisz na nem láttam, oly kemény mint a vas, azt kalapácsesal sem lehet diklyom, avka hin zoralo szar o trasz, anyi lesz szvireha na the széttörni. Atyámnak van jó zsirozója, anyámnak cérnája és test- rozmarel. Mire dadeszke hin lacso csil, dajke tchav a e pchra- véremnek 8 szekere, de nekem semmim sincs, csak szegény lelkem. leszke ochto verdana, a man na ne nics, csa csucso vodzsi. Zárd be az ajtót, hogy ne jöjjön oly szél. Pchundrav o vudar, hoj na th' avel tajszi barval.

7.

Ez éjjel loptak a cigányok atyámtól 5 lovat, és egynek a Ada rat csorde e roma mre dadesztar pancs graja, a jekeszke füleit levágták. Hozz- nekem a kezembe vizet, mert akarom fo- e kana telecsinden. An mange andro vaszt panyi, bo kamav mange gaimaf kimosni. Asszonyaink hoztak ruhaujjaikban körtvéket. edanda avrithetchovel. Amare romnya ande andro baja ambrole. A káposztát nem eszik az emberek mézzel. A szél minden sö- E armin na chan e gadzsie le jabdzsinaha. E barvál szavore ba- vényt leterített. Ez évben [lesz] nagy éhség lesz. Tegnap vet- ra pagherdyasz. Ada bars avla baro bokhalyiben. Ics cindyom tem 10 korsót 30 forintért. Adok ráveretni csizmáimra nagy bis bradzsia tranda nyemeikonyenge. Dava mange upre the marel pre

sarkantyukat. Arcaid mint a fű. Ma 3 király van, eiracha bare budzecha. Tire csama hin szar e csar. Adaj dzsivesz trinkiket szép csillag vezetett az üdvözítő felé. kralyi hin, szaven sukar cserchen gelyasz kija szomnakunodel.

8.

Az embereknek azért van nyelvök, hogy beszéljenek. A mel-Le gadzsienge vas oda hin esib, hoj the vakeren. Pro kolen vannak a csecsbimbók. Hoztam a városból 5 korbácsot lovalyin ehin e csuca. Me andyom andalo forosz panes csuprale grenkat verni, és 8 kést szelni szőlőt. Fivéremnek [volt] nagy fájthe marel, a ocho csupra the csingerele draka. Mire pchraleszke ehasz dalma volt szivén, mert a királyi lak leégett, úgy sirt, hogy hajbari duk pro jilo, bo e kralyiszki diz labilyasz, avka rovelasz, hoj fürteit fejről [magának] kitepte. Most a zab vehető akárhol zara andalo sero peszke avricirdelasz. Akana e dzsiov sajeinel okijadrágán, mert háboru lesz. Több cigányt láttam, kik rühhel birkarde kucsesz, bo avla mariben. Buter romen diklyom, a ger ehasztak. Vasárnap voltunk a templomban és ott imádkoztunk szivlenge. Kurke szamasz andre khangeri the odoj amen modlynahasz evel és értelemmel. A kutból minden vizet kihuztak, már ott jiloha the godzsiaba. Andale chanig szavoro panyi avricirde, mar odoj nincs csak az üres gödör. A disznónak 4 sódara van és mind nane csa e csucsi chev. Jeke baleszke ehin star cheroje the szanagyon sós. vore hin igen londe.

9.

A fazekakon azért vannak fedelek, hogy ne essék valami be. Pro kucsa vas oda hin e chipa, hoj the na perel vareszo andre. Némely embernek van sok epéje, ha iszik sok sört és eszik tész. Szave manusenge ehin but cholyi, kanap ijen but lovina the chan chutából ételeket. Aadtam nadrágot javíttatni, mert már elrommeresztar chabena. Dinyom e cholova the kerel, bo ímar ehasz csin gyolódott és minden gomb leszakadt. Tegnap találtam 2 fésüt, gerde, the szavore kocsaka telepele. Ics raklyom avri duj kanglya, letettem az asztalra, és valaki ellopta, vagy elvesztek. Gyertyátchodyom andro szkamind, the vareko csordyas, vaj naslyile. E momekat készítnek faggyúból is, de ezek bűdösek és azért jobbak más lya kerem the le khonyatar, ada khanden, the vas oda feder avre

gyertyák. A kása nágyon forró volt, azért nem tudtuk azt enni, momelya. E khurmin igen tacsí hasz, vasoda na scsí la the chalyam, most már kihült, ebédelhetünk. Tegnapelőtt egy embernek 2 akana imár silalyivasz the saj dílosz hasz. Proiceseszko jeke manusesz-szemét kiverték és megvakult.
ke duj jakha avrimarde the koralylasz.

10.

Városunkban csak kis patak van, azért nálunk nincs sok Andr'amaró forosz esa ciknyi len hin, vas oda kij'amende na ne viz. Fehér kalács jobb mint a fekete kenyér. Mondtam gyerbút panyi. Parnyi mariklyi feder hin szar kalo maro. Pchendyom mire mekemnek, hogy hozzon nekem 1 gyertyát, mert akarok borért csaszke, hoj th'anel mange jek momelyi, bo kamav pale mol the menni. Hallottam, hogy mindennap felkesh reggel 8 órakor, és dzial. Sundyom, hoj tu szakodzsivesz uscesz toszara ochto orengre, aztán mensz erdőbe fát hozni, de ott van más cigány és vere-a palyi dzsiasz andro ves th'anel kas, a odoj ehin aver rom, the makesztek. Isten mondja: szeresd mást mint tenmagadat, mert így resz tut. O devloro pchinel: kam avresz szar korkoresz tut, bo avka élni szeretetben, a legszebb és a legjobb. Ha van a the dzsivel andro kamaviben, ehin legsukareder the naj feder. Kana csizmán jó bőr, az ember eltűrhet minden hideget és sarat, hin pre cirach lacsí mortyi, manus saj avrilyikerel szavo sil the csik.

A négy főcsoportot illető hajtogatási példák.

Cselekvő.

Jelentő mód.

Jelen:

I. alak.

- Egy. 1. (me) csorav, (én) lopok.*)
2. (tu) csoresz, (te) lopsz.
3. (jov) csorel, (ő) lop.

II. alak.

- Asarav, dicsérek.
Asaresz, dicsérsz.
Asarel, dicsér.

*) Az igék egyes számu személyragai több nyelvben, tulajdonkép az igeörzshez ragasztott névmások törzseivel összehasonlíthatók, illetőleg, az ige személyragai nem egyebek a személyes névmások elfajzásánál. Erre nézve különben lássuk tüzetesebben az angol nyelvészt, Pincott Frigyet, ki „Primitive and universal Laws of Language“ sat. című művében a személyragokat illető-

Töb. 1. (amen) csorasz, (mi) lopunk.	Asarasz, dicsértünk.
2. (tumen) csoren, (ti) löptök.	Asaren, dicsértetek.
3. (jon) csoren, (ők) lopnak.	Asaren, dicsérnek.

III. alak.

IV. alak.

Egy. 1. Bicsavav, küldök.	Ternyovav, fiatalodom.
2. Bicsavesz, küldsz.	Ternyosz, fiatalodol.
3. bicsavel, küld.	Ternyol, fiatalodik.
Töb. 1. Bicsavas, küldünk.	Ternyovasz, fiatalodunk.
2. Bicsaven, küldtök.	Ternyon, fiatalodtok.
3. Bicsaven, küldenek.	Ternyon, fiatalodnak.

Észrevétel. **ch** és **dzs** után az **e** betű **a**-ba megy át, például: **chav** eszem, **chasz** eszel, **chal** eszik; **dzsia**v megyek, **dzsiasz** mégysz, **dzsial** megy. Így ragoztatik: **prasz-ta**v szaladok, **trom-a**v merek, **dar-a**v félek.

Mult:

I. alak.

II. alak.

Egy. 1. csordyom, loptam.	Asardyom, dicsértém.
2. csordyal, loptál.	Asardyal, dicsértél.

leg így nyilatkozik: „The personal termination in most languages can readily be referred to the personal pronouns. In semitic grammars rules are actually given for the modification of personal pronouns so as to fit them to become the terminations of verbs. In Turanian languages, also, apocopated forms of these pronouns are regular verbal affixes; and in the Aryan languages the same thing can be recognized, though with greater difficulty. We see how an idea of personality is imparted to semitic and turanian bases, there can be no longer a doubt that the termination *·m·* for the first person of all Sanskrit tenses, and the tenses of so many other Aryan languages, is identical with the *·m·* found in all those languages as the pronominal *me*, *my*, *mine*, Grec *e-mosz*, Latin *meum*, Span. and Ital. *mi-o*, French *moi*, Persian *man*, Hindi *main*, Sanskrit *mam*, etc. So again, the termination *·t·* of the second person singular is the base upon which *thee*, *thou*, Latin *te*, French *te*, Persian *tu*, Hindi *tain*, Sanskrit *twam* etc., have been. The personal termination blend so completely with the stems in Aryan languages that it is impossible to séparer them more distinctly than in the indefinite way above given. The dot before and after the *t* and *m* may be taken stand for some unknown element, which may have preceded or followed the consonant.

What we have just advanced about conjugation is equally applicable to declension; but on this point we will content ourselves with citing Professor M. Müller. He says, „Originally declension could not have been anything but the composition of a noun with some other word expressive of number and case.“ Science of Language, Part. I. p. 205.

	3. csordyasz, lopott.	Asardyasz, dicsért.
Töb.	1. csordyam, loptunk.	Asardyam, dicsértünk.
	2. csordyan, loptatok.	Asardyan, dicsértetek.
	3. csorde, loptak.	Asarde, dicsérték.

III. alak.

IV. alak.

Egy.	1. Bicsadyom, küldtem.	Ternyilyom, fiatalodtam.
	2. Bicsadyal, küldtél.	Ternyilyal, fiatalodtál.
	3. Bicsadyasz, küldött.	Ternyilyasz, fiatalodott.
Töb.	1. Bicsadyam, küldtünk.	Ternyilyam, fiatalodtunk.
	2. Bicsadyan, küldtetek.	Ternyilyan, fiatalodtatok.
	3. Bicsade, küldtek.	Ternyile, fiatalodtak.

Észrevétel. dzsi a multban g-be megy át, mint lyid-zsia v viszek, mult lyigedyom vittem, dzsia v megyek, mlt. gelyom.

Félmult:

I. alak.

II. alak.

Egy.	1. csoravasz, lopék.	Asaravasz, dicsérék.
	2. csorehasz, lopál.	Asarehasz, dicsérél.
	3. csorelasz, lopa.	Asarelasz, dicsére.
Töb.	1. csorahasz, lopánk.	Asarahasz, dicsérének.
	2. (tumen) csorenasz, lopátok.	Asarenasz, dicsérétek.
	3. (jon) csorenasz, lopának.	Asarenasz, dicsérének.

II. alak.

IV. alak.

Egy.	1. Bicsavavasz, küldék.	Ternyovavasz, fiatalodám.
	2. Bicsavehasz, küldél.	Ternyohasz, fiatalodál.
	3. Bicsavelasz, küldé.	Ternyolasz, fiatalodék.
Töb.	1. Bicsavahasz, küldénk.	Ternyovahasz, fiatalodánk.
	2. Bicsavenasz, küldétek.	Ternyonasz, fiatalodátok.
	3. Bicsavenasz, küldének.	Ternyonasz, fiatalodának.

Régmult:

I. alak.

II. alak.

Egy.	1. csordyomasz, loptam volt.	Asardyomasz, dicsértem volt.
	2. csordyelasz, loptál volt.	Asardyelasz, dicsértél volt.
	3. csordyehasz, loptott volt.	Asardychasz, dicsért volt.
Töb.	1. csordyamasz, loptunk volt.	Asardyamasz, dicsértünk volt.

2. (tumen) csordyenasz lop- Asardyenasz, dicsértetek volt.
tatok volt.
3. (jon) csordyenasz, loptak Asardyenasz, dicsértetek volt.
volt.

III. alak.

- Egy. 1. Bicsadyomasz, küldtem volt.
2. Bicsadyelasz, küldtél volt.
3. Bicsadyehasz, küldött volt.

- Töb. 1. Bicsadyamasz, küldtünk volt.
2. Bicsadyenasz, küldtetek volt.
3. Bicsadyenasz, küldtek volt.

IV. alak.

- Egy. 1. Ternyilyomasz, fiatalodtam volt.
2. Ternyilyalasz, fiatalodtál volt.
3. Ternyilyahasz, fiatalodott volt.

- Töb. 1. Ternyilyamasz, fiatalodtunk volt.
2. Ternyilyanasz, fiatalodtatok volt.
3. Ternyilyanasz, fiatalodtak volt.

Jövő:

I. alak.

- Egy. 1. csorava, lopni fogok.
2. csoreha, lopni fogsz.
3. csorela, lopni fog.

- Töb. 1. csoraha, lopni fogunk.

2. (tumen) csorena, lopni fogtok.
3. (jon) csorena, lopni fognak.

III. alak.

- Egy. 1. Bicsavava, küldeni fogok.
2. Bicsaveha, küldeni fogsz.
3. Bicsavela, küldeni fog.

- Töb. 1. Bicsavaha, küldeni fogunk.

2. Bicsavena, küldeni fogtok.
3. Bicsavena, küldeni fognak.

IV. alak,

- Ternyovava, fiatalodni fogok.
Ternyoha, fiatalodni fogsz.
Ternyola, fiatalodni fog.

- Ternyovaha, fiatalodni fogunk.

- Ternyona, fiatalodni fogtok.
Ternyona, fiatalodni fognak.

K ö t m ó d.

Jelen:

I. alak.

- Egy. 1. the csorav, hogy lopjak.

2. the csoresz, hogy lopj.

3. the csorel, hogy lopjon.

Töb. 1. the csorasz, hogy lopjunk.

2. the (tumen) csoren, hogy lopjatok.

3. the (jon) csoren, hogy lopjanak.

II. alak.

Egy. 1. th' asarav, hogy dicsérjek.

2. th' asaresz, hogy dicsérj.

3. th' asarel, hogy dicsérjen.

Töb. 1. th' asarasz, hogy dicsérjünk.

2. th' asaren, hogy dicsérjetek.

3. th' asaren, hogy dicsérjenek.

III. alak.

Egy. 1. the bicsavav, hogy küldjek.

2. the bicsavesz, hogy küldj.

3. the bicsavel, hogy küldjön.

Töb. 1. the bicsavasz, hogy küldjünk.

2. the bicsaven, hogy küldjetek.

3. the bicsaven, hogy küldjenek.

IV. alak.

Egy. 1. the ternyovav, hogy fiatalodjam.

2. the ternyosz, hogy fiatalodjál.

3. the ternyol, hogy fiatalodjék.

Töb. 1. the ternyovasz, hogy fiatalodjunk.

2. the ternyon, hogy fiatalodjatok.

3. the ternyon, hogy fiatalodjanak.

Mult :

I. alak.

Egy. 1. the csordyom, loptam legyen.

2. the csordyal, loptál legyen.

3. the csordyas, lopott legyen.

Töb. 1. the csordyam, loptunk legyen.

2. the csordyan, loptatok legyen.

3. the csorde, loptak legyen.

II. alak.

Egy. 1. th' asardyom, dicsértem legyen.

2. th' asardyal, dicsértél legyen.

3. th' asardyas, dicséit legyen.
 Töb. 1. th' asardym, dicsértünk legyen.
 2. th' asardyan, dicsértetek legyen.
 3. th' asarde, dicsértek legyen.

III. alak.

- Egy. 1. the bicsadyom, küldtem legyen.
 2. the bicsadyal, küldtél legyen.
 3. the bicsadyasz, küldött legyen.
 Töb. 1. the bicsadyam, küldtünk legyen.
 2. the bicsadyan, küldtetek legyen.
 3. the bicsade, küldtek legyen.

IV. alak.

- Egy. 1. the ternyilyom, fiatalodtam legyen.
 2. the ternyilyal, fiatalodtál legyen.
 3. the ternyilyasz, fiatalodott legyen.
 Töb. 1. the ternyilyam, fiatalodtunk legyen.
 2. the ternyilyan, fiatalodtatok legyen.
 3. the ternyile, fiatalodtak legyen.

Félmult:

I. alak.

- Egy. 1. the csoravasz, lopnék.
 2. the csorehasz, lopnál.
 3. the csorelasz, lopna.
 Töb. 1. the csorahasz, lopnánk.

II. alak.

- th' asaravasz, dicsérném.
 th' asarehasz, dicsérnél.
 th' asarelasz, dicsérne.
 th' asarahasz, dicsérnénk.
 th' asarenasz, dicsérnétek.
 th' asarenasz, dicsérnének.

III. alak.

- Egy. 1. the bicsavasz, küldenék.
 2. the bicsavehasz, küldenél.
 3. the bicsavelasz, küldene.
 Töb. 1. the bicsavahasz, küldenénk.
 2. the bicsavenasz, küldenétek.
 3. the bicsavenasz, küldenének.

IV. alak.

- Egy. 1. the ternyovasz, fiatalodnám.
 2. the ternyohasz, fiatalodnál.
 3. the ternyolasz, fiatalodnék.

Töb. 1. the ternyovahasz, fiatalodnánk.

2. the ternyonasz, fiatalodnátok.

3. the ternyonasz, fiatalodnának.

Régmult:

I. alak.

Egy. 1. the csordyomasz, loptam volna.

2. the csordyelasz, loptál volna.

3. the csordyehasz, lopott volna.

Töb. 1. the csordyamasz, loptunk volna.

2. the (tumen) csordyenasz, loptatok volna.

3. the (jon) csordyenasz, loptak volna.

II. alak.

Egy. 1. th' asardyomasz, dicsértem volna.

2. th' asardyelasz, dicsértél volna.

3. th' asardyehasz, dicsért volna.

Töb. 1. th' asardyamasz, dicsértünk volna.

2. th' asardyenasz, dicsértetek volna.

3. th' asardyenasz, dicsértetek volna.

III. alak.

Egy. 1. the bicsadyomasz, küldtem volna.

3. the bicsadyelasz, küldtél volna.

3. the bicsadyehasz, küldött volna.

Töb. 1. the bicsadyamasz, küldtünk volna.

2. the bicsadyenasz, küldtetek volna.

3. the bicsadyenasz, küldtek volna.

IV. alak.

Egy. 1. the ternyilyomasz, fiatalodtam volna.

2. the ternyilyelasz, fiatalodtál volna.

3. the ternyilyahasz, fiatalodott volna.

Töb. 1. the ternyilyamasz, fiatalodtunk volna.

2. the ternyilyanasz, fiatalodtatok volna.

3. the ternyilyanasz, fiatalodtak volna.

Jövő:

I. alak.

Egy. 1. the csorava, lopandok.

II. alak.

Th' asarava, dicsérendek.

III. alak.

IV. alak.

Egy. the bicsavava, küldendek. The ternyovava, fiatalabb leen lek.

A többi személyek úgy, mint a jelentő mód jövője a the elétételével.

Parancsoló mód.

I. alak.

II. alak.

Egy. 2. csor, lopj.

Asar, dicsérj.

Töb. 1. csorasz, lopjunk.

Asarasz, dicsérjünk.

2. csoren, lopjatok.

Asaren, dicsérjete.

III. alak.

IV. alak.

Egy. 1. bicsav, küldj.

Ternyol, fiatalodjál.

Töb. 1. bicsavasz, küldjünk.

Ternyovasz, fiatalodjunk.

2. bicsaven, küldjete.

Ternyon, fiatalodjatok.

Észrevétel. A parancsoló módban a d betű után e következik, mint: chudav ragadok, par. chude, tradav üzök, par. trade; a cs pedig i betűt vesz fel, pl.: uscsav felkelek, par. uscsi, chucsav ugrálok, par. chucsi; kivételt képez: pacsav hiszek, par. pacsá.

Igehatározatlana.

I. alak.

II. alak.

The csorel, lopni.

Th' asarel, dicsérni.

III. alak.

IV. alak.

The bicsavel, küldeni.

The ternyol, fiatalodni.

Részesülő.

Mult:

I. alak.

II. alak.

Csordo, lopott.

Asárado, dicsért.

III. alak.

IV. alak.

Bicsado, küldött.

Ternyilo, fiatalodott.

Állapotjegyző.

I. alak.

II. alak.

Csorindosz, lopva, lopván.

Asarindosz, dicsérve, dicsérvén.

III. alak.

IV. alak.

Bicsandos, küldve, küldvén. TERNYINDOS, fiatalodva, fiatalodván.

Szenvedő.

A szenvedő igeragozás létrejő, ha az illető ige részesülőjét a **szom** segédige bármely időalakjával összekötjük.

Jelentő mód.

Jelen idő:

Egy. 1. szom mardo,	nőn. mardzsi, veretem.
2. szal mardo,	„ mardzsi, veretel.
3. hin mardo,	„ mardzsi, veretik.
Töb. 1. szam marde,	„ marde, veretünk.
2. szan marde,	„ marde, verettek.
3. hin marde.	„ marde, veretnek.

Mult:

Egy. 1. szomasz mardo,	nőn. mardzsi, verettem.
2. szalasz mardo,	„ mardzsi, verettél.
3. hasz mardo,	„ mardzsi, veretett.
Töb. 1. szamasz marde,	„ marde, verettünk.
2. szanasz marde,	„ marde, verettetek.
3. hasz marde.	„ marde, verettek.

Félmult:

Egy. 1. avavasz mardo,	nőn. mardzsi, vereték.
2. avehasz mardo,	„ mardzsi, veretél.
3. avlasz mardo,	„ mardzsi, verete.
Töb. 1. avahasz marde,	„ marde, vereténk.
2. avenasz marde,	„ marde, veretétek.
3. avnasz marde.	„ marde, veretének.

Jövő:

Egy. 1. avava mardo,	nőn. mardzsi, veretni fogok.
2. aveha mardo,	„ mardzsi, veretni fogsz.
3. avela mardo,	„ mardzsi, veretni fog.
Töb. 1. avaha marde,	„ marde, veretni fogunk.
2. avena marde,	„ marde, veretni fogtok.
3. avena marde.	„ marde, veretni fognak.

K ö t m ó d.

Jelen :

Egy. 1. the (me) avasz mardo,	nőn. mardzsi, hogy (én) verettessem.
2. the (tu) avehasz mardo,	„ mardzsi, hogy (te) veretessél.
3. the (jov) avlasz mardo,	„ mardzsi, hogy (ő) veretessék.
Töb. 1. the (amen) avahasz marde,	„ marde, hogy (mi) veretessünk.
2. the (túmen) avnasz marde,	„ marde, hogy (ti) ve- rettesetek.
3. the (jon) avnasz marde.	„ marde, hogy (ők) ve- retessenek.
-

Mult :

Egy. 1. the szomasz mardo,	nőn. mardzsi, hogy verettem legyen.
2. the szalasz mardo,	„ mardzsi, hogy verettél legyen.
3. the hasz mardo,	„ mardzsi, hogy veretett legyen.
Töb. 1. the szamasz marde,	„ marde, hogy verettünk legyen.
2. the szanasz marde,	„ marde, hogy verettetek legyen.
3. the hasz marde.	„ marde, hogy verettek legyen.
-

Félmult :

Egy. 1. th' avavasz mardo,	nőn. mardzsi, hogy veretém.
2. th' avehasz mardo,	„ mardzsi, hogy veretél.
3. th' avlasz mardo,	„ mardzsi, hogy vereték.
Töb. 1. th' avahasz marde,	„ marde, hogy vereténk.
2. the (tumen) a venasz marde,	„ marde, hogy veretétek.
3. the (jon) avenasz marde.	„ marde, hogy veretének.
-

Jövő:

- Egy. 1. th' avava mardo, nőn. mardzsi, hogy veretendem.
 2. th' aveha mardo, „ mardzsi,
 3. th' avela mardo, „ mardzsi,
 Töb. 1. th' avaha marde, „ marde,
 2. the (tumen) a vena marde, „ marde,
 3. the (jon) avena marde, „ marde.
-

Parancsoló mód.

- Egy. 2. acs mardo, nőn. mardzsi, veretessél.
 3. th' (the) avel mardo, nőn. mardzsi, veretessék.
 Töb. 2. acsen marde, „ marde, veretessetek.
 3. th' (the) aven marde, „ marde, veretessenek.
-

Igehatározatlana.

- th' (the) avel mardo, nőn. mardzsi, verettetni.
-

Körülírt ragozás.

Némely középigék, mint a latinban és több nyelvben, **szom** segédigével összekötve hajtogattatnak, mit körülírt ragozásnak nevezhetünk.

Jelen:

Egy. 1.	szom terdo, állok.	Besto, ülök.	Paslo, tekszem.
2.	szal terdo, állsz.	Besto, ülsz.	Paslo, fekszel.
3.	hin terdo, áll.	Besto, ül.	Paslo, fekszik.
Töb. 1.	szam terde, állunk.	Beste, ülünk.	Pasle, fekszünk.
2.	szan terde, álltok.	Beste, ültök.	Pasle, feküsztek.
3.	hin terde, állnak.	Beste, ülnek.	Pasle, feküsznek.
-

Mult:

Egy. 1.	szomasz terdo, állottam.	Besto, ültem.	Paslo, feküdtem.
2.	szalasz terdo, állottál.	Besto, ültél.	Paslo, feküdtél.
3.	hasz terdo, állott.	Besto, ült.	Paslo, feküdt.
Töb. 1.	szamasz terde, állottunk.	Beste, ültünk.	Pasle, feküdtünk.
2.	szanasz terde, álltatok.	Beste, ültetek.	Pasle, feküdtetek.
3.	hasz terde, álltak.	Beste, ülték.	Pasle, feküdtek.
-

Félmult :

Egy.	1. avavasz terdo, állék.	Besto, ülék.
	2. avehasz terdo, állál.	Besto, ülél.
	3. avlasz terdo, álla.	Besto, üle.
Töb.	1. avahasz terde, állánk.	Beste, ülénk.
	2. (tumen) avenasz terde, állátok.	Beste, ülétek.
	3. (jon) avenasz terde, állának.	Beste, ülének.
	Paslo, fekvém.	
	Paslo, fekvél.	
	Paslo, fekvék.	
	Pasle, fekvénk.	
	Pasle, fekvétek.	
	Pasle, fekvének.	

Jövő :

Egy.	1. avava terdo, állani fogok.	Besto, ülni fogok.
	2. aveha terdo, állani fogsz.	Besto, ülni fogsz.
	3. avla terdo, állani fog.	Besto, ülni fog.
Töb.	1. avaha terde, állni fogunk.	Beste, ülni fogunk.
	2. avena terde, állani fogtok.	Beste, ülni fogtok.
	3. avna terde, állani fognak.	Beste, ülni fognak.
	Paslo, feküdni fogok.	
	Paslo, feküdni fogsz.	
	Paslo, feküdni fog.	
	Pasle, feküdni fogunk!	
	Pasle, feküdni fogtok.	
	Pasle, feküdni fognak.	

K ö t m ö d.

Jelen:

Egy.	1. the szom terdo, hogy álljak.	Besto, üljek.
	2. the szal terdo, hogy állj.	Besto, ülj.
	3. the hin terdo, hogy álljon.	Besto, üljön.
Töb.	1. the szam terde, hogy álljunk.	Beste, üljunk.
	2. the szan terde, hogy álljatok.	Beste, üljetek.
	3. the hin terde, hogy álljanak.	Beste, üljenek.
	Paslo, foküdjem.	
	Paslo, feküdjél.	

Paslo, feküdjék.

Pasle, feküdjünk.

Pasle, feküdjetek.

Pasle, feküdjenek.

Mult:

Egy. 1. the szomasz terdo, hogy álltam legyen.

2. the szalasaz terdo, hogy álltál legyen.

3. the hasz terdo, hogy állt legyen.

Töb. 1. the szam terde, hogy állottunk legyen.

2. the szanasz terde, hogy álltatok legyen.

3. the hasz terde, hogy álltak legyen.

Egy. 1. besto, ültem legyen. Paslo, feküdtem legyen.

2. besto, ültél legyen. Paslo, feküdtél legyen.

3. besto, ült legyen. Paslo, feküdt legyen.

Töb. 1. beste, ültünk legyen. Pasle, feküdtünk legyen.

2. beste, ültetek legyen. Pasle, feküdtetek legyen.

3. beste, ültek legyen. Pasle, feküdtek legyen.

Félmult:

Egy. 1. th'(e) avavasz terdo, állanék.

2. th'(e) avehasz terdo, állanál.

3. th'(e) avlasz terdo, állna.

Töb. 1. th'(e) avehasz terde, állanánk.

2. the (tumen) avenasz terde, állnátok.

3. the (ion) avenasz terde, állnának.

Egy. 1. besto, ülnék. Paslo, feküdném.

2. besto, ülnél. Paslo, feküdnél.

3. besto, ülné. Paslo, feküdnék.

Töb. 1. beste, ülnénk. Pasle, feküdnénk.

2. beste, ülnétek. Pasle, feküdnétek.

3. beste, ülnének. Pasle, feküdnének.

A latin habeo bírok valamivel, nekem van, a szom (vag-
gyok) segédige egyes 3-ik személye és a személy tulajdonítója
által fejeztetik ki.

Jelen:

- Egy. 1. mange hin, nekem van. Amenge hin, nekünk van.
 2. tuke hin, neked van. Tumenge hin, nektek van.
 3. leszke (nőn.: lake) hin, neki van. Lenge hin, nekik van.
-

Mult:

- Egy. 1. mange hasz, nekem volt. Amenge hasz, nekünk volt.
 2. tuke hasz, neked volt. Tumenge hasz, nektek volt.
 3. leszke (nőn.: lake) hasz, Lenge hasz, nekik volt.
 neki volt.
-

Félmult:

- Egy. 1. mange avlasz, nekem vala. Amenge avlasz, nekünk vala.
 2. tuke avlasz neked vala. Tumenge avlasz, nektek
 vala.
 3. leszke (nőn.: lake) avlasz, Lenge avlasz, nekik vala.
 neki vala.
-

Régmult:

- Egy. 1. mange avlahasz, nekem Amenge avlahasz, nekünk volt
 volt vala. vala.
 2. tuke avlahasz, neked Tumenge avlahasz, nektek volt
 volt vala. vala.
 3. leszke (nőn.: lake) avla- Lenge avlahasz, nekik volt vala.
 hasz, neki volt vala.
-

Jövő:

- Egy. 1. mange avla, nekem lesz. Amenge avla, nekünk lesz.
 2. tuke avla, neked lesz. Tumenge avla, nektek lesz.
 3. leszke (nőn.: lake) avla Lenge avla, nekik lesz.
 neki lesz.
-

Köt mód.

Jelen:

- Egy. 1. the mange hin, nekem Th' (the) amenge hin, nekünk
 legyen. legyen.

2. the tuke hin, naked legyen. The tumenge hin, nektek legyen.
 3. the leszke (nőn. : lake) hin, The lenge hin, nekik le-
 neki legyen.
-

Mult:

- Egy. 1. the mange ehasz, nekem volt legyen.
 2. the tuke ehasz, naked volt legyen.
 3. the leszke (lake) ehasz, neki volt legyen.
 Töb. 1. Th' (the) amenge ehasz, nekünk volt legyen.
 2. the tumenge ehasz, nektek volt legyen.
 3. the lenge ehasz, nekik volt legyen.
-

Félmult:

- Egy. 1. the mange avlasz, nekem volna.
 2. the tuke avlasz, naked volna.
 3. the leszke (lake) avlasz, neki volna.
 Töb. 1. th' (the) amenge avlasz, nekünk volna.
 2. the tumenge avlasz, nektek volna.
 3. the lenge avlasz, nekik volna.
-

Régmult:

- Egy. 1. the mnge. avlahasz, nekem volt volna.
 2. the tuke avlahasz, naked volt volna.
 3. the leszke (lake) avlahasz, neki volt volna.
 Töb. 1. th' (the) amenge avlahasz, nekünk volt volna.
 2. the tumenge avlahasz, nektek volt volna.
 3. the lenge avlahasz, nekik volt volna.
-

Jövő:

- Egy. 1. the mange avla, nekem leendne.
 2. the tuke avla, naked leendne.
 3. the leszke (lake) avla, neki leendne.
 Töb. 1. th' (the) amenge avla, nekünk leendne.
 2. the tumenge avla, nektek leendne.
 3. the lenge avla, nekik leendne.

Parancsoló mód.

Egy. 2. saj tuke avel, neked legyen.

Töb. 2. saj tumenge avel, nektek legyen.

Igehatározatlana.

Th' (the) avel, birni valamivel.

Személytelen igék.

Némely személytelen igék, a személyes névmás egyes vagy többes tárgyesetével összekötve, használtatnak, mint: man dukal nekem fáj, tumen dukala nektek fog fájni; egy más neme a személytelen igéknek pedig abból áll, hogy bizonyos főnevek a személyes névmás egyes vagy többes számú tárgyesetéhez lav (veszek, kapok) igét vesznek fel; pl. tut len kocskaridi, te felböffensz.

Jelentő mód.

Jelen idő:

I.

Egy. 1. man dukal, nekem (engem) fáj.

2. tut dukal, neked fáj.

3. lesz dukal, neki fáj.

Töb. 1. amen dukal, nekünk fáj.

2. tumen dukal, nektek fáj.

3. len dukal, nekik fáj.

Félmult:

Egy. 1. man dukalasz, nekem fája.

2. tut dukalasz, neked fája.

3. lesz dukalasz, neki fája.

Töb. 1. amen dukalasz, nekünk fája.

2. tumen dukalasz, nektek fája.

3. Len dukalasz, nekik fája.

Jövő:

- Egy. 1. man dukala, nekem fog fájni.
2. tut dukala, neked fog fájni.
3. lesz dukala, neki fog fájni.

- Töb. 1. amen dukala, nekünk fog fájni.
2. tumen dukala, nektek fog fájni.
3. len dukala, nekik fog fájni.

K ö t m ó d.

Jelen:

- Egy. 1. the man dukal, nekem fájjon.
2. the tut dukal, neked fájjon.
3. the lesz dukal, neki fájjon.

- Töb. 1. th' (the) amen dukal, nekünk fájjon.
2. the tumen dukal, nektek fájjon.
3. the len dukal, nekik fájjon.

Félmult:

- Egy. 1. the man dukalasz, nekem fájna.
2. the tut dukalasz, neked fájna.
3. the lesz dukalasz, neki fájna.

- Töb. 1. th' (the) amen dukalasz, nekünk fájna.
2. the tumen dukalasz, nektek fájna.
3. the len dukalasz, nekik fájna.

Jövő:

- Egy. 1. the man dukala, nekem fájand.
2. the tut dukala, neked fájand.
3. the lesz dukala, neki fájand.

- Töb. 1. th' (the) amen dukala, nekünk fájand.
2. the tumen dukala, nektek fájand.
3. the len dukala, nekik fájand.

Parancsoló mód.

- Egy. 1. duk man, fájjon nekem.
2. duk tut, fájjon neked.
3. duk lesz, fájjon neki.

- Töb. 1. duk amen, fájjon nekünk.
2. duk tumen, fájjon nektek.
3. duk len, fájjon nekik.

II.

Jelentő mód.

Jelen:

- Egy. 1. man len kocskaridi, felbőfögök.
2. tut len kocskaridi, felbőfögsz.
3. lesz len kocskaridi, felbőfög.

- Töb. 1. amen len kocskaridi, felbőfögünk.
2. tumen len kocskaridi, felbőfögtök.
3. len len kocskaridi, felbőfögnek.

Mult:

- Egy. 1. man lyilasz kocskaridi, felbőfögtem.
2. tut lyilasz kocskaridi, felbőfögtél.
3. lesz lyilasz kocskaridi, felbőfögött.

- Töb. 1. amen lyilasz kocskaridi, felbőfögtünk.
2. tumen lyilasz kocskaridi, felbőfögetek.
3. len lyilasz kocskaridi, felbőfögték.

Félmult:

- Egy. 1. man lenasz kocskaridi, felbőfögék.
2. tut lenasz kocskaridi, felbőfögél.
3. lesz lenasz kocskaridi, felbőföge.

- Töb. 1. amen lenasz kocskaridi, felbőfögénk.
2. tumen lenasz kocskaridi, felbőfögetek.
3. len lenasz kocskaridi, felbőfögének.

Jövő:

- Egy. 1. man lena (vagy) lela kocskaridi, fogok felbőfögni.
2. tut lena (vagy) lela kocskaridi, fogsz felbőfögni.
3. lesz lena (vagy) lela kocskaridi, fog felbőfögni.

- Töb. 1. amen lena (vagy) lela kocskaridi, fogunk felbőfögni.
2. tumen lena (vagy) lela kocskaridi, fogtok felbőfögnüi.
3. len lena (vagy) lela kocskaridi, fognak felbőfögni.

Köt mód.

Jelen:

Egy. 1. the man len kocskaridi, felbőfögjek.

2. the tut len kocskaridi, felbőfögj.

3. the lesz len kocskaridi, felbőfögjön.

Töb. 1. th' (the) amen len kocskaridi, felbőfögjünk.

2. the tumen len kocskaridi, felbőfögjetek.

3. the len len kocskaridi, felbőfögjenek.

Mult:

Egy. 1. the man lyilasz kocskaridi, felbőfögtem legyen.

2. the tut lyilasz kocskaridi, felbőfögtél legyen.

3. the lesz lyilasz kocskaridi, felbőfögött legyen.

Töb. 1. th' (the) amen lyilasz kocskaridi, felbőfögtünk

legyen.

2. the tumen lyilasz kocskaridi, felbőfögtetek legyen.

3. the len lyilasz kocskaridi, felbőfögtek legyen.

Félmult:

Egy. 1. the man lenasz kocskaridi, felbőfögnék.

2. the tut lenasz kocskaridi, felbőfögnél.

3. the lesz lenasz kocskaridi, felbőfögne.

Töb. 1. th' (the) amen lenasz kocskaridi, felbőfögnénk.

2. the tumen lenasz kocskaridi, felbőfögnétek.

3. the len lenasz kocskaridi, felbőfögnénk.

Jövő:

Egy. 1. the man lena (vagy) lela kocskaridi, felbőfögendek.

2. the tut lena (vagy) lela kocskaridi, felbőfögendsz.

3. the lesz lena (vagy) lela kocskaridi, felbőfögend.

Töb. 1. th' (the) amen lena (vagy) lela kocskaridi, felbőfö-
gendünk.

2. the tumen lena (vagy) lela kocskaridi, felbőfö-
gendtek.

3. the len lena (vagy) lela kocskaridi, felbőfö-
gendnek.

Parancsoló mód.

Egy. lel vagy lela tut kocskaridi, bőfögi.

Töb. len (vagy) lela tumen kocskaridi, bőföjjetek.

Igehatározatlana.

The len (vagy) lel kocskaridi, bőfögni.

III.

Jelentő mód.

Jelen:

Egy. 1. man len csika, tüsszentek.

2. tut len csika, tüsszentsz.

3. lesz len csika, tüsszent.

Töb. 1. amen len csika, tüsszentünk.

2. tumen len csika, tüsszenttek.

3. len len csika, tüsszentenek.

Mult:

Egy. 1. man lyilasz csika, tüsszentettem.

2. tut lyilasz csika, tüsszentettél.

3. lesz lyilasz csika, tüsszentett.

Töb. 1. amen lyilasz csika, tüsszentettünk.

2. tumen lyilasz csika, tüsszentettetek.

3. len lyilasz csika, tüsszentettetek.

Félmult:

Egy. 1. man lenasz csika, tüsszenték.

2. tut lenasz csika, tüsszentél.

3. lesz lenasz csika, tüsszente,

Tob. 1. amen lenasz csika, tüsszenténk.

2. tumen lenasz csika, tüsszentétek.

3. len lenasz csika, tüsszentének.

Jövő:

Egy. 1. man lena (vagy) lela csika, fogok tüsszenteni.

2. tut lena (vagy) lela csika, fogsz tüsszenteni.

3. lesz lena (vagy) lela csika, fog tüsszenteni.

- Töb. 1. amen lena (vagy) lela csika, fogunk tüsszenteni.
2. tumen lena (vagy) lela csika, fogtok tüsszenteni.
3. len lena (vagy) lela csika, fognak tüsszenteni.
-

K ö t m ó d.

Jelen :

- Egy. 1. the man len csika, tüsszentsek stb.
Töb. 1. th' (the) amen len csika, tüsszentsünk.
-

Mult :

- Egy. 1. the man lyilasz csika, tüsszentettem legyen.
Töb. 2. the tumen lyilasz csika, tüsszentettetek legyen.
-

Félmult :

- Egy. 1. the man lenasz csika, tüsszentenék.
Töb. 1. th' (the) amen lenasz csika tüsszentenénk.
-

Jövő :

- Egy. 1. the man lena (vagy) lela csika, tüsszendek.
2. the tut lena (vagy) lela csika, tüsszendsz.
3. the lesz lena (vagy) lela csika, tüsszend.
Töb. 1. th' (the) amen lena (vagy) lela csika, tüsszendünk.
2. the tumen lena (vagy) lela csika, tüsszendtek.
3. the len lena (vagy) lela csika, tüsszendnek.
-

Parancsoló mód.

- Egy. 2. lel (vagy) lela tut csika, tüsszents.
Töb. 2. len (vagy) lena tumen csika, tüsszentsetek.
-

Igehatározatlana.

The len csika; tüsszenteni.

Határzók.

A határzók a melléknevekből képeztetnek, és pedig oly módon, hogy a melléknév **esz**-re változik. Ezen **esz** különben származására nézve nem egyéb, mint elavult tárgyeset. Lássunk ne-

hány határázó: báro nagy, báresz nagyon, tchulo vastag, tchulesz vastagon, silalo hideg, silalesz hidegen, dilyino bolond, dilyinesz bolondul, zoralo erős, zoralesz erősen, vodzsizskero bátor, vodzsizskeresz bátran, polokesz lassan, csacso becsületes, csacesz becsületesen, sukar szép, sukaresz szépen, rom cigány, romanesz cigányul, csorajanesz titkor, lopva, bango görbe, bangesz görbén, jogtalanul, kamilo vagy kamlo szeretett, kamlesz barátságosan, bachtalo szerencsés, bachtalesz szerencsésen, barvalo gazdag, barvalesz gazdagon, szano vékony, szanesz véknyan, buchlo széles, buchlesz szélesen, paletuno végső, paletunesz végtére, kórkoro egymaga, kórkoresz elkülönítve, bigodzsiakro esztelen, bigodzsiakresz esztelenül, bijakakro szem nélküli, bijakakresz szem nélkül, bokhalo éhes, bokhalesz éhesen, csuno kevés, csunesz gyéren, godzsiavel eszes, godzsiavelesz eszesen, hiábahabneszkro ingyen evő, hiábahabneszkresz tétlenül élve, chormély, choresz mélyen, jerno józan, jernesz józanul, khereszskro házi, khereszskresz háziasan, lyimalo taknyos, lyimalesz taknyosan, loko könnyű, lokesz könnyen, lolo veres, lolesz veresen, london megszózott, london sz meg-szóva, prindzsiardo ismeretes, prindzsiardesz ismeretesen, ratvalo véres, ratvalesz véresen.

Előljárók.

A cigány nyelvben az előljárók vagy nevezővel vagy pedig tulajdonítóval köttetnek össze, kivéven bi (nélkül) előljárót, mely a személyes névmásoknál távolítóval használtatik, egyéb esetekben pedig sajátítóval. Hogy tulajdonkép mely előljárók kívánják a nevezőt és melyek a tulajdonítót, azt szabályként ugyan nem lehet megállapítani, de mégis határozottan mondhatni, miszerint a főnevek az előljárók mellett jobbára nevező esetben állanak, a névmások pedig tulajdonítóban.

Andro, nőneműek előtt andre ta, be, ban, ben, mulva, ig, nál, nél, pl. andro vesa, az erdőbe, andro panes bers öt év mulva, andre dzs'avesz holnapig, andre chevalyukba, andre

jepase racsi éjfélig, andre jak szemben, andre pchuv a földben, bersesztár andro bers évről évre, andro mange nálunk.

Andralból,ból, pl. andral o vaszt, o muj kézből, szájból, andral e mende közülünk.

Angal előtt, pl. angal o kher a ház előtt, angal leszte előtte, angalo forosz a város előtt.

Bi nélkül, távolítóval, pl. bimandar nélkül, bitumen-dar nélkül. Különben sajátítóval köttetik össze és ilyenkor melléknévként használtatik, mint: bisereszkro főnélküli, biko-kalengro csontnélküli, bigodzsia-kro ésnélküli, biloven-gro pénznélküli, biesacsipeszkro igazságtalan, bimanu-sesz-kro embertelen, bidevleszkro istentelen.

Kija nál, nél, hoz, hez, pl. kija vudar az ajtónál, kija leszte ő nála, kija pindre gyalog, (lábakon,) kija tute nálad, kijá lende hozzájuk, kija szavoreszte minden-hez, kija Levocsa forosz Lőcse városánál, kija laké nála (nőnél,) kija kaszke kinél? stb.

Mamujátellenében, pl. jov besel mamuj pchraleszke, vagy mamuj tiro pchral, ő fivérédtellenében lakik.

Maskar között, pl. maskar amende közöttünk, mas- kar mange the tute közötttem és közöttted, csidyasz mas- kar lende közéjük dobott.

Pala, pale, pal, ban, ben, ön, en, on, át, keresztül, után, szerint, pl. pale bar the pchirel hin sukara kertben járkálni szép dolog, pale pchuv a földön, pale csaj a leányon át, pale mro dumno hátam mögött, me dzsivav pale devleszkro lav én isteni törvény szerint élek, devel ka-mel, hoj iu the dzsiasz pala csacsipen isten akarja, hogy te igazság szeint haladj, pal szoszte miután, pal late utána (nő.)

Pase, pas mellett, pl. pas o devel isten mellett, pas mange melletttem, pas o kher a ház mellett, pas o lacso chaben jó étel mellett, pase khangeri — a templom mel- lett, pas é lacsi romnyi jó asszony mellett.

Pasal körül, pl. pasal tumenge körültek, me szom szako dzsivesz pasal tiro kher, minden nap házad körül vagyok.

Pirdal, perdal, felett, át, pl. ada pirdal mange itt felettem, o csiriklo hin pirdal tuke a madár feletted van, dzsia pirdal o gav menj a falun át, pirdal o dzsia-ben aveha szasztó járás által leszel ép.

Pral on, en, ön, pl. dzsia prale panyi menj vizen.

Prekalát, keresztül, pl. prekal o dzsivesz a napon át, prekal e len a folyón keresztül, prekal o dzsivesz a napon át, prekal o vaszt a kezen át, prekal e rakle a fiúkon keresztül.

Pro, pre, on, en, ön, ba, be, ban, ben, ra, re, pl. pro gav a falun, pro jevend télben, pro graszt lóháton, pro szkamind az asztalra, prejek kurko egy hétre, mepe lyom prepchuv, leestem a földre. Ezen „pro“ az összehasonlításnál a magyar „mint“ vagy „nál, nél“ pótolja, pl. o maro pro jiv hin parneder a kenyér a hónál fehérebb.

Tel, tele, alatt, ig, pl. tele pányi a víz alatt, jov besel tél o kher ő a ház alatt ül, tel o per hasig, tel e pchuv a föld alatt.

Upre pro, felett, ra, re, pl. upre pr' (pro) amenge, felettünk, miro cikno pchral gelyasz upre pro kaszt az én kis fivérem felment a fára.

Vas ért, ban, ben, pl. vas peszte önnönmagától, vas pchure bersa régi időkben (öreg korban), vas mro devel az istenért, vas tumende értetek, dzsia vas e guruve menj az ökrökért, miro dad kehlel vas o love atyám pénzben játszik.

A magyarban vannak egyes határozói kitételek, melyek a cigányban tulajdonító, néha távolító és eszköz. eset által fejeztetnek ki, mint pl. dujvar dzsiveszeszke kétszer napjában, mro dad the mri daj gele jeke csoneszketrinvar andre khangeri atyám és anyám havonkint háromszor mentek a templomba, dizsa jareszke menj lisztért, dzsivesz dzsiveszesztar napról-napra, dzsiungaleha na dzsiaha durroszszal nem fogsz messzire menni, jekvar kurkeszke egyszer hetenkint. A főnevek, kivált ha egyedül állanak, gyakran, e-t vesznek fel, mint: medzsiav khere haza megyek, khangere templomba, jevende télben, lyinaje nyárban, foroszke a városban, csileugreszke vajkereskedőnél, csoribneszke

tolvajlásnál, dzsiabneszke járásban, jandreszke tojásban stb.

K ö t s z ó k.

Choc habár, pl. choc o misto manus mangellesz na sunena habár jó ember is esd, nem hallgatják meg őt.

Inke még, pl. jov inke sukareder hin szarme ő még szebb mint én.

Kaj hogy, pl. pchen mre pchraleszke kaj th' avel arde, mondd meg fivéremnek hogy jöjjön ide, pchen leszke, kaj the dzsival mondjad neki, hogy menjen, me pchenav tuke, kaj the dzsiasz andro forosz mondom neked, hogy menj a városba.

Kana midőn, pl. kana ada szvetosz na avla ha ezen világ nem lesz.

Na nem, tagadó értelmén kívül ezen jelentéssel is bir: itt van; pl. na hin tuke itt van neked, na dikh itt van nézd, na dzsial lacesz tumenge nem megy jól nektek, kana na hin, na chal ha nincs, nem eszik.

Szar mint, valamint, ugy, pl. szar jov pchendyas, gelyasz jov pale avri, amint ő azt mondta ismét kiment ő, tri daj hin szar sukar, szar laci anyád valamint szép, ugy jó.

Szoszke miért, miközben, a mig, pl. szoszke me ada lyil ginav, kermange ada mistiben, a mig, én ezen levelet olvasom, tedd meg nekem ezen szivességet, ada csaj avla ternyi manusnyi, szoszke joj na merla ezen leány fiatal nő lesz, a mig meg nem hal.

— ta, mint utórag a parancsoló módnál, tehát, hát értelemmel, pl. pcheszta szólj hát, sunta halljad hát.

Te, the, ha, hogy, pl. jov saj pocsinelasz, csate kamehasz ő megfizethetné, csak ha akarná, le tukemaro te kamesz vedd magadnak a kenyeret, ha akarod.

The és, pl. amen the tumen darasz nyikasztar mi és te senkitől sem félünk.

Uva de, hanem, pl. me diklyom tut, uva jov na én láttalak téged, de ő nem.

Vaj vagy, pl. bokhalo szal vaj na? éhes vagy, vagy

nem? kheldyal tajsza jeka raklyaha vaj na? táncoltál
tegnap egy leánynyal vagy nem? szal tudszido, vaj mulo
elő vagy, vagy halott?

Olvasmányok.

Miatyánk. *)

Miatyánk! ki vagy a mennyekben, legyen a te neved szent;
Amaro dad! ko szal andro nyebosz, saj avel tiro nav szvato;
jöjjön a te országod! legyen a te akaratod, valamint mennyben úgy a
saj avel tiripchuv! saj avel tiri volya, szar pro nyebosz avka the pre
földön is. Add meg nekünk mindennapi kenyerünket ma; és bo-
pchuv. De amenge szakodzsiveszeszke maro ada dzsivesz; the
csásd meg nekünk büneinket, valamint mi is megbocsátjuk azok-
muktele amenge amare bini, szar amen mukaha e lenge, szave
nak, kik minket bántottak; és ne vigy minket a bünökbe,
amen kosenasz; the ma le amen andre bini, a vizbavin
de szabadíts meg a gonosztól. Amen.
amen ole dzsiungibnesztar. Amen.

Üdvözlég.

Maria, ki hoztad a világra az üdvözítőt, üdvözlég; az ur
Marije, ko andyal pro szvetosz le szomnakune devlesz,
van veled; te áldott vagy az asszonyok között, és áldott
radiszalyav tut; o raj hin tuha; tu bachtalyi szal maskaro rom-
(van) méhednek gyümölcse, mert (nekünk) hoztad a világra
nyija, the bachtalo hin o dzsiv tre pereszkre, bo amenge andyal
üdvözítőnket, ki lelkeinket megváltotta.
pro szvetosz le szomnakune devlesz, ko amare vodzsia cindyasz.

Jó atyám és jó anyám!

Mro laeso dad the mri laci daj!

Nincs (nekem) elég szóm kifejezni azon örömet, melyet ér-
Na ne mange doszta lava avri the pchenel oda radiszalyi-

*) A mint már egy helyütt megjegyeztem, hogy a magyarban néhol nem
egészen helyes szórend észlelhető, az a cigány szövegnek könnyebb megértése
végett történt.

zek, most, midőn az új év közelebb jó. Valóban a szív ugrándoz pen, szavo sunav akana, kana o novo bers paseder avel. Vaso csacsipen bennem, hogy tudok nektek minden jöt (hogy) kívánni, és kö-o jilo andro man chucsel, hoj dzsianav tumenge szavoro misto the vinszönni mindenért, amit velem tettetek. Röviden szólván: csinel, the palyikerel vas szavoro, szo mansza kernasz. Charnesz vakehadd tartsa az isten önöket sok éveken át.

rindosz: the lyikerel o del tumen pre buter bersende.

Gyermekek:

Tumaro-csavo:

N. N.

Kedves nők!

Miri romnyi!

Tegnap monda nekem egy asszony, kit találtam a falules mange pchendyaszk jeke gadzsio, szaveszraklyom pre gaban, hogy te nagyon beteg voltál, és ha ép leszel, akarnál veszte, hoj tu igen naszvalyi szalaszk, the kana szaszi avéha, kamehaza jönni (hogy jöjj). Az igaz, hogy már nagyon (téged) akarhaszk khete th' avel. Oda csacso hin, hoj imár baresz tut avavasz nálak látni, de jobb lenne, hogy ott maradjál, mert félek, az the dikhel, no feder avlaszk, the odoj acsehaszk, bo darav, pro uton még rosszabbul leszel. Annyit (neked) írhatok, hogy valadrom meg horseder tuke avela. Adeci tuke saj csuav, hoj szavore mennyi gyerek — hála istennek — ép, és nagyon szépen vise-csave — palyikeriben le devleszke — szaszte hin, the baresz penlik magukat. Itt semmi ujságot sem hallottam, de beszélnek az mistolyikeren. Adaj nies na sundyom nevo, no vakeren e gadzsie emberek (ről) nagy háboruról; és én (is) nagyon félek, hogy palo bare mariben; the me baresz daravasz, the na man len szluné vigyenek el katonának, mert a dolog úgy van, hogy negyven gadzsiszke, bo avka hin, hoj tel duvarbisto bersende szako avel évig mindenki katona lesz. Maradj istennel. szlugadzsisz. Acs devleha.

Férjed:

Tro (tiro) rom:

N. N.

Kedves fivérem!

Miro pchral!

Már több éve elmúlt, hogy annyi víz nem volt, mint most Imar buter bersa pregele, hoj meg adeci panyi na hasz, szar van, az egész város vízzel van megtelvez; az emberek már 8 nap akana hin, szavoro forosz le panyeha pcherdo hin; e gadzsie imár ja nem tudnak kijönni (ból) a házakból; eddig 200 ház ochto dzsieveszen na scsi, the avri avel andral e khera; tel akana elenyészett és 3 száz ember fult be. Mindenütt éhségtől hálnak dujsel khera naslyile, the trin sel manusa taszlyile pen. Okijakarde e az emberek; és én magam (is) már 2 napja nem ettem, gadzsie bokhatar meren; the me korkoro, imár dujdzsivesz na chalyom, és 2 éjjel nem aludtam, és a nehéz munkáktól sokáig the duj racsa na szutyom, the la bare bucsatar but paslyovasz. feküdtem. Most (nekem) már jobban vagyok. Légy istennel. Akana mange feder hin. Acs devleha.

Fivéred:

Tro pchral:

N. N.

Kedves nővérem!

Miri pchen!

Irok neked ujságot, ha még nem hallottad, hogy tegnap Me csinav tuke jek novipen, kana meg na sundyal, hoj ics egy férfiu ment Lőcséről Kassára, tolvajok közé került, kik jek manus gelyasz Levocsatar Kassate, pelyasz maskaro csora, szave őt meglopták; miután őt megverték, elmentek onnan, félig élve lesz csordé; kana lesz marde, gele okija, jepaseszte dzsidesz ott hagyták őt. Megtörtént, hogy egy fiatal és szép katona ment lesz mukle. Talyindyasz pesz, kaj jek terno the sukar szlugadzsisz azon az uton, midőn őt meglátta eltűnt onnan. Egy más férfiu gelyasz oda dromeha, kana lesz diklyasz gelyasz okija. The jek aver is, midőn azon a helyen volt és látta őt, szintén ott hagyta. manus, kana ehasz oda than the diklyasz lesz, the lesz muklyasz. Egy becsületes férfiu ment az uton, hozzá ment és látta őt, Jek csacso manus gelyasz dromeha, avlyasz kija leszte, the dik-

jó szívtől volt áthatva. Hozzá jött, bekötötte sebeit, öntött lyasz lesz, lácse jileha ehasz családó. Avlyasz kija leszte, pchandbort neki, felültette lovára, elvitte őt a korcsmába, és volt lyasz leszke seba, csidyasz leszke mol, dinyasz lesz pre peszkro graj, reá gondja. Más nap elővett őt pénzt, adta a gazdának, lyigendyasz andre pisalyi, ehasz leszke vas leszke sztaroszca. Aver és mondotta: hogy legyen neked reá gondod; a mit azon dzsivesz lyilasz pancs love, dinyasz gadzsieszke, the pchendyasz: the felül ki fogsz adni, mig visszatérek, (vissza), meg fogom avlasz tuke vas leszte sztaroszca; szo pro odova tchoveha, kana me neked fizetni.

man viszarava pale, me tuke pocsinava.

Azon három közül ki látszik neked jó embernek lenni

Ko ode trinendar tuke pesz dicsol the avel lacso manus oda-irányában? Bizonyosan azt fogod mondani, hogy az vala a leszke? Csacsesz pcheneha, hoj odoj ehasz legfeder legderekkabb ember, ki jó szívvél volt a szegény ember irányában. manus, szavo lacso jilo ehasz kija csoro manus.

Fivéred:

Tro pchral: N. N.

A farkas és a bárány.*)

Ruv th'o bakróro.

A farkas és a bárány akartak inni, jöttek egy kis Ruv th'o bakróro kamlyasz pesz, lenge the pijel, avle kija esermelyhez, hogy igyanak vizecskét. A farkas fenn állott és a lyenóri, kaj the pijen pányori. Ruv hasz tergyol upre, th'o bárány alatt. Látta a farkas a bárányt, szólott: „miért zavarod bakróro téle. Dihlyasz o ruv e bakróresz, pchendyasz: „szoszke mange nekem a vizet?“ Szólott a bárány: „nem tudom neked uram! csikalyaresz o panyi?“ Pchendyasz o bakróro: „nascsi tuke raja mro! zavarni (hogy zavarjam) a vizet: mert tőled felém folyik.“ Szóla the csikalyarav o panyi: vaj tutar kija mande csulel.“ Pehenel a farkas: „(van) annak éve, hogy engem szidtal.“ Szólott a bá-o ruv: „ehi odaleszke bers, szo man kostyal.“ Pchendyasz o bakrány: „én csak 3 hónapos vagyok.“ Most a farkas: „tehát az a róro: „mange nanc buter esa trin csona.“ Akana ruv: „to hasz

*) A következő mesék jobbára Puchmayer nyomán vannak átdolgozva.

testvéred volt.“ Erre a bárány: „én egyedül és egyedül vagyok, tro pchral.“ Proda o bakróro: „me szom korkoro the korkoro, nekem (nincs) semmiféle testvérem sincs.“ Légy az te, vagy testmange nane nyiszavo pchral.“ „Acs tu oda, vaj tro véred, vagy atyád: mindnyájan vétkesek vagytok. Megfogta a fopchial, vaj tro dad: szavore szan dosale.“ Chudlyasz le dan-gaival és széttépte darabokra a bárányt. Ugy tesznek a roszenca the csingerdyasz pro kotera e bakroresz. Avka kéren e mize-emberek a jókkal. che gadzsie e lacsenca.

Az öreg és a fiuk.

Pchuro th' e rakle.

8x10 éves (80 éves) öreg ültetett szilvafát. Három fiu Ochtovardes bersengro pchuro tchovelasz e csilyavin. Trin csave azt látta. „Elvesztetted az eszedet?“ mondják: „építeni házat, oda diklye. „Nasadyal e godzsi?“ pchenen: „the kérel khér, az megjárna; hanem ültetni szilvafát? Mi hasznod öreg abból to dzsialasz; uva the tchovel csilyavin? Szo tuke pchureja oda-(lesz)? Egy lábbal (állsz) a sirban. Ki tudja, ki fog abból lesztar dzsiala? Jeke pindreha szal terdo andro hrobosz. Ko (arról) szilvát enni (fog.) Hozzánk még ez illenék, dzsianel, ko odolatar csilyava chala. Amenge inke oda ilyendasz, andre ifju éveinkben.“ „Gyermekeim!“ szóla az öreg: „azt kevés-amare terne bersa.“ „Csavore mre!“ pchenel pchuro: „to dzsiasé tudjátok. A halál oly könnyen vihet el titeket mint engem nen csuno. Meriben avka lacsesz tumen szar man saj the (elvihet.) Ki találja ki, kit (előbb) visz el előbb? Ahoz: aki chudel. Ko talyinela, kász szikeder lyela? Kij'adova: ko itt leül, köszönni fog nekem a szilvákért és az árnyékért. adaj besela, palyikerela mange vas o csilava th'o cina. Ha (magamnak) meggondolom, az nekem jól esik. Ki tudja ha Kana mange leparav, to mange perel misto. Ko dzsianel te nem fogok-e még utánatok szilvát tépni?“ A fiuk (magokban) na csingerava csilyava inke pal tumende?“ Csave pesz aszanasz, nevettek, hanem az öreg eltalálta. Egyik közülök akarván meg- uva o pchuro talyindyasz. Jek lendar kamlyindosz the

gazdagodni, elment a tengerre és belefult. A másik, hogy ma-barvalyol, gelyasz pro morosz, the taszlyilyasz. Aver, kaj pesz gát hiressé tegye, a háborura adta magát és a golyótól meghalt the asaren, dinyasz pesz pro muriben, the kulyatar andro moriben a háboruban. A harmadik, mikor földre terítette a fát, rá esett mulyasz. Tritó, kana phagerlasz pre pchuv o kas, pelyasz pre leszte a fa, és megölte őt. És az öreg? (van) életben van. Mikor o kas, the nasadyasz lesz. The pchuro? chi dzsido. Kana (magát) arról tudomást szerzett, visszaemlékezett azok nevetésére, pesz odolesztar dzsianlyasz, leperdyasz pre lengro aszaviben, the és a (övé) szilvafára, melyet ültetett. pre peszkri csilyavin, szavi tchodyahasz.

Egy férfi és az utazó.

Jek manus th'o dromengro.

Egy utazó ment erdőn át, télben egy városba. Egyszerre Dromengro gelyasz veseha, jevende andro jeke forosz. Prejekvar (jött) mély pusztaságba került. Ott talált egy embert, ki avlyasz andre chora pusztinyate. Odoj raklyasz jeke manúsesz, ko ünnepet ünnepelt, ő, felesége, és négy gyereke. Az idő szvatindyasz kurko, jov, leszki romnyi the star csave. Ehasz már ebéd felé járt; mindnyájoknak, leginkább a fiatalok-csaszosz kija chaben; szavorenge, najbuter le ternenge pesz nak kedvök volt (akarózni) enni (hogy egyenek.) A férfi ülén a kamlyasz the chal.

O manus besindosz pro mohon, rákiáltott (reá,) hogy jöjjön a házba. „Jöjj! mondja: iz-mochosz, vicsinel pro leszte, the dzsial androkher. „Dzsia! pchenel: leld, mily jó a mi kásánk.“ Az utas nem hívatta magát kostin, szar lácsi amári khurmin hin.“ Dromengro na dinyasz pre kétszer, és midőn dél vala, ugrándozva a (közé) gyerekek peszte duvár the vicsinel, the kaj hasz dílosz, chucskerindosz maskaro közé ült; mert hideg volt, fújt a (saját) (ba) kezébe. A csave bestyasz; kaj hasz sil, pchurdelasz peszke andro vasz. O férfiú nézi ezt. — Aztán elő vette a kanalat, és ismét manus pr'oda dikhel. — Pale ilyasz e roj, the pale pchurfújt a kására. „Mire való ez, o férfiú?“ kérdezte őt delasz pre khurmin. „Kija szoszte oda, manuseja?“ pchucsel lesz

az ember, „Fujván, melegitem a kezet; ismét fujván, hi-
o manus. „Pchurdindyosz, tatyarav o vasz; pale pchurdindyosz, sila-
vesitem (tieteket) kásítokat.“ A férfi megharagudott (magát)
lyarav tumári khurmin.“ O manus cholyardyas pesz pchen-
mondván: „menj el (nekem) (elől) szemeim elől! aki a szá-
dindosz: „dzsia mange okija jakhendar! ko pchurdel mosz-
jából hideget és meleget fuj, méreg van annak fogai között.“
tar silalo the tato, jedosz ehi leszke maskar e danda.“

A farkas és a kutya.

Ruv th'o dzsiukel.

A farkas és a kutya találkoztak az erdőben. Szólott
Ruv th'o dzsiukel rakle pesz andro ves. Pchendyas
a farkas a kutyához: „barátom! honnan van az, hogy te oly
o ruv dzsiukleszke: „pchrala! szosztar hin odova, kaj szal tu
kövér vagy? Én erősebb vagyok náladnál, szaladván az erdőkön
avka tehulo? Me szom tutar zoraleder, prasztandosz pal e vesa;
át; lopok éjjel, ragadok nappal, mégis sovány vagyok, a mint lá-
csorav racsi, chudav dzsivesze, the szom suko, szar dik-
tod.“ Szólott a kutya: „hogy vigyázzak (adjak szemet) a házra,
hesz.“ Pchendyas o dzsiukel: „kaj the dav jak pre kher,
ne hogy abba menjenek a tolvaj vagy a koldusok, jól tartanak
kaj andre leszta na the dzsian o csor vaj mangipnészkre, ehin
(van nekem jól.) Minden nap fekszem. Az ur és az inasok ad-
mange lacesesz. Szako dzsivesz szom szuto. Raj th'e rakle den
nak nekem levest, csontokat, hust, kenyeret; éjjel szaladok a
mange zumin, kokala, masz, máro; rácsi prasztav kaj
mere akarok. Ha akarsz hát velem jösz, ugy neked is jól leszén
kamav. Te kamesz, saj mansza dzsiasz, avka the tuke saj lacesesz
dolgod. „Menjünk!“ mondja a farkas. „Most tűröm a hideget,
avel. „Dzsiavaszt!“ pchenel o ruv. „Akana terpinav sil,
havakat, esőket, melegeket; esetleg ott fogok feküdni, hogy va-
jiya, brisinda, tatipena; talyinava odoj the szovel, the va-
lakit megijeszszek: az ágyban és az asztalnál együtt leszünk egy
rekesz the daravav: andro csiben the kija szkamind avaha jak
lélek, mint fivérk.“ Erre a farkas felugrott, alig nem sirt örö-

godzsi, szar pchrala.“ Adaj ruv chueslyasz, diy na rovelasz radi-
mében. Mennek. Aközben látja a farkas, hogy a kutyának
szalyipnesztar. Dzsian. Andr'odova dikhlyasz o ruv, kaj e dzsiukleszke hin
kopasz nyaka van. „Mi az, barátom! miért (van neked) kopasz
kusti men. „Szo'dova, pchrala? szoszke hin tuke kusti
a nyakad?“ „Az onnan van, mondja a kutya, mert ugatok az
e men?“ „Oda hin odalesztar, pchenel o dzsiukel, kaj basovav pro
emberekre, megkötnék (engem) nappal lánchoz; és éjjel (engem)
gadzsie, pchanden man dzsivesze kija lancosz; the rácsi man
elbocsátanak.“ „Micsoda? nem mersz elmenni (hogy menj) a mi-
muken.“ „Szo? na tromasz okija the dzsiasz, kana
dön kedved van?“ „Az már nem! Egyszer elszaladtam (neked,)
kamesz?“ „Oda na! Jekvar denastyom tuke,
hanem (bocsátkoztak) utánam jöttek, megfogtak (engem,) és is-
ava mukle pesz pal mande, chudine man, the pa-
mét (engem) odaszegeztek.“ „Ó! mondja a farkas: menj istenem-
pale man petalonde.“ „O! pchenel o ruv: dzsia, mre dev-
mel! légy (náladnál) még kövérebb és szebb! Én ismét szaladni
leha! acs tutar tchuleder the sukareder! Me prasztava
fogok az érdökön át. Ha nincs nekem (lesz) szabadságom, legna-
papale andro vesá. Te na mange avcla szabadsagipen, na ka-
gyobb ur sem akarok lenni.
mav najbareder raj th' avel.

Két egér.

Duj misi.

Egy városi egér akarta tudni, hogy van az egereknek (dol-
Jek misa foreszkri kamlyasz the dzsianel, szar hin le misen-
guk) a faluban. Kiment a városból (hoz) saját nővérecskéjéhez,
ge andro gav. Gelyasz avri forosztar kija peszkri pchenyori,
az egérkéhez, a falulakónéhoz, hogy lássa őt. „Madárkám! hogyan
kija misóri, kija gavengri, the dikhel la. „Mri csiriklóre! szar
megy dolgoz?“ „Köszönve (enyém) istenemnek, jól, mint az egér-
tuke dzsial?“ „Palyikerdosz mre devleszke, lecsesz, szar misake
nek a szérüben. Most (miénk) gazdasszonyunk szalad, a mint
andro humma. Akana amári gadzsi prasztal, szo saj, lyidzsial

lehet, hoz (ki) a pincéből: kevés borsót, zabot, és darabka megavri silalesztar: csulo chirschil dzsiov, the koteroro dander-rágott szálonát.“ Tudta, hogy a városi semmit sem kap s akarta, do balevasz.“ Dzsianelasz, kaj foreszkri nyist na chudel the kamlyasz, hogy adjon neki, a mivel ő birt. Most a városi szól hozzá: „te the del, szo lake hasz. Akana foreszkri kija lake pchenel: „tu nem vagy-e szerencsétlen, szegény! ha itt ebben a szegénységben na szal bibachtalyi, csori! kaj adaj andr' ada csoripen elzárod ifju éveidet? Jöjj velem, látni fogod, hogy kell neked pehandesz tre terne bersa? Av mansza, dikheha, szar hin tuke élni (élő hogy légy.) Csinálj bármit (a mit csinálj:) eljön a halál, dzsidi t' avesz. Ker szo ker: avela meriben,

elviszen téged. Minek itt meghalni éhségtől? Ne nézz holnapra! lela tut. Kija szoszte adaj the merel bokhasztar? Ma dikh pró tajsza! a mit ma enni fogsz, az (van) a tied.“ Rábeszélte magát a szo adadzsivesz chaha, oda hin tro.“ Dinyasz pesz gavengri falusi (adta magát a falusinak rábeszélni.) Mennek. Csendesen the vakerele. Dzsian. Polokesz

belopóznak (magokat belopják) (be) az uri házba. A városi, mint pen csoren andro rajkano kher. Foroszkri, szar gazda(sszony) gyorsan szalad a konyhába, a falusi (magát) csogadzsi szik prasztal andre tadzsi, gavengri pesz csudalkozik az ezüst(nek) és az arany(nak) és más szép tárgy(aknak) dalyinel rupeszke the szomnakaszke, the avre sukare marhengefelett. Hát még midőn szimatolta a lány kalácsokat és az édes-

Szo kana sunglyasz churde bokelyora the le gule? ségeket? Most a városi leülteti a falusi kisasszonyt egy drága

Akana e foroszkri tchovel e gavengra raklya pre jek székre. „Lásd! most tudod mi a falu, mi (van) a város. Jön-e kues kastuno. „Dikh! akana dzsianesz szo hin gav, szo hin forosz. Avela lyukadba néha, valamely oly szép és oly jó tárgy? (tárgyakból.) andre tri chev kana, vareszo. akale sukare the lacse marchendar? Egyél most. Hozza neki mi a legjobb, és kéri, hogy jól egyék. Cha akana. Lyidzsial lake szo najfeder, the mangel, kaj lacesz the chal. A falusi (mellett) jó étel és ital mellett dicséri, hogy az uri ege. E gavengri paso lacso chaben the piben asarel, kaj rajkane misi rek (vannak) jól vannak tartva. Le esett egy tányér, eltörte zajjal ehi lacesz dzside. Pelyasz jek csarori, pchagilyasz vikaha,

(alatt) az asztal alatt. Az egerek a zajtól (magokat) megijedtek. tel o szkamind. E misi vikatar pen darandzsile. Leugortak az asztalról. Aközben az ajtó (magát) kinyilik, és a Chucsle kastunatar. Andr' odova o vudár pesz pchrandyasz, th'e kutyák ugatnak. Az egerek félelemtől megijedve szaladnak, alig dksiukela basen. E misi darasztar darandzsile denasen, div találtak a lyukba. Midőn már a zaj után volt, szól az uri: „ne talyinde andre chev. Kana imár hasz pale vika, pchenel e rajkanyi: félj semmit nővérem! Végy magadnak, ha akarsz, még darab puhát. „ma dar nyist pchenyi! Le tuke, the kamesz, inke koter churdó. Hanem a gazdasszony alig tudott lélekzetet venni, és eltávozott Uva e gadzsi na scsi e vodzsi the chudel, the okija pesz lel (tova magát vette) mondván: „ép légy, és őrizd meg ételeidet! pchendindosz: „szaszi acs, the garuv trechabena! Én élek (vagyok élő) a falun félelem nélkül, nem mint ti félelem-Me szom dzsidi pro gav bidarakri, na szar tumen andre ben. Nekem (van) ott jobb a szalona és a borsó, mint itt félelem-dar. Mange hin odój feder o balevasz th'e chirchil, szar adaj la mel a selyem és a kalács. daraha pchar the bokelyi.

A hangya és a méh.

Bravenca th'e bervely.

„Mi nővérek vagyunk“, mondotta a hangya a méhhez, „mert „Amen szan pchenya“, pchendyasz e bravenca kij'e bervely, „bo midőn nappalodik, és a nap feljön, dolgozunk éjjelig.“ „Azért szar dzsivészalyol, the kam avri avel, kérasz andro rácsi.“ „Oda-ugyan tehát lehetünk nővérek,“ mondja a méh: „de a te munkád leszke saj avelth' avasz pchenya,“ pchenel e berlyi: „tro keriben semmire sem való, én pedig adok az embereknek mézet és viasz-nane kija niszoszte, the me lav e gadzienge jabdzsin the mom, kot, azért engem ápolnak, nem téged.“ odoleszke man ikeren, na fut.“

A beteg számár és a farkas.

Szamarisz naszvalo th'o ruv.

A farkas jött a számárhoz, miután (volt) betegségben feküdt.

Ruv avlyasz kija számárisz, kana hasz andro naszvalyipen Nyulván hozzá, kérdé őt: „koma! hol (neked) fáj?”

szuto. Chudindyosz pre leszte, pchucselasz lesz: „kirveja! kaj tut

Mondja a számár: „a hol engem érinteni fogsz, ott fáj

dukal?” Pchenel o szomarisz: „kaj man chudeha, odoj man

nekem legjobban. Nem jó neked hiinni.” Vannak emberek, kiknek

najbuter dukal. Nane lacesz tukethe pacsal.” Ehi gadzsic, szá-

méz van a szájukban, de méreg a szívökben.

venge ehin jabdzsin andro muj, a jedosz andre jilo.

Egy cigány és az ő felesége.

Jek rom the peszkri romnyi.

Volt egy szegény cigány. Dolgozott kovácsmunkát. A mint

Ehasz jek csoro rom. Kerelasz bucsi. Kana

dolgozott, készített tizenöt szeget, és adta azokat (ővé) feleségé-

kerelasz, kerdyasz desupancs karfina, the dinyasz len peszkra rom-

nek, hogy hadd menjen lisztért. Amint azon lisztért ment, eljött,

nyake, kaj the dzsial jareszke. Kana vas oda jaro gelyasz, avlyasz,

nyujtotta, gyurta a tésztát. Azután készített gombócokat, adta

tchodyasz, usandyasz chumer. Pale kerdyasz macsiki, tchodyasz

azokat a táltra. Leült azon táltra 24 légy. Mondotta a cigány

len pro csaro. Beste pr'oda (pro oda) csaro bis the star macsa: Pchen-

feleségének: „látod feleségem, én vagyok ám a legény!

dyasz o rom peszkra romnyake: „dikhesz o romnyije, me szom ma-

ha 24 legyet egyszerre megölök.” A feleség szólott: „én

nus! kaj besthe star macsen jekvar nasavava.” E romnyipchendyasz:

tudom, hogy te legény vagy, de én még derekabb legényeket

„me dzsianav, kaj tuszal manus, uva me dikhlyom meg federe ma-

láltam mint téged, midőn dobják köpönyegöket a galagonyára, és

nusen szar tut, kaj csiven peszkri thalyik pro sipka, the aver la

mások azt le veszik, nem érintvén azt.

tele len, na csalavendosz la.

Két mesterlegény.

Duj keribnyaszkre.

Két mesterlegény ment együtt a világba. Szóltak egymás-
 Duj keribnyaszkre géle dujdzsiene pal szvetosz. Pchende kija
 hoz: ha velök valami történik, hogy egymást nem hagyják el.
 peszte: kaj peszlenge vareszo the csivel, kajjek avresz na mukela.
 Annál maradtak. Midőn így beszéltek, kiugrott az erdőből
 Pro'dova acsle. Kana avka pchenenasz, chucslyasz avri vesesztar
 medve, és ellenök (ment) vette magát. Egyik a kettő közül
 medvedzisz, the angal lende pesz lelasz. Jek ole dujendar
 legott elugrott, felment (fel) a fára. A másik látván, hogy a
 mindyar chucslyasz okija, gelyasz upre pro kast. Averdikhendosz,
 medvének nem tud sehohol kitérni, lefeküdt a földre; nem moz-
 kaj medvedziszke nascsi nyikaj the dzsial, szucasz pre pchuv; na csa-
 ditotta sem kezét sem lábát, nem is lehelt, [mint ha halott lenne.
 ladyasz anyi vaszteha anyi pindreha, anyi na pchurdelasz, szar mu-
 A medve éhes volt (medvének volt éhsége.) Futott hozzá, ide s
 láno th'avelasz. Medvedziszke ehasz bokh. Prasztandilyasz kija lesz-
 oda forgatta őt, és szaglált (nál) szájánál, ha él-e vagy
 te, adaj th' odaj lesz viszarlasz, the sungelasz kija leszkre muj, the hin
 nem. Midőn nem érezte, hogy élő, azt gondolta (volt neki azért)
 dzsido vaj na. Kanana sungelasz, kajhin dzsido, ehasz vas odoya, kaj ave-
 hogy ő (lenne) valami bűdös hulla. A medve a dögöt nem eszi;
 lasz vareszavojkandinomurdalyipen. Medvedzisz o murdalyipen na chal;
 elment, semmit sem tett neki. Látván ő a fán, hogy nincs miért
 gelyasz okija, nyíšť leszke na kerdyasz. Dikhindosz jov pro kast,
 (nem mer) többé valamitől félni, le ment; midőn ment saját tár-
 kajpesz na tromal buter vareszosztar the daral, gelyasz tele; kana
 sához, kérdezte tőle: „kérlek (téged) barátom, mondd nekem:
 avlyasz kija peszkro keribnyaszkre, pchucselasz pesz lesztar: „man-
 az a medve mit beszélt neked oly lassan a fűfedbe,
 gav tut, pchrala, pchen mange: szo tuke oda medvedzisz andre
 midőn oly sokáig félelemben alatta feküdtél?“ „Sokra meg-
 tro kan polokóresz pchenelasz, kana avka csirla andre
 tanított engem, mondja a másik, leginkább, hogy hűtlen
 dar szalasz teleszte szuto? But man sziklyardyas, pchenelaver, naj-
 társak szavainak ne higgyek.
 buter, the lavenge napacsandile keribnyaszkre szke na pacsav.

Utazók.

Dromengre.

Ketten mentek együtt uton, János és Péter. János talált Duj gele dujdzjiene dromeha, Janos th'o Petrosz. Janos raklyasz egy zsacsót pénzzel, és azonnal dugta azt a zsebbe. gónoro lovenca, the mindyar lesz tehodyasz andre posziesi. Péter (neki) mondja: „jól van kedvesem, hogy találtunk.“ „Nem Petrosz leszke pchenel: „lácsesz more, kaj raklyam.“ „Na ugy, gyermekem, szólott János hidegen. Találtunk, nem jól ada, csaveja, pchendyasz Janos silálesz. Raklyam, nane lacsesz, van, de találtam.“ Péter többé nem is nyikkant. Midőn jöttek az uva raklyom.“ Petrosz buter anyi na del sol. Kana avle andro erdőbe, akadtak tolvajokra. János reszketve szól: „Elvesz-ves, rakle csören. Janos razindosz pchenel: „Mulyam! tünk!“ „Nem, szól neki Péter; elvesztünk, nem jól (van), „Na, pchenel leszke Petrosz; mulyam, nane lacsesz, de elvesztem.“ Ezt szólott, megugrott, és elrejtette magát az uva mulyom.“ Odova pchendyasz, chucslyasz okija, the garudy, as erdőben. A megfjedd János olyan volt (maradt) mint a halott és pesz andro ves. Darandilo Janos acslyasz szar mulo, the azonnal lett megfogva. Kihuzta a zsacsót, oda adta azt nekik. mindyar hasz chudino. Avri cirďyasz o gónoro, dinyasz lesz lenge. Aki a szerencsében nem gondol csupán magára, szerencsétlenség-Ko andre bacht na mislyinel csa pre peszte, andre bibacht na ben pincsenek annak semmi barátjai. hin leszke nyiszave pchrala.

A béka és az ökör.

Chueskerdyi th'o guruv.

A béka látta az ökröt a legelőn; gondolta ha bőromet Chueskerdyi dikhlyasz e guruvesz pre csar; mislyinelasz the felfujnám, hát lennék oly (jól) nagy, mint azon mri cipa upre pchurdevasz, saj avavasz oda lacsesz bárí, szar oda ökör. Felfuván magát nagyon, egy más békától kérdezősködött: garuv. Pchurdindyosz pesz baresz, avera chueskerdyoratar

„nővérem! vajjon vagyok-e már oly nagy, mint ezen ökör?“
 pesz pchucselasz: „pchenye! te szom imár avka bari, szar
 „Nem vagy!“ mondotta a békácska. Most (magát) még inkább
 ada guruv?“ „Na szal!“ pchendyasz e chucskerdyori. Akana
 felfutta magát: „és most?“ A békácska mondja: „még neked
 pesz inke buter upre pchurdinyasz: „the akana?“ Chucskerdyori pche-
 hiányzik.“ Ugy fel futta magát, hogy szétrepedt. Az
 nel: „inken tuke chibinel.“ Avka pesz upre pchurdinyasz, the pcha-
 azon szegények szerencsétlensége lesz, kik magokat (felé)
 rilyasz. Od’ avel bibacht ode csorengre, szave pen pro barvale
 gazdagok felé teszik.
 upre len.

A has és a tagok.

Pér th’e udi.

Régi években, midőn uralkodott (volt urnak) Saturnus, meg-
 Vas pchure bersa, kana hasz raszke Szaturnosz, ruse-
 haragudtak a tagok a hasra, panaszkodtak, hogy csak ül; és
 nasz pen ude pro pér, pchukade, kaj csa besel; kaj jon
 nekik kell, hogy dolgozzanak; ezen lajhár semmit sem dolgozik,
 kempel the keren; ada bichabneszkro nyist na kerel,
 csak eszik és iszik. Beszélnek önnönmagokhoz: miért nekünk
 csa chal the pijel. Pchenen kija peszte: szoszke hin amenge
 ezen hiábaevőt táplálni? Semmit sem adunk neki: a fő nem gon-
 ada bichabneszkresz the dzsidiyasz? Nyist leszke na dasz: sero na
 dol, a lábak nem járnak, a vállak semmit sem hordanak, a kezek
 mislyil, e pindre na dzsian, pchike nyist na lyidzsian, vaszta na
 nem dolgoznak, (magoknak) pihennek; szóval: mától mindenki
 keren, peszke avriacsen; laveha: dzsiveszasztar szako acs korkoro
 legyen csupán magáért. Megtörtént; nem adtak semmit neki
 vas peszte. Kerdyasz pesz; na dine nyist leszke
 hogy egyék. Kiszáradt a has. Micsoda ész az? beestek (neki) a
 the chal. Szucslyasz per. Szavi hi odoja godzi? andrepele leszke
 szemek; a kezek, lábak, fő elgyengültek; röviden: az egész test
 e jaka; e vaszta, pindre, séro szlabiszalyilen; charnesz: szavoro
 volt mint a hulla. Most beismerték a tagok (övéket) ostobaságu-
 truposz hasz szar mulano. Akana prindzsiarde e udi peszkro di-

kat: hogy a has hiába nem eszik; hogy (övéik) ereiknek ad
lyinipen: kaj pér hiába na chal; kaj lenge zsilenge del rat;
vért; a mit adnak neki, azzal csupán magukat, táplálják. Igy
szo den leszke, odaleha korkoresz pen dzsidyarel. Avka
jöttek vissza eszűkhöz; munkára adták magukat, és ismét mind-
avle kija peszkri godzsi; dine pesz andro keriben, the papale
nyájoknak jól volt dolguk.
hasz szavorenge lacesesz.

A kutya és egy darab hús.

Rukono the koter masz.

A kutya vitt egy darab hust szájában, uszott a folyón át.
Rukono lyigendyasz koter masz andro muj, plyivindyasz perdalo
Közben álmodta, hogy lát a vízben hasonló hust: akarta azt
len. Andro'da szuno ehasz leszke, kaj dikhel andro panyi csido
megkapni. Fölnyitotta száját, elbocsátá a sajátját; és a
masz: kamlyasz lesz the chudel. Paledinyasz o muj, muklyasz oda pesz-
viz azt mindjárt elvitte. A mije volt neki elvesztette; és
kro; th'o pányi lesz mindyár lyigendyasz. Szo ehasz leszke naso-
ami után kapkodott, nem kapta. -- Ki másért kapkodik, sajátjá-
dyasz; the pal szoszte chudinyasz, na lyilyasz. — Ko avresz ke-
től megvállik.
resztar terdyol, peszkresztar avel.

A tolvaj és a kakas.

Csor th'o basno.

A tolvaj ment egy házba, nem talált benne csak egy ka-
Csor avlyasz andro jek kher, na raklyasz andro leszke csa
kast; elvette azt, elment onnan. Midőn már a kakas meg-
jeke basnesz; lyilyasz lesz, gelyasz okija. Kana imár o basno th' av-
ölendő volt, kérte, hogy bocsássa el, mondván: hogy jó
lyahasz nasado, mangelyasz, kaj lesz the mukel, pchendindyosz: kaj
lenne a gazdáknak éjjelre; hogy őket a munkára felköltené.
avlyasz lácsó gadzsienge rácsi; kaj len kija bucsi uscsavelasz.

Szólott a tolvaj: „azért még inkább meg foglak ölni; mert Pchendyas az csor: „odoleszke meg buter tut nasavava; vaj kana midőn őket felköltöd, nem engedsz engem lopni.“ Ami a len uscsavesz, na desz mange the csorel.“ Szo lacsenge jóknak jót, az a roszaknak roszat okoz. lacsesz, to le dksiungalenge dksiungalesz kerel.

Az ács és Mercurius.

Kasteszkro th'o Merkurisz.

Az ács egyszer fát vágott a pataknál. Itt (neki) ki-Kasteszkro jekvár csingerlasz o kast kija len. Adaj leszke suhant a fejsze kezéből, és beesett a vízbe. „Oh! kiált chucslyasz tover andalo vaszt, the pelyasz andro panyi. „Oh! vífel, törvén kezeit, mily nagy szerencsétlenség az részemre! csinél, pchagerindosz vasztenca, szar oda perdalo mange bari bibacht Mit fogok tenni? Mivel éltetem magam, már az oda van. hin! Szo mange kerava? Szoha man dksidyarahasz, imar oda okija Add isten, hogy egykor ismét jöjje a fejszéhez.“ Igy sirt, hin. De devla, kaj papale varekana th' avav kija tover.“ Avka ro-úlven. Aha! az isten, neki neve Mercurius, lebocsátá magát velasz, besindosz. Ehe! devel, leszke nav Merkurisz, muklyasz pesz az égből, állván az ács előtt, kérdé mi történt vele? „Oh nyebosztar, terdyindosz angalo kasteszkro, pchucselasz szo pesz leszke isten! fejszém kisuhant a kezemből, és beesett a vízbe. kerdyasz? „Ach, devla! tover mro chucslyasz andalo vaszt, the pelyasz Ezzel tápláltam magam sok évig, most mindennek vége.“ andro pányi. Odoleha man dksidyarahasz but bersa, akana hin szavo-Merc. alámerült a vízbe, kihúzott egy fejszét aranyból. reszke agor. Merk. taszlyilasz andro panyi, cirdyas avri tover szomna- „Nézd! szól, hát ez a te fejszéd?“ Mondja, hogy nem. kuno. „Dikh! pchenel, to oda hin tiro tover?“ Pchenel, kaj na. Erre (neki) kihuz ezüstből. „Talán ez tiéd lesz?“ Ez sem. Akana leszke anel avri rupuno. „Uva ada tiro avla?“ Anyi akada na. Harmadszor alámerült a mélységbe, vasfejszét húzott ki. Trito taslyilasz andro chor, trasztuno tover cirdyas avri.

„Ez az, ez az én sajátom!“ előugrott, megköszönte, megcsókol-
„To hin, to mro csacso!“ chucslyasz, palikerdyasz, csunidindosz
vân az istennek kezét.
le devleszke o vasz.

Megdicsérte isten becsületességét, elővette az ezüstöt
Asardyaszh delev leszkhro csacsipen, lyilyasz rupuneszh
és aranyat, átadta neki azokat, szólván: „jó lélek! vedd ma-
the szomnakuneszh, dinyasz leszke len, vaskerindosz: „lácso vodzsi!
gadnak mindkettőt. Megköszömvén eltávozott és saját em-
le tuke the le dujen. Palikerdyasz gelyasz okija, peszkre gad-
bereinek megmondotta, a mi vele történt. Egy, akarván arany
zsienge pchenelaszh, szo peszh acslyasz. Jek, kamindosz szomnakuno
fejszét kapni, ment a folyóhoz, saját tulajdon fejszójét dobta
tovér the chudel, avlyasz kija len, peszkro csacso tovér csidyasz
a vízbe. Azután sirt. Megjelent neki Mer., kérdezhvén tőle,
andró pányi. Pale rovelaszh. Szikadyasz peszh leszke o Mer., pchu-
miért sirt? Midőn mondta neki, merült a víz alá, arany
csiridoszh leszthár, szoszke rovelaszh? Kana leszke pchendyaszh, taszlyi-
fejszét huzott ki, és kérdezh őt: valjón az lenne-e, a
lyasz tel o pányi, szomnakuno tovér avri andyaszh, the pchucslyasz
melyiket lebocsátott? Ő azt ugrándozva elfogadta, mond-
leszh: te jöv oda avelaszh, szavo muklyasz? Jov lesz chucskerindosz
vân, hogy az valóban az övé. Megharagudott az isten
chudlyasz, vakerindosz, kaj csaceszh avlyasz leszkhro. Rusesaszh o de-
az ő hazugsága miatt, nem csak az aranyat magának
vel pre leszkhro chohaviben, na adeci szomnakuno peszke muklyasz,
hagyta, de az ő sajátját sem adta neki vissza.
uva anyi leszkhro csacso leszke na dinyasz.

Ugy jár, aki hazugsággal akarná magát meggazdagí-
Avka, szavo chochavibnaha peszh kamlyasz the barva-
tani: az aranyat nem kapta, a vasat (saját fejszójét) el-
lyarel: szomnakuno na lyilyasz, trasztuno peszkro nasa-
vesztette.
dyasz.

Cigány dal-töredékek.

1.

O erdőcske levelekkel,
O vesoro le prajtenca,
O madárka kis szárnyakkal!
O csiriklo le porenca!
Ha én a félelmet meglátom,
Te me e dar dikhava,
Beléd fogok ugrani.
Andre tute chucsava.
O erdők ti nagyon szépek,
O veseja sukareja,
Nyiljatok meg nekem még most.
Pcharen tut man ink' akana.
Ha én a félelmet meglátom,
Te me e dar dikhava,
Négy falat átugrom!
Star bárora chucsava!

2.

O te leány ne dicsekedjél velem!
O tu csaje ma asar tut manca!
Eljő más ifju élni fog te veled:
Avla csavo aver dzsivla tuha:
Feledj el te most engem:
Pobiszter tu akana pre man:
Más kedvest keresek magamnak.
Avra piranya rodava man.

Vizben mutatkozik egy csillár,
Andro panyi pesz szikavel rezancosz,
Kedvesem olyan mint szép gyémánt.
Mri piranyi hin szar sukar gemantosz.

3.

Oh ne tépd, ne tépd
O ma csinger, ma csinger
Ép ruhámat;
Miro szano gadoro;
Mert már kedvesem nincs,
Bo mar_pirányi nane,
A ki azt bevarrná.
Kole*) the szivel andre.

4.

Isten, isten ne verj engem,
Devla, devla ma mar man,
De isten áldj meg engem:
Uva devla aldin**) man:
Utcán ugy mint faluban,
Le dromeszte, gaveszte,
Hogy a világ hadd tudja.
The saj szvetosz dzsianeszte.***)

5.

Előttem a nagy viz,
Angal mange baro panyi,
Mögöttem a nagy félelem!
Pale mange dar hin bari!

---

*) Kole = ko (ki) és le helyett: lesz = azt.

**) Aldin = magy.: áld. Magyar vidéken mondják: me aldin av
= én áldok.

***) Dzsianeszte a rimelés miatt; különben lenne: the
dzianel.

Hozd istenem a sajkát,
 An tu devla o ladyiko*),
 Még ma hadd menjek át!
 Meg th' adadzsivesz dzsiav preko!
 Ha ma átmentem,
 Th' adadzsivesz preko gelyom,
 Semmitől sém félek már.
 Nyiszosztar mar na daranyom.**)

6.

En is megyek a városba,
 The me dzsiava upre forosz,
 Veszek magamnak két bokkrétát;
 Cinav mänge duj forgovosz***)
 A bokkrétára két szalagot:
 Pro forgovosz duj pántlika: †)
 Huzd rá cigány a nótámat!
 Basav more jaj mri nota! ††)

*) Ladyiko == magy. ladik.

**) D a r a n y o m, ez mult, e helyett: d a r a v.

***) Forgovosz == magy. forgó.

†) Pántlika == magy. : szalag.

††) Nota == dal.

Cigány-magyar szótár.

A.

A, ksz. de, hanem, és.
 Absin, hn. acél.
 Acsav, vagyok, lakom; acs, légy, maradj.
 Ach, isz. oh.
 Ada, hat. úgy; nm. ez.
 Akada, nm. ez.
 Adadsivesz, hat. ma.
 Adadsiveszuno, mn. mai.
 Adaj, hat. itt.
 Adalyinaj, hat. az idén, ez évben.
 Adarde, jöjj ide, mint hat. itt.
 Adathar, hat. ezen át, keresztül, ez által, ezzel.
 Adecí, hat. annyi; csupán.
 Adecivar, hat. annyiszor.
 Agor, nn. vég, vége valaminek.
 Agyosz, hn. ágy.
 Ajszo, mn. olyan.
 Akana, hat. most.
 Akalo, mn. olyan.
 Akarav, i. sohajtozom.
 Amáro, nm. miénk; nn. amári.
 Ambrola, nn. körtve.
 Ambrolóri, nn. körtvécske.
 Amen, nm. mi, minket.

Amenge, nm. tul. nekünk.
 Amonisz, hn. ülővas.
 Anav, i. hozok; mt. andyom, hoztam.
 Andalo, elj. ból, ból.
 Andlo, sz. m r. hozott, vezetett.
 Andro, elj. ba, be.
 Androdova, hat. a közben.
 Angal, elj. előtt.
 Angar, hn. szén.
 Angaroro, hn. szénecske.
 Angarengro, hn. szénégető.
 Angarengri, nn. szénégetőné.
 Angaruno, mn. szenes, szénhez tartozó.
 Angomiszt, hat. az előtt.
 Angruszcí, nn. gyűrű.
 Angrusztóri, nn. gyűrűcske.
 Augusto, hn. uj.
 Angustoro, hn. kis uj.
 Anyi, ksz. sem.
 Apsza, nn. köny.
 Apszarav, i. könyezek.
 Arakav, i. talállok, megörzők.
 Arcsics, hn. ólom.
 Arde, hat. ide.
 Armin, nn. káposzta.

Armínyóri, nn. kevés káposzta.
Armínyakro, mn. káposztából
való, káposztához tartozó, ká-
posztás.

Asarav, i. dicsérek.

Aszav, i. nevetek.

Aszaviben, hn. nevetés.

Asztarav, i. befogok. [fogoly.

Asztardo, m. sz. r. befogott;

Asztardzsi, nn. fogolynő.

Ava, ksz. hanem.

Avav, i. jövök; avava, fogok
jönni.

Aver, mn. egy másik, más, nn.
avri.

Avri, hat. odakinn.

Avricsandesz, hat. máskint.

Avritchovav, i. kimosok.

Avrete, hat. egyebüvé, máshová.

Avral, hat. kívülről.

Avriacsav, i. pihenek.

Avricirdav, i. kitépek.

Avrimarav, i. kiverék; mt. avri-
mardjom.

Avrilyikerav, i. eltűrök.

B.

Bachszaszipen, hn. üdvözet,
szerencsekivánat.

Bacht, nn. szerencse.

Bachtalo, mn. szerencsés.

Baj, nn. ujj (ruhán.)

Bakro, hn. kos.

Bakroro, hn. bárány.

Bakri, nn. juh.

Bakrori, nn. juhocska.

Bal, hn. haj.

Balecso, hn. ártány.

Balecsnyi, nn. kocadisznó.

Balóro, hn. hajacska.

Baláno, nn. disznó, disznóból
való.

Balevasz, hn. szalona.

Bálo, hn. ártány.

Bálóro, hn. kis ártány; malac.

Báli, nn. disznó.

Bálori, nn. kis disznó, malac.

Balogno, mn. bal.

Banduk, hn. puska.

Bango, mn. görbe.

Bágesz, hat. görbén, jogtalanul.

Bangecherengro, mn. görbe-
lábu.

Bangenakeszkro, mn. görbe-
orru.

Bangesereszkro, mn. görbefejú.

Bandzsiarav, i. görbitek, hajlitok.

Bár, nn. sövény; kert; kő.

Bárori, nn. kis sövény.

Báro, mn. nagy, nn. bári.

Báresz, hat. nagyon.

Bárovav, i. nővök, nagyobbodom.

Bárval, nn. szél.

Barvalóri, nn. kis szél.

Barválo, mn. gazdag.

Barvalipen, hn. gazdagság.

Barvalyovav, i. gazdagodom.

Barvalyarav, i. gazdagitok.

Barvol, hn. növés.

Basavav, i. játszom, hegedülök,

Basavipen, hn. játék.

Basno, hn. kakas.

Basneszkro, mn. kakasféle.

Basovav, i. ugatok.

Becsinav, i. bőgők.

Beng, hn. ördög.

Bengipen hn. pokol.

Bers, hn. esztendő, év.
 Bersenkuno, mn. esztendő, éves.
 Bersúno, mn.; hat. évenkinti; évenkint.
 Bervely, nn. méh.
 Besto, szom besto, i. fekszem.
 Besav, i. ülök, lakom.
 Bi, elj. nélkül.
 Biangustengro, mn. ujnélküli.
 Bibacht, nn. szerencsétlenség.
 Bibachtralo, mn. szerencsétlen.
 Bibalengro, mn. hajnélküli.
 Bibi, na. néne, dajka.
 Bibóri, nn. nénike.
 Biboldo, hn. zsidó.
 Biboldi, nn. zsidóné.
 Bibolduno, mn. zsidó, zsidós.
 Bicsacsipen, hn. igazságtalanság.
 Bicsacsipeszkro, mn. igazságtalan.
 Bicsavav, i. küldök.
 Bicsibakro, mn. nyelvnélküli.
 Bidandengro, mn. fognélküli.
 Bidevleszkro, mn. istentelen.
 Bigodzsiakro, mn. esztelen.
 Bichabneszkro, hn. lajhár; mn. életnélküli.
 Bicherengro, mn. lábnélküli.
 Bijakakro, mn. szemnélküli.
 Bijav, hn. menyekző, lakadalom.
 Bijaveszkro, hn. menyekzői vendég.
 Bikaneszkro, mn. fűlnélküli.
 Bikenav, i. eladok.
 Bikenipnaszkro, hn. kalmár, kereskedő.

Bikniben, hn. eladás.
 Bikokalengro, mn. csontnélküli.
 Bilacso, mn. rosszul.
 Bilovengro, mn. pénznélküli.
 Bimanusipen, hn. embertelenség.
 Bimanuseszkro, mn. embertelen.
 Binosz, hn. bűn.
 Binakeszkro, mn. orrnélküli.
 Bipacseno, mn. babonás, hitetlen.
 Bipereszkro, mn. hasnélküli.
 Bis, szn. husz.
 Bisto, mn. huszadik.
 Bisengro, hn. huszas.
 Bisereszkro, mn. főnélküli.
 Bisingrengro, mn. szarvnélküli.
 Bivaszteszkro, mn. kéznélküli.
 Bivasztengro, mn. kezeknélküli.
 Bo, ksz. mert.
 Boginya, nn. himlő.
 Bokh, nn. éhség.
 Bokhálo, mn. éhes.
 Bokhalyiben, hn. éhség.
 Bokelyi, nn. kalács.
 Bokelyori, nn. kis kalács.
 Bolav, i. mártok, keresztelek.
 Bolyipen, hn. keresztelés.
 Bondzsiarav, i. kicsavarok.
 Bov, hn. kemence.
 Bradzsi, nn. ibrik, kanna.
 Bradzjiengro, hn. bodnár, kádár.
 Bravenca, nn. hangya.
 Brisind, hn. eső.
 Brisindoro, hn. kis eső.
 Brislyikosz, hn. mellény.
 Bogarisz, hn. pók.
 Búcsi, nn. kovácsmunka.
 Buchlo, mn. széles.
 Buchlyipen, hn. szélesség.
 Buchlyi, nn. szalag.

Buhlyori, nn. kis szalag.
 Buke, nn. tb. belrész, zsi-
 ger.
 Bul, nn. segg, altest.
 Bulye dav, i. paráználkodom.
 Bura, hn. tb. bokor, cserje.
 Burnyik, nn. marok.
 Burnyokori. nn. kis marok.
 But, mn. sok, buter, több.
 Budzech, nn. sarkantyú.

C és Cs.

Caklo, hn. üveg.
 Caklengro, hn. üveges.
 Cakluno, mn. üvegből való.
 Cidav, i. mérek, szedek.
 Cidipnaszkere, nn. tb. mérleg.
 Cikno, mn. kicsiny.
 Cilo, hn. karó.
 Cina, nn. árnyék.
 Cinav, i. veszek, vásárlók; meg-
 váltok, nt: cindyom.
 Ciknoro, mn. egészen ki-
 csiny.
 Ciknyarav, i. kicsinyitem.
 Cipa, nn. bő.
 Cipicska, nn. kis bőr.
 Cirach, nn. cipő, saru.
 Cirachóri, nn. kis cipő.
 Cirachengro, hn. cipész.
 Ciral, hn. turó,
 Ciradle, nn. tb. keztyű.
 Cirdav, i. tépek, huzok.
 Csa, ksz. csak.
 Csarav, nyalok.
 Csácsó, mn. helyes, igaz.

Csácsesz, hat. helyesen, igazán,
 jól.
 Csácsipen, hn. igazság, be-
 csület.
 Csacsuno, mn. tulajdon, saját.
 Csaj, nn. leány, hajadon; cigány
 leány.
 Csajori, nn. kis leány, gyerek.
 Csalavav, érintek, hozzá nyulok;
 mozdítok.
 Csam, nn. arc, ábrázat.
 Csandav, i. csuklom.
 Csang, nn. térd.
 Csangóri, nn. kis térd.
 Csaplárisz,¹ hn. vendégfogadó,
 koreszmáros.
 Csaplárka, nn. koreszmárosné.
 Csar, nn. fű, legelő.
 Csaróri, nn. füvecske.
 Csaravav, i. legelek; legeltetek.
 Csáro, nn. tál.
 Csárori, nn. tálacska, tányér.
 Csarvi, nn. csirke.
 Csarvori, nn. kis csirke.
 Csaszosz, hn. idő.
 Csatra, nn. tyuk.
 Csavo, hn. fiu, cigány gyerek.
 Csávero, hn. kis fiu.
 Csavengro, mn. gyermekes.
 Csekat, hn. homlok, — oro,
 hn. kis homlok.
 Csepo, mn. kevés.
 Cserchen, hn. csillag.
 Cserchenyori, nn. csillagocska.
 Csi, ksz. vajjon.
 Csi, semmi; na ne mange csi,
 nincs semmim.
 Csib, nn. nyelv. *čip*
 Csibáló, hn. bíró.

Csibályi, nn. biróné.
 Csiben, nn. ágy.
 Csibenyóri, nn. kis ágy.
 Csidav, i. dobok, öntök.
 Csidó, mn. hasonló; kija
 leszte, — hozzá.
 Csik, nn. sár, lolyi csik, agyag.
 Csikáló, mn. sáros.
 Csik, hn. tüsszentés, man len
 csika, tüsszentek. [zom.
 Csikalyarav, i. zavarok, besáro-
 Csiken, hn. zsir, háj.
 Csikenyarav, i. zsirozok.
 Csikniben, hn. zsirozás.
 Csil, hn. vaj, zsirozó.
 Csilengro, hn. vajkereskedő.
 Csileszkri, nn. köpü; vajke-
 reskedőné.
 Csilyavav, i. érintek.
 Csilyavin, nn. szilfa.
 Csinav, i. irok; vágok, nyirok;
 mt. csindyom.
 Csindya, hn. tb. olló.
 Csindyora, hn. tb. ollócska.
 Csiniben, hn. levél (papir.)
 Csingerav, i. szakitok, vágok.
 Csingerdo, m. sz. r. letépett.
 Csingerde, hn. tb. galuska.
 Csingerdo, hn. furó.
 Csingendoro, hn. kisfuró.
 Csiriklo, hn. madár.
 Csirikli, nn. madár (nőstény.)
 Csirikloro, hn. madárka.
 Csirla, hat. sokaig, régen; csír-
 leder, tovább.
 Csivav, i. dobok.
 Csiverdav, i. dobálok.
 Cson, hn. hónap, hold.
 Csonuno, mn. hónapféle.

Csonóro, hn. kis hold.
 Csór, hn. tolvaj.
 Csonóro, hn. kis tolvaj.
 Csora, hn. tb. bajusz.
 Csorajanesz, hat. lopva, titkon.
 Csoral, hat. tolvajmódon.
 Csorav, i. lopok.
 Csordav, i. dobok.
 Csoreszkro, mn. tolvajias.
 Csorica, nn. tolvajné.
 Csoriben, hn. tolvajlás.
 Csoripen, hn. szegénység.
 Csoro, mn. szegény.
 Csororo, hn. nagyon szegény.
 Csorovav, i. elszegényedem.
 Csorvalo, mn. szakállós.
 Csucsi, nn. csecs.
 Csucso, mn. üres.
 Csudalyinav, man, i. csodálkozom.
 Csulav, i. seprek, folyik.
 Csulo, mn. kevés.
 Csulyovav i. kevésbedem.
 Csumidav, i. csókolom.
 Csuno, hat. kevés.
 Csungard, hn. nyál.
 Csungardav, i. köpöm.
 Csupri, nn. ostor; — nőri, os-
 torocska.
 Csuprik, nn. ostor.
 Csuri, nn. kés.
 Csuróri, nn. késecske.

D.

Dab, nn. ütés.
 Dad, hn. atya.
 Dádóro, hn. atyácska.
 Daj, nn. anya.

Dájori, nn. anyácska.
 Dand, hn. fog.
 Danderav, i. rágek.
 Danderdo, m. sz. r. megrágott.
 Dandóro, hn. fogacska.
 Dar, nn. félelem.
 Darav, i. félek.
 Dav, i. adok; dav ril, fingom;
 dav solya, füttyülök; del bri-
 sind, eső esik; dav andre le
 graszten, befogom a lova-
 kat; mt dinyom, adtam.
 Demavav, i. ülök.
 Del, devel, hn. isten.
 Denasav, i. szaladok.
 Deszto, hn. fejszenyél; ostor.
 Des, szn. tiz.
 Desto, mn. tizedik.
 Desujek, szn. tizenegy.
 Desujekto, mn. tizenegyedik.
 Desustar, szn. tizennégy.
 Desustarto, mn. tizennegyedik.
 Desustarvar, hat. tizennégyszer.
 Devel, hn. isten, mro devel,
 istenem.
 Devloro, hn. isten.
 Devleszkro, mn. isteni.
 Dicsol, szí. látszik, mange pesz
 dicsol, nekem látszik.
 Dikhav, i. látok.
 Dikhlo, sz. m. r. látott.
 Dinyardo, mn. hosszú.
 Dinyardipen, hn. hosszúság.
 Dilyavav, i. dalolok.
 Dilalyipen, hn. dal.
 Dilyino, mn. ostoba, bolond.
 Dilyinesz, hat. ostobául.
 Dilosz, hn. del

Div, hat. alig.
 Diz, nn. lak, palota.
 Doktorisz, hu. orvos.
 Doszta, hat. elég.
 Dori, nn. szalag.
 Doróri, nn. kis szalag.
 Dosalo, mn. vétkes.
 Drab, hn. seb; orvosság.
 Drak, nn. szőlőfürt.
 Drandzsiurisz, hn. tányér.
 Drom, hn. ut.
 Dromengro, hn. utas.
 Dud, hn. gyertya; fény.
 Dudóro, hn. kis gyertya.
 Dujvar, szn. kétszer.
 Dujzsiene, hat. együtt.
 Duk, nn. fájdalom.
 Dukal, szí. fáj.
 Duma, nn. nyelv, beszéd.
 Dumno, hn. hát.
 Dumnóro, hn. kis hát.
 Dumuk, hn. ököl.
 Dur, hat. messzi.
 Duvar, nn, ajtó
 Duvárbis, szn. negyven.
 Duvarbisto, mn. negyvenedik.
 Dzara, hn. tb. szakáll.
 Dzsiaben, hn. járás.
 Dzsiamutró, hn. vő.
 Dzsianav, i. tudok, ismerék.
 Dzsisiv, hn. rozs, mag, gyü-
 mölcs,
 Dzsiav, i. megyek, mt. gelyom.
 Dzsidav, i. élek.
 Dzside, mn. élő.
 Dzsidyarav, i. táplálók.
 Dzsivesz, hn. nap.
 Dzsiveszalyol, szí. nappalodik.
 Dzsiveszuno, mn. nappali.

Dzsiov, nn. zab.
 Dzsikul, hn. kutya.
 Dzsikulóro, hn. kutyácska.
 Dzsikuló, hn. kutya.
 Dzsikulyi, na. nőtény kutya.
 Dzsikulóri, nn. nőtény kutyácska.
 Dziuungalo, mn. ocsmány.
 Dziuungiben, hn. gonoszság,
 ocsmányság.
 Dziu vagy Dziuiv, nn. tetű.
 Dziuivóri, nn. kistetű.
 Dziuiváló, mn. tetves.
 Dziuivlyi, nn. fehér személy.

E.

Efta, szn. hét.
 Eftangro, mn. hetes.
 Ehe, isz. aha.
 Enya, szn. kilenc.
 Enyato, mn. kilencedik.
 Enyavár, hat. kilenceszer.
 Ezerősz, szn. ezer.

F.

Fagyinav, i. megfagyok, fázom.
 Fagyindo, m. sz. r. megfagyott.
 Feder, kf. jobb.
 Folyi, nn. morzsa.
 Folyóri, nn. morzsácska.
 Forosz, hn. város.
 Foriszkosz, hn. városka.
 Foroszkro, hn. városbeli polgár.
 Frisno, mn. úde.
 Funtosz, hn. font.

G.

Gad, hn. ing.
 Gada, hn. tb. butor.
 Gadoro, hn. ingeske.
 Gadzsio, hn. paraszt; gazda;
 emberek.
 Gadzsioro, hn. kis ember.
 Gadzsi, nn. paraszt-gazdasszony.
 Gadzsióri, nn. kedves gazd-
 asszony.
 Gadzsiono, mn. parasztos, pa-
 raszthoz tartozó.
 Garúvav, i. elrejték, megőrzők.
 Gav, hn. falu, vidék.
 Gavengro, hn. falusi lakó; —
 gri, lakosné.
 Gelyva, nn. begy, görvély.
 Gelyvalo, mn. görvélyes.
 Gemantos, hn. gyémánt.
 Gendalos, hn. tükör.
 Ger, nn. rüh, sünnyedék.
 Géro, mn. boldogult; mro géro
 dad, megboldogult atyám.
 Gin, hn. szám.
 Ginav, i. számlálok, olvasok.
 Ginyipen, hn. olvasás, számolás.
 Godzsi, nn. agyvelő, ész,
 Godzsiori, nn. kis agyvelő.
 Godzsiaivel, mn. eszes.
 Goja, hn. tb. hurka, belek.
 Gojora, hn. tb. kis kolbász.
 Gono, hn. zsák, zseb.
 Gónoro, hn. zsákocskas, zsacska.
 Graj, hn. ló.
 Grasznji, nn. kanca.
 Grasztoro, hn. kis ló.
 Grasztengro, hn. lóvászár.
 Grasztuno, mn. lóhoz tartozó.

Grasznjakro, mn. kancához tartozó.

Gudlo, hn. kávé.

Gulo, hn. cukor; mn. édes.

Gulyarav, i. édesíték.

Gulyovav, i. lesznek édes.

Gunarisz, hn. gunár.

Guruv, hn. ökör.

Guruvóro, hn. tinó.

Guruvnyi, nn. tehén.

Guruvnyóri, nn. kis tehén.

Guruváno, mn. marhához tartozó.

H.

Hamzinav, i. ásitozom.

Hamzinipen, hn. ásitozás.

Hangostinav, man, i. ágaskodom.

Harangosz, hn. harang.

Harangozinav, i. harangozom.

Harcasz, hn. kovács.

Harcaszskri, nn. kovácsné.

Herminal, szí. mennydörög.

Hermisagos, hn. zivatar.

Hiábachabneszkro, mn. ingyenélő, — evő.

Hiába, hat. hiába.

Hidosz, hn. hid.

Hoj, ksz. hogy.

Horseder, kf. rosszabb; horse-der szar beng, rosszabb mint az ördög.

Hrobosz, hn. sir.

Humna, nn. szérű.

Ch.

Chaben, hn. étel.

Chalyovav, i. érték, hallok.

Chanav, i. fésülök.

Chandyol, szí. viszket.

Chanig, nn. kut.

Chanyigóri, nn. forrás.

Charchun, hn. réz.

Charchúno, mn. réznemű.

Charno, mn. rövid; charnesz, hat. röviden.

Charnyarav, i. rövidíték.

Cháro, hn. kard.

Charengro, hn. kardgyártó.

Charuvav, i. vakarok, vágok.

Chasz, hn. köhögés.

Chaszav, i. köhögök.

Chav, i. eszem. 4. 40 Kaja!

Cheroj, nn. comb; sódar.

Cherojóri, nn. kis comb.

Chev, nn. lyuk; ablak; gödör.

Chevengro, hn. üveges; mn. lyukas.

Chibinel, szí. hiányzik.

Chinav, i. szarom.

Chinyido, hn. árnyékszék.

Chip, nn. fedő.

Chirchil, nn. borsó.

Choc, ksz. határ.

Chochavav, i. hazudom.

Chochaviben, hn. hazugság.

Chochavel, mn. hazug.

Cholyi, nn. epe.

Cholyarav, i. haragitok.

Chalyardo, m. sz. r. megharagitott.

Cholov, nn. nadrág.

Cholovengro, hn. szabó.

Chor, mn. mély.

Choripen, hn. mélység.
 Chucsáv, i. ugrálok.
 Chucskerav, i. ugrándozom.
 Chucskerdyi, nn. béka.
 Chucskerdyóri, nn. békácska.
 Chuchur, hn. gomba.
 Chudav, i. fogok, kapok, ragadok.

Chulaj, hn. gazda.
 Chulanyi, nn. gazdasszony.
 Chumer, hn. kenyérszelet; tészta.

Churdo, mn. kis, csekély; lágy, puha.

Churdyarav, i. morzsolok.

I.

Ics, hat. tegnap.
 Igen, hat. nagyon.
 Ikenav, i. tartok.
 Ilyinav, i. illem, illik.
 Imár, hat. már.
 Inke, hat. ismét, még.
 Jabdzsin, hn. méz.
 Jagóri, nn. gyufa.
 Jakh, nn. szem; tűz.
 Jakhóri, nn. szemecske; dió.
 Jándro, hn. tojás.
 Jaro, hn. liszt.
 Jarengro, hn. lisztkereskedő.
 Jarposz, hn. árpa.
 Jarpuno, mn. árpanemű.
 Jedosz, hn. méreg.
 Jek, szn. egy.
 Jekajakakro, mn. egyszerű.
 Jekedzsiveszuno, mn. egynapos.
 Jekvar, hat. egyszer.

Jepas, hn. fél; jepasi racsi, éjfél; jepas sel, 50.

Jernò, mn. józan.

Jevend, hn. tél; jevende télben.

Jilo, hn. sziv.

Jiloro, hn. szivecske.

Jiv, hn. hó.

Jivoro, hn. kis hó.

Juminav, i. szorítok, nyomok.

K.

Káhnyi, nn. tyúk.

Kahnyóri, nn. tyukocska.

Kahnya, nn. tb. baromfi, majorság.

Kahnyálo, mn. tyuknemű; kahnyáli bul, tyukszem.

Kaj, ksz. midőn, hogy; mert.

Kálo, mn. fekete; kalóro, mn. feketés.

Kálo, hn. cigány; kéményseprő.

Kalyarav, i. feketitek.

Kaledandengro, mn. fekete fogu.

Kalejakengro, mn. feketeszemű.

Kalenakeszkro, mn. feketeorru.

Kalesereszkro, mn. feketefejú.

Kalevasztengro, mn. feketekezű.

Káli, nn. szekérkenőcs.

Kamav, i. akarok, szeretek.

Kamilo, sz. m. r. szeretett.

Kamaviben, hn. szeretet.

Kampel, sz. kell.

Kampel the dzsiav, mennem kell.

Kan, hn. fül.

Kanóri, hn. fülecske.

Kana, hat. mikor; valamikor; ksz. ha, miután, néha.

Kanglyi, nn. fésű.

Kanglyori, nn. kis fésű.
 Kanglengro, hn. fésűs.
 Karfin, nn. szeg.
 Khar, hn. férfi szemér. test.
 Khasz, hn. széna.
 Khaszuno, mn. szénanemű.
 Khelav, i. táncolok; játszom.
 Khelyiben, hn. tánc, bohózat.
 Khér, hn. ház.
 Kheresz-kro, mn. házi.
 Kheroro, hn. házikó.
 Kherituno, mn. házi, háznemű.
 Khonyi, nn. faggyu.
 Khoszav, i. letörülök.
 Khurmin, nn. kása; pép, káposzta.
 Khuro, hn. csikó.
 Kijo, elj. hoz, felé; kija leszte
 Kinav, i. veszek. [hozzá.
 Kirlo, hn. torok.
 Kirko, mn. keserű.
 Kirmo, hn. féreg.
 Kirmoro, hn. férgecske.
 Kirno, mn. rothadt.
 Kirnyovav, i. rothadok.
 Kirvo, hn. koma (férfi.)
 Kirvoro, hn. komácska.
 Kirvi, nn. komaasszony.
 Kirvori, nn. komaasszonyka.
 Klyeja, nn. kulcs.
 Klyidzsin, nn. zár, lakat.
 Klyidzsiori, nn. kis lakat.
 Klyidzsiengro, hn. lakatos.
 Klyidzsiengri, nn. lakatosné.
 Ko, nm. ki.
 Kodova, nm. kicsoda.
 Kocskarida, nn. bőffenés, felbőfögés; man len kocskaridi, bőffenek.

Kocsak, nn. bimbó, rügy; gomb.
 Kocsakóri, nn. bimbócska.
 Kokalosz, hn. csont.
 Kokaloro, hn. csontocska.
 Kokala, hn. tb. kocka.
 Karfinóri, nn. kis szeg.
 Karo, hn. tövis.
 Kaszkro, saj. kié?
 Kas, hn. fa.
 Kastuno, mn.; hn. fanemű; asztal; szék.
 Kastáni, nn. főzőkanál.
 Kasteszkro, hn. ács.
 Kasteszkri, nn. lapát.
 Kasuko, mn. süket.
 Kasukovav, i. megsiketülök.
 Katav, i. fonok.
 Kathar, hat. honnan; miáltal.
 Keci, mn. mennyi.
 Kecivár, hat. hányszor.
Kepen-yagosz, hn. köpenyeg.
 Kerav, i. csinállok; -bucsi, kovácsolok.
 Kériben, hn. munka.
 Keribnyasz-kro, hn. munkás; legény.
 Keribnyasz-kri, nn. kapa, kalapács.
 Keréka, nn. kerék.
 Keresztosz, hn. kereszt.
 Kes, hn. selyem.
 Ketovosz, hn. bojt.
 Khabnyarav, i. teherbe ejtem.
 Khabnyi, nn. terhes, viselős (nő.)
 Khak, hn. hón.
 Kham, hn. nap.
 Khamóro, hn. napocska.
 Khamuno, mn. napféle.

Khandav, i. bűdös vagyok.
 Khanyarav, i. bűdösítek.
 Khandino, mn. bűdös.
 Khandiponyaszكري, nn. gyufa.
 Khangeri, nn. templom.
 Khangeróri, nn. kis templom.
 Kokalengri, nn. csontház.
 Kolyiba, nn. kaliba, viskó.
 Kolyin, hn. mell.
 Korkoro, mn. maga, egyedül.
 Koravav, i. megvakulok; mt.
 koralyilyom.
 Koro, mn. vak.
 Koripen, hn. vakság.
 Kosav, átkozom, civódom; bán-
 tok.
 Kosiben, hn. átkozás, civako-
 dás.
 Kostinav, i. izlelek.
 Koter, hn. darab.
 Koteróro, hn. darabocska.
 Kovlo, mn. puha, lágy.
 Kovlyarav, i. puhítok, lágyítok.
 Kovlyovav, i. lágyulok.
 Kovlyemoszkro, mn. puhaszáju.
 Kralyosz, hn. király.
 Kralyiszko, mn. királyi.
 Kruhlo, mn. gömbölyű.
 Kucsinav, i. kalapálok.
 Kucs, mn. drága.
 Kucsesz, hat. drágán.
 Kucsi, nn. fazék.
 Kucsóri, nn. kis fazék.
 Kulya, nn. golyó.
 Kurko, hn. hét, vasárnap.
 Kusav, i. tépek nyuzok.
 Kusto, hn. hohér.
 Kusto, mn. kopasz.

Kusválo, hn. nyuzó; mn. kopasz.
 Kusvályi, nn. nyuzónő.

L.

Labarav, i. égetek.
 Labardzsi, nn. csalán.
 Lacs, nn. szégyen.
 Lacso, mn. szép.
 Labutarisz, hn. zenész.
 Labuvav, i. égek, mt. labilyom.
 Lacesz, hat. jól.
 Lacsipen, hn. jóság.
 Ladzsi, nn. szégyen, szemérem.
 Ladzsiav man, i. szégyenlem
 magam.
 Ladzsjvakerdo, mn. szemtelen.
 Lancosz, hn. lánc.
 Lang, mn. sánta.
 Langav, i. sántítok.
 Lav, nn. szó, törvény.
 Lav, veszek, kapok, teszek;
 mt. lyilyom.
 Len, nn. folyó.
 Lenyori, nn. folyócska.
 Lepeda, nn. lepedő.
 Leparav, gondolok; szándéko-
 zom; említék.
 Lyidzsiav, i. hordok, viszek;
 kölesönzők; mt. lyigendyom,
 vittem.
 Lyik, nn. serke.
 Lyikerav, i. fenntartok; pesz
 lyikerav, viselem magam.
 Lyil, hn. levél (litterae.)
 Lyim, nn. takony.
 Lyimalo, mn. taknyos.
 Lyinaj, hn. nyár; lyináje,
 nyárban.

Lyivinav, i. lövök.
 Loko, mn. könnyű.
 Lólo, mn. vörös.
 Lólyi, nn. vörösszintű, vörös répa.
 Lón, hn. só.
 Londo, sz. m. r. megsózott.
 Londyarav, i. sózok.
 Lovina, nn. ser.
 Lovineszkro, hn. serfőző.
 Lovo, hn. pénzdarab; tb. love pénz.
 Lóvoro, hn. pénzecske.
 Lubnyi, nn. rossz nőszemély.
 Lyubikáno, hn. rossz nők vadászója.
 Lyuftosz, hn. levegő.

M.

Ma, ksz. nem; rendesen a parancsoló mód előtt, pl. ma pchen, ne mondd!
 Macsik, nn. gombóc.
 Macso, hn. hal.
 Macsi, nn. légy.
 Macseszkro, hn. halász.
 Macseszkri, nn. halászné.
 Macsuno, mn. halmemű.
 Maeska, nn. macska.
 Macskóri, nn. kis macska.
 Macskákro, mn. macskanemű.
 Makav, i. festek, kenek.
 Mami, nn. nagyanya.
 Mangav, i. kérek, koldulok.
 Mangipen, hn. kérelem.
 Manglo, sz. m. r. kikért,

Mangipneszkro, hn. koldus.
 Mangipneszkri, nn. imakönyv; koldusnő.
 Manus, hn. ember.
 Manusoro, hn. emberke.
 Manusnyi, nn. nőszemély; leány.
 Marav, i. ütök.
 Mariben, hn. csata, verekedés.
 Marha, nn. tárgy, portéka.
 Mariklyi, nn. kalács.
 Mariklyori, nn. kis kalács.
 Máro, hn. kenyér.
 Masz, hn. hus.
 Maszengro, hn. mészáros.
 Maskar, elj. között.
 Maskaral, hat. közepett, közben.
 Mátó, mn. részeg.
 Matovav, i. lerészegszem.
 Meg, hat. még.
 Medvedzsisz, hn. medve.
 Mel, nn. piszok.
 Melyalo, mn. piszkos.
 Melyarav, i. beszennyeznek.
 Men, nn. nyak.
 Meneskro, hn. üstökös csillag.
 Merav, i. meghalok. *Pölgör Merla*
 Meriben, hn. halál.
 Mincs, nn. női szeméremtest. *mindze?*
 Mindyar, hat. azonnal.
 Mirikle, hn. tb. granát.
 Misto, mn. jó.
 Mistiben, hn. jószág, szivesség.
 Misa, nn. egér.
 Misóri, nn. egérke.
 Misosz, hn. egér.
 Mislyinav, i. gondolok.
 Mizech, mn. rossz; kf. horseder.

Modlyinav, i. imádkozom.
 Mochto, hn. láda.
 Mochtengro, hn. asztalos.
 Mochosz, hn. hely.
 Mochtengri, nn. asztalosné.
 Mol, nn. bor.
 Molengro, hn. borkereskedő.
 Mom, hn. viasz.
 Momelyi, nn. viaszgyertya.
 Morav, i. köszörülök; kenek;
 sietek.
 Morosz, hn. tenger.
 Moriben, hn. háboru.
 Mortyi, nn. bőr.
 Mortyengro, hn. timár.
 More, hn. barátom.
 Mosztosz, hn. hid.
 Moszarav, i. elrontok.
 Mro, miro, nm. enyém.
 Mri, nm. enyém (nő.)
 Mudarav, i. kioltok, megölök.
 Muchlyi, nn. köd.
 Muj, nn. száj.
 Mújóri, nn. szácska.
 Mukav, i. hagyok, elbocsátok.
 Muklo, sz. m. r. elhagyott, el-
 bocsátott.
 Muláno, mn. meghalt.
 Mulo, mn. halott.
 Mulo, hn. kísértet, szellem.
 Muravav, i. nyirok, borotválók.
 Muradzi, nn. borotva.
 Murdalo, sz. m. r. megdöglött.
 Murdalyovav, i. megdöglöm.
 Murdalyipen, hn. meggyilkolás,
 halál.
 Murs, hn. férfi.
 Musinav, i. kell nekem, kény-
 telen vagyok.

Muterav, i. vizelek.

Muter, hn. vizelet.

N.

Na, ksz. nem; nesze!
 Naj, leg, ffk.
 Nak, hn. orr.
 Nakóro, hn. orrocška.
 Nane, sz. nincs.
 Národosz, hn. barát, társ.
 Narodeszkri, nn. társné.
 Narodoszkinya, nn. barátné.
 Nango, mn. meztelen.
 Nangipen, hn. meztelenség.
 Nasavav, i. elvesztek, ölök.
 Nasado, sz. m. r. elveszett.
 Nascsi, i. nem vagyok képes.
 Naslyivav, i. elvesztek.
 Naszvalo, mn. beteg.
 Naszvalyipen, hn. betegség.
 Nav, hn. név.
 Nevo, mn.; hn. uj; grajcár.
 Nevipen, hn. ujság.
 Niszo, mn. semmi.
 Nyikana, hat. soha.
 Nyebosz, hn. ég.
 Nyemcikó, mn.; hn. német; forint.
 Nyikaj, hat. sehol.
 Nyikathar, hat. sehonnan.
 Nyiko, mn. senki.
 Nyist, mn. semmi.
 Nyiszavo, mn. senki.
 No, ksz. hanem.

O.

O, névelő hn. o gadzsio, a pa-
 raszt.

Oda, nm. az.
 Odalcha, hat. onnan.
 Odoj, hat. ott.
 Odoleszke, hat. azért, a végett.
 Odova, nm. az.
 Okija, hat. el, tova.
 Okijakarde, hat. mindenütt.
 Ocho, szn. nyolc; ochtoto,
 nyolcadik.

P.

Pacala, nn. pacal, zsiger.
 Pacsav, i. hiszek.
 Pacsivalo, mn. becsületes.
 Pagonisz, hn. szakáll.
 Pagherav, i. töröm, mt. pag-
 herdyom.
 Pal, elj. után; pal mande, utá-
 nam.
 Pale, hat. azután.
 Paledav, i. felnyitok; ismét
 adok.
 Palal, hat. zugban, hátul.
 Paletuno, mn. utolsó.
 Paletunesz, hat. utoljára.
 Palobrek, hn. öböl.
 Palyikerav, i. köszönetet mon-
 dok.
 Palyikeriben, hn. köszönet,
 hála.
 Pandav, i. kötök; bilincselek.
 Pancs, szn. öt.
 Pancsengro, hn. ötös.
 Pancsto, szn. ötödik.
 Pandalo, sz. m. r. kötött, bo-
 nyolított.

Panyalo, mn. nedves.
 Pányi, hn. viz.
 Pányori, hn. vizecske.
 Panyeszkro, mn. viznemű.
 Papale, hat. ismét.
 Papin, nn. lud, liba.
 Papinyóri, nn. libácska.
 Papinyákro, mn. ludnemű.
 Papirisz, hn. papír.
 Paprosz, hn. bors.
 Papusz, hn. nagyatya.
 Paramisza, nn. mese, elbeszélés.
 Parascsavin, nn. péntek.
 Parind, hn. szörderekalj.
 Párno, hn. mész; papír.
 Parnóro, mn. fehéres.
 Párnyi, nn. kréta.
 Parnyarav, i. fehéríték.
 Parnyardo, m. sz. r. fehérített.
 Parnebalengro, mn. fehérhaju.
 Parnedandengro, mn. fehérfogu.
 Parnácherengro, mn. fehérlábu.
 Parnemoszkro, mn. fehérszáju.
 Pasal, elj. körül, ide s tova.
 Pase, elj. mellett.
 Paseder, kf. közelebb.
 Paslo, mn. feküdt, fekvő; me-
 szom paslo, fekszem.
 Paslyovav, i. fekszem.
 Pasvaro, hn. oldal.
 Patavó, hn. harisnya, kapca.
 Patavóro, hn. kis harisnya.
 Patavengro, hn. harisnyakötő.
 Patavengri, nn. harisnyakötőné.
 Patradzsi, nn. ünnep; husvét.
 Patuna, nn. sark.
 Pekav, i. sütök.
 Pekiben, hn. sült, pecsenye.
 Pekibnyaszskri, nn. sütőkemence

Peko, mn. süttött.
 Pená, nn. hab, hullám.
 Penda, szn. ötven.
 Pér, hn. has; gyomor.
 Pérav, i. esem, lebukom; mt.
     pelyom.
 Perdo, sz. m. r. leesett.
 Pernango, mn. meztláb.
 Peróro, hn. kis has.
 Petalav, i. (oda)helyezem, oda-
     szegezem; mt. petalandyom.
 Petalosz, hn. patkó.
 Pchabaj, nn. alma.
 Pchabajóri, nn. almácska.
 Pchabengro, hn. gyümölcske-
     reskedő.
 Pchagerav, i. török, eltörök.
 Pchagerdo, sz. m. r. eltört.
 Pchagav, i. szakítok.
 Pchandav, i. elzárok, megkötök.
 Pchandlo, sz. m. r. elzárt.
 Pchar, hn. tafota, selyem.
 Pcháro, mn. nehéz.
 Pcharav, i. repeszték; mt.
     pcharilyom.
 Pchariben, hn. nehézség.
 Pcharovav, i. megrepedek.
 Pchen, nn. nővér.
 Pcheňyóri, nn. kis, kedves
     nővér.
 Pchenav, i. mondok.
 Pchendlo, m. sz. r. mondott.
 Pcherdo, mn. téli.
 Pchernibnaszkri, nn. puska.
 Pcherno, hn. pólya.
 Pchiko, hn. váll.
 Pchirav, i. megyek, járok.
 Pchivlo, hn. özvegy férfi.
 Pchivlyi nn. özvegy nő.

Pchokinyovav, i. kipihenek.
 Pchoszavav, i. szurok, döfök.
 Pchoszaviben, hn. szurás.
 Pchova, nn. szemöldök.
 Pchoszadyakri, nn. ár.
 Pchral, hn. fivér; barát.
 Pchralóro, hn. fivérecske.
 Pcharav, i. nyitok, feltárok;
     mt. pchradyom.
 Pchucsav, man, i: kérdek.
 Pchucsiben, hn. kérdés.
 Pchuj, mn. semmirekellő.
 Pchukavav, i. bevádolok; elbe-
     szélek.
 Pchuknyi, nn. hólyag, buborék.
 Pchundravav, i. felnyitok.
 Pchurd, nn. hid.
 Pchurdav, i. fuvok.
 Pchurdipen, hn. lehelet; szél.
 Pchurdino, m. sz. r. felfuvott.
 Pchurdinyi, nn. menyét; két
     grajcár.
 Pchurlyi, nn. darab.
 Pchuri, nn. öreg asszony.
 Pchuriben, hn. öregség, kor.
 Pchurilyi, nn. zabola.
 Pchuro, hn. öreg emher.
 Pchurovav, i. öregszem.
 Pchusz, hn. szalma.
 Pchuszoro, hn. kalász.
 Pchutravav, i. föl-, el-, kifejtek;
     kilegeltetek (mezőt).
 Pchutrado, sz. m. r. felfejtett.
     kilegeltetett, szétkaszált.
 Pchuv, nn. föld.
 Pchuvune, hn. tb. burgonya; pi-
     tyóka.
Pijav, i. iszom.
Píben, hn. ital, ivás.

Pindro, hn. láb.
 Piráno, hn. szerető (férfi.)
 Pirányi, nn. szerető (nő.)
 Pirdal, perdal, elj. át, felett.
 Piri, nn. fazék.
 Pirkosz, hn. toll.
 Pirori, nn. kis fazék.
 Pirangro, hn. fazekas.
 Pisalo, hn. korcsmáros.
 Pisalyi, nn. korcsmárosné;
 korcsma.
 Pisaleszkro, hn. korcsmáros.
 Pisot, hn. fuvó.
 Pisotoro, hn. kis fuvó.
 Plyivinav, i. uszom.
 Piszinav, i. irok.
 Pobisterav, i. elfeledék.
 Pocinav, i. megfizetek.
 Pocsinav, i. fizetek.
 Pocsiniben, hn. fizetés.
 Pocsivinav, i. pihenek.
 Pochtán, hn. gyolcs, vászon.
 Pochtaneszkro, hn. takács.
 Pochtangro, hn. vászonkeres-
 kedő.
 Polokesz, hat. csendesen, lassan.
 Polokoresz, hat. egészen lassan.
 Pór, hn. toll; szárny.
 Póri, nn. fark; üstök.
 Poróri, nn. kis fark.
 Poszicsi, nn. zseb.
 Posztin, hn. bőrs ködmön.
 Posztineszkro, hn. szücs.
 Pósi, nn. homok, fővény.
 Prajtin, nn. levél (fán.)
 Prajtinóri, nn. levélke.
 Prasztav, i. szaladok.
 Pre, elj. ra re.
 Preko, elj. keresztül.

Predzsiav, i. elmegyek, elmu-
 lok, mt. pregelyom.
 Prejekvar, hat. egyszerre.
 Prekal, elj. át, keresztül.
 Prindzsiarav, i. ismerék.
 Prindzsiardo, mn. ismeretes.
 Prindzsiarnuto, hn. barát, is-
 merős.
 Pro, ksz.; hat. mert, mint; előbb.
 Próda, ksz. erre.
 Proicseszko, hat. tegnapelőtt.
 Purun, hn. hagyma; óra.
 Pusum, nn. bolha.
 Pusztinya, nn. puszta.

R.

Rácsi, nn. éjszaka.
 Racsuno, mn. éjjeli.
 Radiszalyipen, hn. öröm.
 Radiszalyovav, i. örvendek.
 Raj, hn. ur.
 Rajeszko, mn. uri.
 Rajkano, mn. uri.
 Rakav, i. talállok.
 Ráklo, hn. suhanc, fickó, inas;
 paraszt gyerek.
 Raklóro, hn. kis fickó.
 Raklyi, nn. leány, szolgáló;
 paraszt leány.
 Raklóri, nn. kis leány.
 Randav, i. vakarok.
 Ranyi, nn. urnó.
 Rasaj, hn. pap.
 Rasinyi, nn. papné.
 Rát, hn. vér; estve; éjszaka.
 Ratválo, mn. véres.
 Ratvárav, i. megvérzek.

Razinav, i. remegek, rezgek.
 Razipnaszkri, nn. billentyű.
 Rezancosz, hn. lámpás.
 Ril, nn. fing; me dav rila,
     én fingom.
 Rinszkosz, hn. forint.
 Rinyin, hn. fűrés.
 Ródav, i. keresek.
 Roj, nn. kanál.
 Rolyaváv, i. siratok.
 Rolyardo, sz. m. r. megsíratott.
 Rom, hn. férfi; cigány.
 Romóro, hn. kis férfi; kis ci-
     gány.
 Romnyi, nn. asszony, feleség.
 Romnyóri, nn. kedves feleség.
 Romnyakro, mn. asszonyi.
 Románo, mn. cigány.
 Románesz, hat. cigányul.
 Rovav, i. sirok.
 Rovlyarav, i. siratok.
 Roviben, hn. sirás.
 Rozmarav, i. széttöröm.
 Ruginav, i. rugok, rontok.
 Rup, hn. ezüst.
 Rupovo, hn. tallér.
 Rup, hn. dzsido rup, higany.
 Rusav, man, i. haragszom.
 Ruv, hn. farkas.
 Ruvnyi, nn. nőstény farkas.

S.

Saj, ksz. hát, tehát; lehet,
     me saj dzsiav, mehetek.
 Scsi, i. tudok.
 Sebosz, hn. seb.
 Sel, szn. száz.
 Selto, szn. századik.

Selvár, hat. százszor.
 Sélo, hn. kötél.
 Séloro, hn. kis kötél.
 Selengro, hn. kötélglyártó.
 Séro, hn. fő.
 Séroro, hn. kis fő.
 Serályi, nn. sapka.
 Sil, hn. hideg.
 Sil hin man, i. fázom.
 Silálo, mn. hideg; — hn. pince.
 Silyályi, nn. láz, hideglelés.
 Silalyarav, i. hidegitek.
 Silalyovav, hidegülok.
 Sing nn. szarv.
 Singóri, nn. kis szarv.
 Sipka, nn. galagonya.
 Sivav, i. varrok.
 Skola, nn. iskola.
 Soha, hat. soha; tut lesz soha
     na dikhela, te őt soha sem
     fogod látni.
 Sógorkinya, nn. sógorné.
 Sol, nn. fütty, füttyentés.
 Sosoj, hn. nyul.
 Sosojóro, hn. kis nyul.
 Sov, szn. hat.
 Sovto, szn. hatodik.
 Sovvar, hat. hatszor.
 Stár, szn. négy.
 Stárto, szn. negyedik.
 Starvárbis, szn. nyolcvan.
 Sucsarav, i. szárítok.
 Sucsovav, i. száradok.
 Sukar, mn. szép.
 Sukaresz, hat. szépen.
 Sukariben, hn. szépség.
 Suko, mn. száraz, sovány.
 Sukipen, hn. szárazság.
 Sulavav, i. seprek.

Sulavibnaszkri, nn. seprő.
 Sunav, i. hallok; érzek.
 Sungav, i. szimatolok.
 Sut, hn. ecet.
 Sutlo, mn. savanyu.
 Sutlyarav, i. savanyítok.
 Sutlyovav, i. megsavanyodom.
 Suvlo, mn. megdagadva.
 Suvlyipen, hn. daganat.
 Suvlyovav, i. dagadok.
Sz.
 Sza, hat. mindig.
 Szabadno, mn. szabad.
 Szabadsagipen, hn. szabadság.
 Szako, mn. mindegyik.
 Szamarisz, hn. számár.
 Szanó, mn. vékony.
 Szanesz, hat. véknyan.
 Szanoro, mn. kevésbé vékony.
 Szap, hn. kígyó.
 Szapóro, hn. kis kígyó.
 Szapuno, mn. kígyónemű
 Szaplyi, nn. gyík.
 Szapnyarav, i. áztatok.
 Szapunisz, hn. szappan.
 Szar, hat. mint
 Szaszosz, hn. német.
 Szaszto, mn. ép, egészséges.
 Szaszcipen, hn. egészség.
 Szaszcarav, i. gyógyítok.
 Szavo, nm. a ki, némelyik.
 Szavoro, mn. mind, minden.
 Szik, hat. azonnal, gyorsan.
 Szikarav, i. mutatok, tanítok.
 Szikovav, i. sietek.
 Szikóro, hat. nagyon gyorsan.

Sziklyarav, i. tanítok; — man,
 tanulok.
 Sziklyariben, hn. tanítás; tudo-
 mány.
 Szilabiszt, hn. vasfogó, harapó-
 fogó.
 Szimiri vagy Szimirisz, hn. szij.
 Szivav, i. varrok.
 Szivibnyaszakro, hn. szabó, ci-
 pész; gyűszű.
 Szkamind, hn. asztal.
 Szkamindoro, hn. asztalka.
 Szlugadzsizs, hn. katona.
 Szlabiszalyivav, i. gyengülők.
 Szluzska, nn. szolgáló.
 Szoduj, szn. mindkettő.
 Szo, ksz. mi.
 Szodova, nm. mi az.
 Szloboda, nn. szabadság.
 Szom, i. vagyok.
 Szomnakaj, hn. arany.
 Szomnakuno, mn. aranyból való.
 Szomnakunodel, hn. üdvözítő,
 uristen.
 Szomnakeszkro, hn. aranyműves.
 Szoszke, ksz. miért, mi köz-
 ben.
 Szovav, i. alszom, mt. szutyom.
 Szoviben, hn. álom, alvás.
 Szovnibnasztar, mn. álmos.
 Sztadzsi, nn. kalap.
 Sztadzsióri, nn. kis kalap.
 Sztadzsiengro, hn. kalapos.
 Sztaroszca, nn. gond.
 Sztrasztuni, nn. serpenyő, üst.
 Szung, hn. szag.
 Szungav, i. szagolok.
 Szuno, hn. álom.
 Szuto, szom szuto, i. fekszem.

Szutyárav, i. szárítok.
 Szu, vagy szuv, nn. tű.
 Szvato, mn. szent.
 Szvatinav, i. ünnepek, mt.
     szvatindyom.
 Szviri, nn. kalapács.
 Szviróri, nn. kis kalapács.
 Szvetosz, hn. világ.

T.

Tacsarav, i. melegitek.
 Tadzsi, nn. konyha.
 Tajsza, hat. holnap.
 Tajszo, nm. oly, olyan.
 Tajszuno, mn. holnapi.
 Talam, hat. talán.
 Talyinav, i. talállok, gondolok;
     megtörténik.
 Talpa, nn. talp.
 Talubosz, hn. tuskó.
 Tambuk, hn. dob.
 Tamborisz, hn. dobverő.
 Taszavav, i. fojtok.
 Taszlyovav, i. befulok, meg-
     fulok.
 Tádo, sz. m. r. megfőzött.
 Táto, nn. tácsi, mu. meleg,
     forró.
 Tatipen, hn. melegség.
 Tatarav, i. melegitek.
 Távav, i. főzök.
 Te, ksz. ha.
 Tel, elj. alatt.
 Téle, hat. alant.
 Telecsinav, i. levágok.
 Telekhak, hn. hón, hónom
     alatt.

Teleperav, i. leesem, leszaka-
     dok.
 Teluno, mn. alsó.
 Telentosz, hn. borju.
 Teloprelyijav, i. átölelek.
 Terdo, szom terdo, i. állók.
 Terdyovav, i. állók.
 Terno, mn. fiatal.
 Ternyovav, i. ifjodom.
 Terpinav, i. türök.
 Thalyik, nn. ujjnélküli köpenyeg.
 Than, hn. posztó; hely.
 Thanuno, mn. posztóból való.
 The, ksz. és; hogy; the dzsiav,
     hogy menjek.
 Them, nn. távolság; kiterjedt-
     ség.
 Tchan, hn. posztó; ágy.
 Tchaneszkro, hn. posztós.
 Tchaneszkri, nn. posztókereske-
     dőné.
 Tchanuno, mn. posztónemű.
 Tchanóro, hn. darab posztó.
 Tcharav, i. égek; égetek.
 Tchardo, mn. forró.
 Tchardzsimol, hn. pálinka.
 Tchav, hn. fonal, szál, cérna.
 Tchovav, adok, nyujtok; ülte-
     tek; pro graszt e zen, a lóra
     nyerget; tchovav avri, mosok;
     tchovav leve, szerzek pénzt;
     mt. tchodyom.
 Tchu, hn. füst.
 Tchud, hn. tej.
 Tchudengro, hn. tejkamra; tej-
     áruló.
 Tchulo, mn. vastag, kövér.
 Tchulesz, hat. vastagon.

Tchulóro, mn. némileg vastag.
 Tchulyovav, i. vastagodom.
 Tchuv, hn. füst.
 Tchuváló, hn. dohány; me pi-
 jav tchuváló, dohányzom.
 Tchuvályi, nn. pipa.
 To, ksz. tehát.
 Toszara, hat. reggel.
 Tover, hn. bárd, fejsze.
 Toveróro, hn. kis fejsze.
 Trádav, i. üzök; — avri, ki-
 üzöm.
 Trasz, hn. vas.
 Trasztengro, hn. vaskereskedő.
 Trasztuno, mn. vasból való.
 Terdav, i. huzok, vonok.
 Terdipnaszkro graszt, hn. ló-
 fogat.
 Trianda, szn. harminc.
 Triandavár, hat. harmincszor.
 Trin, szn. három.
 Trinvár, hat. háromszor.
 Tritó, szn. harmadik.
 Tritodzsiveszuno, mn. három-
 napos.
 Tromav, i. merek, tehetek.
 Truposz, hn. hulla, test.

U.

Ucso, mn. magas.
 Ucsesz, hat. magasan.
 Ucsiben, hn. magasság.
 Ucskarav, i. befedek.
 Udosz, hn. tag.
 Umlavav, i. felaggatok.
 Ungriko, mn. magyar.
 Upre, hat. fenn.

Upreszvolyav, i. feldagadok.
 Upruno, mn. felső.
 Upruneder, mn. felsőbb; ke-
 gyetlenebb.
 Uray, i. magamra veszem, fel-
 huzom.
 Urdo, sz. m. r.; hn. felhuzott, ma-
 gára vett; katona.
 Urdóro, hn. kis katona.
 Uripén, hn. ruha, ruházat.
 Usanav, i. begöngyölitek; gyu-
 rok.
 Uscsav, i. felkelek.
 Uscsavav, i. felébredtem.
 Uva, ksz. de, hanem.
 Uzsarav, i. várak.
 Uzslo, mn. adós, tartozó.
 Uzslárav, i. kölcsönzők.
 Uzslyipén, hn. adósság.

V.

Vaj, ksz. vagy; mert; éhi tuke
 vaj nane, van-e neked vagy
 nincsen?
 Vakerav, i. beszélék; rábeszélék.
 Vakeriben, hn. nyelv.
 Vár, r. szor; dujvár, kétszer.
 Vareko, nm. valaki.
 Varekaj, hat. valahol.
 Varekana, hat. olykor, néha.
 Varekathar, hat. valahonnan,
 valami által.
 Vareszar, hat. úgy-úgy, valahogy
 Vareszo, nm. valami.
 Vareszavo, nm. bizonyos, valaki.
 Vas, elj. ért, után.
 Vaszt, hn. kéz.

Vasztoro, hn. kis kéz.
Vatro, nn. tűzhely.
Verbirisz, hn. táncos.
Verbirka, nn. táncosné.
Verdan, hn. szekér.
Verdangro, hn. kerékgyártó.
Verdoro, hn. kis szekér.
Ves, hn. erdő.
Vesesz kro, hn. vadász.
Vesesz kri, nn. vadászno.
Vesoro, hn. liget.
Viésinav, i. kiáltok, nevezek.
Vicsiniben, hn. kiabálás.
Vika, nn. kiáltás; me na ke-
rav vika, én nem teszek zajt,
hallgatok.
Vizbavinav, i. kimentek, felsza-
baditok.
Vodzsi, nn. lélek, lélekzet.
Vodzsizs kro, mn. bátor.
Vodzsizs kresz, hat. bátran.

Vodzsiori, nn. lelkecske.
Volya, nn. akarát.
Vudar, hn. ajtó.

Z.

Zar, nn. hajfűrt.
Zen, nn. nyereg.
Zenengro, hn. nyeregglyártó.
Zor, nn. erő.
Zoralo, mn. erős, szilárd.
Zoral yav, erősíték, szilárdítók.
Zoralemosz kro, mn. erősszáju.
Zoral yipen, hn. szilárdság.
Zoral yovav, erősödöm.
Zumin, nn. lé, leves.
Zsambalyi, nn. réce, kácsa.
Zsila, nn. ér.
Zsuzso, mn. tiszta.
Zsuzsesz, hat. tisztán.

TARTALOM.

	Lap
A cigányokról és azok nyelvéről általánosságban	5
Hangzók	7
Szóképzés	7
Névelő	9
Nem	10
Cigány ragok	11
Ejtegetés	12
Az esetek	13
Melléknév	20
Fokozás	21
Számnevek	22
Névmások	23
Ige-ragozás	29
Szom (vagyok) segédige.	31
Rendes igeragozás	33
Gyakorlati példák	35
A négy főcsoportot illető hajtogatási példák	39
Személytelen igék	51
Határozók	59
Előljárók	60
Kötszók	63
Olvasmányok	64
Cigány dal-töredékek	81
Cigány-magyar szótár	84

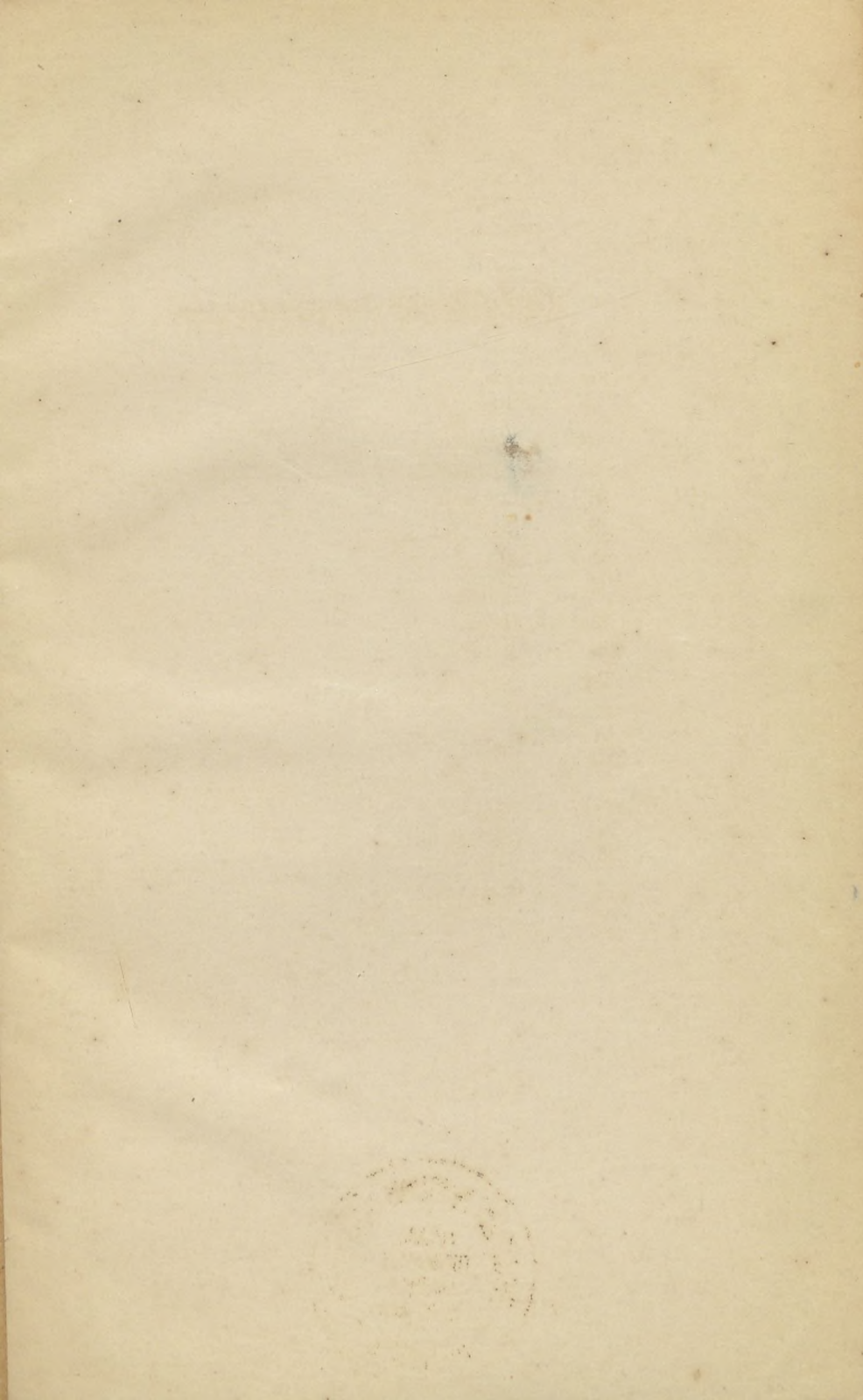

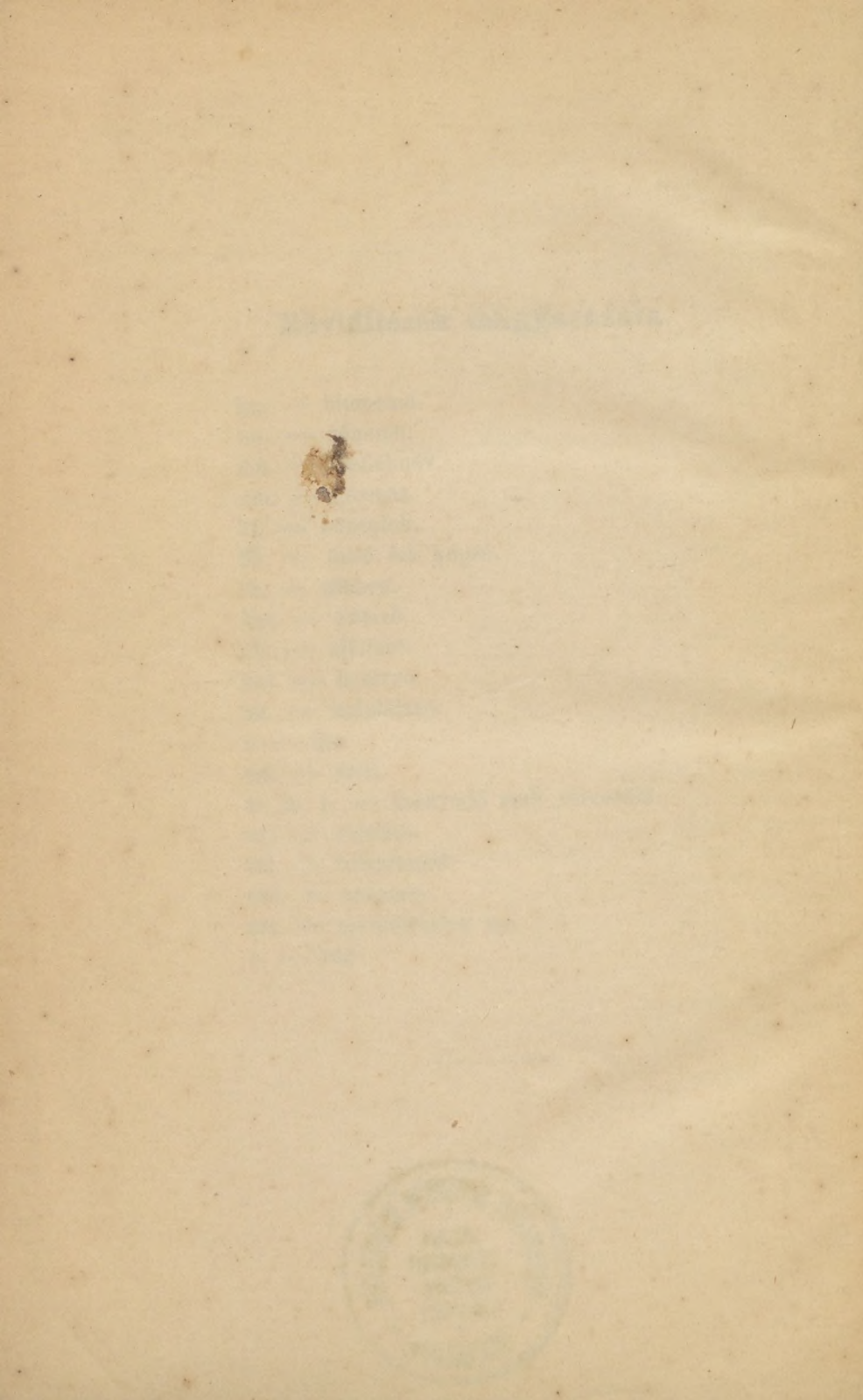
Rövidítések magyarázata.

- hn. = himnemű.
nn. = nőnemű.
mn. = melléknév.
nm. = névmás.
kf. = közép fok.
ffk. = felső fok képző.
tb. = többes.
ksz. = kötszó.
elj. = előjáró.
hat. = határozó.
isz. = indulatszó.
i. = ige.
mt. = mult.
sz. m. r. = szenvedő mult részesülő.
saj. = sajátító.
tul. = tulajdonító.
szn. = számnév.
szi. = személytelen ige.
r. = rag.

- esz határozó képző

39, 85, 87

-aj 92

MTA
KIK

0 00005 31200 9

